

Maa- ja metsätalous-
ministeriö

SARI RANNANPÄÄ, SINI-MAARIA AHTINEN, JANNE ANTIKAINEN,
BENJAMIN HEIKKINEN, SEBASTIAN HOVI, JANNE SINERMA, SATU TOLONEN

TILASTOKATSAUS SAARISTOLUOKITUKSELLE

Maakuntien saaristoalueet tilastojen kertomana

MAA- JA METSÄTALOUSHALLITUKSEN JULKAISUJA 2022:8

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2022:8

Maakuntien saaristoalueet tilastojen kertomana

Tilastokatsaus saaristoluokituksella

Sari Rannanpää, Sini-Maaria Ahtinen, Janne Antikainen,
Benjamin Heikkinen, Sebastian Hovi, Janne Sinerma, Satu Tolonen

Maa- ja metsätalousministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Maa- ja metsätalousministeriö

CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-366-193-6

ISSN pdf: 1797-397X

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Maakuntien saaristoalueet tilastojen kertomana

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2022:8

Julkaisija Maa- ja metsätalousministeriö

Tekijä/t Sari Rannanpää, Sini-Maaria Ahtinen, Janne Antikainen, Benjamin Heikkinen, Sebastian Hovi, Janne Sinerma, Satu Tolonen

Kieli suomi **Sivumäärä** 199

Tiivistelmä

Maakuntien saaristoalueet tilastojen kertomana on kattava tilastokatsaus Suomen saaristoalueista maakunnittain tarkasteltuna. Työssä on hyödynnetty Suomen ympäristökeskuksen vuonna 2022 julkaisemaa tilastollista ja paikkatietopohjaista saaristoluokitusta, jossa Suomen saaristoalueet luokitellaan neljään alueluokkaan (sisä-, väli- ja ulkosaaristo sekä saaristomaiset manneralueet). Saaristoluokituksen avulla saadaan tietoa saaristoalueiden kehityksestä, sillä sitä voidaan käyttää yhdessä muiden aineistojen ja luokitusten kanssa.

Tässä tilastokatsauksessa esitellään Suomen saaristoisuuden tunnuslukuja, saarien ja järvien lukumäärätietoja. Lisäksi katsauksessa esitellään tietoa saaristoluokituksen mukaisten saaristoalueiden asukkaista ja väestörakenteesta, liikenneyhteyksistä, työpaikoista, työvoimasta, kouluista, kaupoista, suojelukohteista sekä luonto- ja ympäristökohteista.

Selvityksen aineistot perustuvat pääosin Suomen Ympäristökeskuksen Liitertietokantaan, Yhdyskuntarakenteen Seurannan aineistoihin (YKR) sekä Ubigu Oy:n vuonna 2020 toteuttamaan saaristokartoitukseen maastotietokannan perusteella (ei julkaistu).

Asiasanat saaristo, saari, järvi, tilasto, saaristoluokitus

ISBN PDF 978-952-366-193-6

ISSN PDF 1797-397X

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-193-6>

Landskapens skärgårdsområden i ljuset av statistiken

Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2022:8

Utgivare Jord- och skogsbruksministeriet

Författare Sari Rannanpää, Sini-Maaria Ahtinen, Janne Antikainen, Benjamin Heikkinen, Sebastian Hovi, Janne Sinerma, Satu Tolonen

Språk finska **Sidantal** 199

Referat

Publikationen Landskapens skärgårdsområden i ljuset av statistiken är en omfattande statistisk översikt över Finlands skärgårdsområden betraktade landskapsvis. I arbetet har man använt sig av den statistiska och geografiska skärgårdsklassificering som Finlands miljöcentral publicerade 2022, i vilken Finlands skärgårdsområden klassificeras enligt fyra områdesklasser (inre skärgård, mellanskärgård, yttre skärgård och skärgård på fastlandet). Skärgårdsklassificeringen ger information om skärgårdsområdenas utveckling och den kan användas tillsammans med annat material och andra klassificeringar.

I denna statistiska översikt presenteras nyckeltal för Finlands skärgård samt uppgifter om antal öar och sjöar. Översikten ger också uppgifter om invånare och befolkningsstruktur, trafikförbindelser, arbetsplatser, arbetskraft, skolor, affärer, skyddsobjekt och natur- och miljöobjekt i skärgårdsområdena enligt skärgårdsklassificeringen.

Materialet i utredningen bygger i huvudsak på Finlands miljöcentralas databas Liiteri, data från uppföljningen av samhällsstrukturen (YKR) och den geografiska databasen i en skärgårdskartläggning som Ubigu Oy genomförde 2020 (inte publicerad).

Nyckelord öar, skärgårdspolitik, skärgårdsbor, landskap

ISBN PDF 978-952-366-193-6

ISSN PDF 1797-397X

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-193-6>

Archipelago Areas of Finnish Counties as Shown by Statistics

Publications of the Ministry of Agriculture and Forestry 2022:8

Publisher Ministry of Agriculture and Forestry

Author(s) Sari Rannanpää, Sini-Maaria Ahtinen, Janne Antikainen, Benjamin Heikkinen, Sebastian Hovi, Janne Sinerma, Satu Tolonen

Language Finnish **Pages** 199

Abstract

Archipelago Areas of Finnish Counties as Shown by Statistics presents a comprehensive statistical analysis of Finland's archipelago areas by counties. For this work, use was made of the statistical classification of archipelago areas based on spatial data, published by the Finnish Environment Institute in 2022, which divides Finnish archipelago areas into four area classes (inner, middle and outer archipelago and archipelagic mainland areas). This classification enables to obtain information on the development of archipelago areas as it can be used together with other materials and classifications.

This statistical analysis presents indicators for the archipelagic character of Finland as numbers of islands and lakes. Data is also provided on the residents and demographic structure, transport connections, jobs, labour force, schools, shops, protected sites, and nature and environmental sites in the archipelago areas covered by the classification.

The materials used are mainly based on the Liiteri database of the Finnish Environment Institute, materials of the community structure monitoring system and the archipelago survey based on National Topographic Database carried out by Ubigu Oy in 2020 (not published).

Keywords archipelago, island policy, island residents, counties

ISBN PDF 978-952-366-193-6

ISSN PDF 1797-397X

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-193-6>

Sisältö

Lukijalle	10
1 Johdanto	11
1.1 Saaristoseelvityksen tavoite ja toteutus.....	12
1.2 Saaristoseelvityksen aineisto ja sen rajoitteet	12
1.2.1 Tietolähteiden kuvaus	13
1.2.2 Aineistopuutteet ja kehittämistarpeet	14
2 Saaristoluokitus	16
2.1 Typologian esittely	16
2.2 Saaristoluokituksen hyödyntäminen tässä työssä	19
3 Saaristoisuus maakunnittain	20
3.1 Etelä-Karjala	21
3.1.1 Etelä-Karjalan saaret ja saaristoalueet	22
3.1.2 Asutus ja saaristoväestö	24
3.1.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	27
3.1.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	29
3.1.5 Kulttuurihistorialliset kohteet	30
3.1.6 Luonto- ja ympäristökohteet	31
3.2 Etelä-Pohjanmaa	32
3.2.1 Etelä-Pohjanmaan saaret ja saaristoalueet	32
3.2.2 Asutus ja saaristoväestö	35
3.2.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	37
3.2.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	38
3.2.5 Kulttuurihistorialliset kohteet	38
3.2.6 Luonto- ja ympäristökohteet	38
3.3 Etelä-Savo	39
3.3.1 Etelä-Savon saaret ja saaristoalueet	39
3.3.2 Asutus ja saaristoväestö	42
3.3.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	45
3.3.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	47
3.3.5 Kulttuurihistorialliset kohteet	49
3.3.6 Luonto- ja ympäristökohteet	50
3.4 Kainuu	51
3.4.1 Kainuun ja saaristoalueet	51
3.4.2 Asutus ja saaristoväestö	54
3.4.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	56
3.4.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	57
3.4.5 Kulttuurihistorialliset kohteet	58
3.4.6 Luonto- ja ympäristökohteet	59

3.5	Kanta-Häme.....	60
3.5.1	Kanta-Hämeen saaret ja saaristoalueet	60
3.5.2	Asutus ja saaristoväestö	62
3.5.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	63
3.5.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	64
3.5.5	Kulttuurihistorialliset kohteet	65
3.5.6	Luonto- ja ympäristökohteet	65
3.6	Keski-Pohjanmaa.....	66
3.6.1	Keski-Pohjanmaan saaret ja saaristoalueet.....	66
3.6.2	Asutus ja saaristoväestö	69
3.6.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	71
3.6.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	72
3.6.5	Kulttuurihistorialliset kohteet.....	72
3.6.6	Luonto- ja ympäristökohteet	73
3.7	Keski-Suomi.....	74
3.7.1	Keski-Suomen saaret ja saaristoalueet.....	74
3.7.2	Asutus ja saaristoväestö	77
3.7.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	80
3.7.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	81
3.7.5	Kulttuurihistorialliset kohteet.....	82
3.7.6	Luonto- ja ympäristökohteet	83
3.8	Kymenlaakso.....	84
3.8.1	Kymenlaakson saaret ja saaristoalueet.....	84
3.8.2	Asutus ja saaristoväestö	87
3.8.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	90
3.8.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	91
3.8.5	Kulttuurihistorialliset kohteet.....	92
3.8.6	Luonto- ja ympäristökohteet	93
3.9	Lappi.....	94
3.9.1	Lapin saaret ja saaristoalueet	94
3.9.2	Asutus ja saaristoväestö	97
3.9.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	100
3.9.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	101
3.9.5	Kulttuurihistorialliset kohteet.....	102
3.9.6	Luonto- ja ympäristökohteet	102
3.10	Pirkanmaa	103
3.10.1	Pirkanmaan saaret ja saaristoalueet.....	103
3.10.2	Asutus ja saaristoväestö	106
3.10.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	109
3.10.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	110
3.10.5	Kulttuurihistorialliset kohteet.....	112
3.10.6	Luonto- ja ympäristökohteet	112
3.11	Pohjanmaa	113
3.11.1	Pohjanmaan saaret ja saaristoalueet.....	113
3.11.2	Asutus ja saaristoväestö	116

3.11.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	119
3.11.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	121
3.11.5	Kulttuurihistorialliset kohteet	122
3.11.6	Luonto- ja ympäristökohteet	123
3.12	Pohjois-Karjala	124
3.12.1	Pohjois-Karjalan saaret ja saaristoalueet	124
3.12.2	Asutus ja saaristoväestö	127
3.12.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	130
3.12.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	131
3.12.5	Kulttuurihistorialliset kohteet	133
3.12.6	Luonto- ja ympäristökohteet	133
3.13	Pohjois-Pohjanmaa	134
3.13.1	Pohjois-Pohjanmaan saaret ja saaristoalueet	134
3.13.2	Asutus ja saaristoväestö	137
3.13.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	140
3.13.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	141
3.13.5	Kulttuurihistorialliset kohteet	143
3.13.6	Luonto- ja ympäristökohteet	143
3.14	Pohjois-Savo	144
3.14.1	Pohjois-Savon saaret ja saaristoalueet	144
3.14.2	Asutus ja saaristoväestö	147
3.14.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	150
3.14.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	152
3.14.5	Kulttuurihistorialliset kohteet	153
3.14.6	Luonto- ja ympäristökohteet	154
3.15	Päijät-Häme	155
3.15.1	Päijät-Hämeen saaret ja saaristoalueet	155
3.15.2	Asutus ja saaristoväestö	158
3.15.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	160
3.15.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	161
3.15.5	Kulttuurihistorialliset kohteet	162
3.15.6	Luonto- ja ympäristökohteet	163
3.16	Satakunta	164
3.16.1	Satakunnan saaret ja saaristoalueet	164
3.16.2	Asutus ja saaristoväestö	167
3.16.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	170
3.16.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	171
3.16.5	Kulttuurihistorialliset kohteet	172
3.16.6	Luonto- ja ympäristökohteet	172
3.17	Uusimaa	173
3.17.1	Uudenmaan saaret ja saaristoalueet	173
3.17.2	Asutus ja saaristoväestö	176
3.17.3	Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	179
3.17.4	Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	181
3.17.5	Kulttuurihistorialliset kohteet	182
3.17.6	Luonto- ja ympäristökohteet	183

3.18 Varsinais-Suomi.....	184
3.18.1 Varsinais-Suomen saaret ja saaristoalueet	184
3.18.2 Asutus ja saaristoväestö	187
3.18.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen	190
3.18.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut	193
3.18.5 Kulttuurihistorialliset kohteet	196
3.18.6 Luonto- ja ympäristökohteet	197
4 Lähteet.....	198

LUKIJALLE

Suomen saaristoalueista, niin meri- kuin järviolueista, on ollut hankala löytää tilastoaineistoa. Tilastotietoa esimerkiksi väestöön, työpaikkoihin ja palveluihin liittyen on toki ollut saatavilla jo pitkään, mutta niitä on ollut hankala yhdistää saaristoalueisiin. Iso syy tähän on ollut se, että saaristoalueita ei ole aikaisemmin virallisesti määritelty. Toki on puhuttu esimerkiksi ulkosaaristosta tai sisäsaaristosta, mutta yhtenäinen tieto siitä, miten alueet on määritelty, miltä alueet näyttävät kartalla ja miltä näyttävät järviolueiden saaristot, on puuttunut.

Suomen saaristoalueet piirtyivät ensimmäistä kertaa kartalle tässä laajuudessa keväällä 2022, jolloin valmistui Suomen ympäristökeskuksen ja maa- ja metsätalousministeriön yhteistyössä laatima saaristoluokitus. Saaristoluokitus on tilastollinen ja paikkatietopohjainen alueluokitus, jossa Suomen saaristoalueet luokitellaan neljään alueluokkaan: ulkosaaristo, välisaaristo, sisäsaaristo ja saaristomaiset manneralueet. Luokitusperiaatteet ovat samat sekä meri- että järviolueilla.

Saaristoluokituksen myötä tilastoaineiston liittäminen Suomen saaristoalueisiin helpottui merkittävästi, ja ensimmäistä kertaa on voitu laatia laaja tilastokatsaus Suomen saaristoalueista. Suomen saaristoalueet tilastojen kertomana -selvitys kokoaa yhteen kaiken sen tilastoaineiston, joka on saatavilla Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämästä Liiteri-tietokannasta saaristoluokituksen tarkkuudella. Maakuntien saaristoalueet tilastojen kertomana -selvitys kokoaa yhteen samat tilastoaineistot maakuntakohtaisesti.

Selvitys on tuhti tietopaketti, josta on toivottavasti hyötyä saaristo- ja vesistöalueiden kehittämistyössä niin kunnissa, maakunnissa kuin kansallisella tasolla. Selvitys esittää faktatiedot, mutta niiden analysointi ja jatkotyöstäminen on jätetty selvityksen käyttäjille. Tavoitteena on, että tietopaketti kannustaa sen hyödyntäjiä ottaman aineiston omakseen ja muokkaamaan sitä kuhunkin tarpeeseen sopivaksi sekä mahdollisesti myös päivittämään aineistoa uusien tilastointivuosien myötä.

1 Johdanto

Suomen saaristo on runsas ja moninainen. Saaristoa on niin meri- kuin järvialueilla ja saaristossa on sekä pysyviä että vapaa-ajan asukkaita. Saaristo on tärkeä elin-, kulttuuri- ja virkistysympäristö. Saariston erityisasema on tunnustettu jo vuosikymmeniä, ja laki saariston kehityksen edistämisestä (494/1981)¹ toimii perustana saaristopolitiikalle, jonka ”perusajatuksena on saaristoaisuudesta ja vesistöisyydestä aiheutuvien haittojen vähentäminen ja niiden kompensointi”.²

Suomen saaristosta ei kuitenkaan löydy helposti ajankohtaista tilastotietoa. Saaristoon liittyviä tilastoja on kerätty viime vuosikymmenellä eri raportteihin³, mutta syvällistä katsausta saaristoalueisiin ei ole voitu tehdä tietopuutteiden vuoksi. Tähän on pitkälti vaikuttanut se, että Suomen saaristoalueita ei oltu määritelty, mikä on vaikeuttanut niihin liitetävän tilastoaineiston yhdistämistä.

Maa- ja metsätalousministeriö ja Saaristoasiain neuvottelukunta aloittivat työn saaristoalueiden määrittelemiseksi vuonna 2020. Ubigu Oy laati maastotietokannan perusteella kartoituksen Suomen saarista sekä alustavan menetelmän eri saaristoluokkien määrittelylle. Suomen ympäristökeskus (SYKE) laati lopullisen saaristoluokituksen yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön kanssa. Vuonna 2022 julkaistu paikkatietopohjainen saaristoluokitus on tilastollinen ja paikkatietopohjainen alueluokitus, jossa Suomen saaristoalueet luokitellaan neljään alueluokkaan (sisä-, väli- ja ulkosaaristo sekä

1 Laki saariston kehityksen edistämisestä 491/1981. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1981/19810494>

2 Hirvonen, T.; Kahila, P. Rautiainen, S., Sillanpää, K. ja Ålander, T. (2018). Saaristopolitiikan arviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-989-0>

3 Saaristoasiain neuvottelukunta, työ- ja elinkeinoministeriö (2015). Suomi saarten ja vetten maa. http://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Suomi_Saarten_ja_vetten_maa_esite_suomi.pdf/; Saaristoasiain neuvottelukunta (2017). Suomen saaristo- ja vesistömatkailusta eurooppalainen vetovoimatekijä. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-947-0> Antikainen, J.; Auri, E.; Rannanpää, S.; Talvitie, J. (2019). Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa -selvitys. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-996-8>

saaristomaiset manneralueet). Saaristoalueisiin kuulumattomat alueet ovat luokiteltu muiksi vesi- ja manneralueiksi. Saaristoluokituksen avulla saadaan tietoa saaristoalueiden kehityksestä, sillä sitä voidaan käyttää yhdessä muiden aineistojen ja luokitusten kanssa.

1.1 Saaristonselvityksen tavoite ja toteutus

Käsillä oleva saaristonselvitys paikkaa ajankohtaisen ja vertailukelpoisen tilastotiedon puutetta. Tämän työn tarkoituksena onkin ollut laatia Suomen saaristonalueiden kattava katsaus, josta käy ilmi, millainen Suomen saaristo on niin järvi- kuin merialueilla on tilastojen kertomana. Selvitykseen on otettu mukaan kaikki tilastoaineisto, joka on saatavilla uuden saaristoluokituksen mukaisesti. Samalla selvitys esittelee uuden saaristoluokituksen sekä tiedot, joita luokituksen avulla voi tarkastella Elinympäristön tietopalvelu Liiteristä sekä Yhdyskuntarakenteen seurantalpalvelu YKR:stä.

Selvitys ei kata Ahvenanmaata vaan sisältää vain Manner-Suomen saaristoalueet.

Saaristonselvitys on laadittu kahtena erillisenä dokumenttina, joista toinen tarkastelee saaristoalueita koko maan tasolla ja toinen keskittyy maakuntakohtaiseen tarkasteluun.

Työn tilasi saaristoasian neuvottelukunta ja sen toteutti MDI Public Oy. Työhön osallistuivat Sari Rannanpää (vastuullinen konsultti), Sini-Maaria Ahtinen, Janne Antikainen, Benjamin Heikkinen, Sebastian Hovi, Janne Sinerma ja Satu Tolonen. Työ toteutettiin touko–lokakuussa 2022.

1.2 Saaristonselvityksen aineisto ja sen rajoitteet

Selvityksen aineistot perustuvat pääosin Suomen Ympäristökeskuksen Liiteri-tietokantaan, Yhdyskuntarakenteen Seurannan aineistoihin (YKR) sekä Ubigu Oy:n vuonna 2020 toteutamaan saaristokartoitukseen maastotietokannan perusteella (ei julkaistu). Lisäksi aineistoina on käytetty järvien määrän osalta JärviWikiä sekä Tilastokeskuksen aineistoja (maakuntien ja koko maan väestötiedot 31.12.2021) sekä yksityistiellossien- ja lauttojen osalta maa- ja metsätalousministeriön tietoja vuodelta 2020.

1.2.1 Tietolähteiden kuvaus

Saaristoluokitus, Ubigu Oy:n aineistot

Ubigu Oy:n tekemä menetelmä- ja aineistokehitys ovat olleet Suomen ympäristökeskuksen ja maa- ja metsätalousministeriön yhteistyössä lopulliseen muotoonsa muotoileman saaristoluokituksen pohjana. Selvityksessä hyödynnetään Ubigu Oy:n paikkatietoaineistoa vuodelta 2020 seuraavien tietojen hankinnassa:

- saarten määrä
- saarten pinta-alat saaristoluokittain
- saarten koko
- kunnat, joissa on saaristoluokitukseen kuuluvia alueita
- pysyvästi asutut saaret

Elinympäristön tietopalvelu Liiteri

Suomen ympäristökeskuksen Elinympäristön tietopalvelu Liiteristä on saatavissa tilastotietoja saaristoluokituksen mukaisesti. Selvityksessä hyödynnetään seuraavia Liiterin kautta saatuja aineistoja (aineiston vuosiluku suluissa):

- väestötiedot (ikä rakenne, väestönkehitys, väestö liikenneyhteystyyppittäin, väestö sukupuolittain) (2021)
- muinaisjäännökset (aineistot vuosilta 2014–2021)
- suojellut rakennukset ja kohteet
- julkinen liikenne (2020)
- päivittäistavarakaupat myymälätyypeittäin (2020)
- koulujen keskimääräiset oppilasmäärät, koulujen määrät (2021)
- virkistykseen soveltuvat alueet (2018)
- valtakunnallisesti merkittävät maisema-alueet.

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen aineisto liikenneyhteyksistä

Selvityksessä hyödynnetään Varsinais-Suomen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen aineistoja lossi- ja lauttaliikenteestä (2021), saariston yhteysalusliikenteestä (2021) sekä saaristoasiain neuvottelukunnan tilaamaa Yksityistiellossiselvitystä (2020). Ylityksillä tarkoitetaan lautan suorittamia lauttamatkoja eli väljän ylityskertoja (lautan liikennöinti määrä lauttaväljällä). Lauttaliikenteen ajoneuvotilastoilla kuvataan kullakin lautta-paikalla kuljetettujen ajoneuvojen määrää.

Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä ja saaristoluokitus

Suomen ympäristökeskuksen Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä YKR:stä on saatavissa tilastotietoja saaristoluokituksen mukaisesti. Selvityksessä hyödynnetään seuraavia YKR:n kautta saatuja aineistoja:

- vapaa-ajan asunnot (2020)
- etäisyys joukkoliikenteestä (2020)
- työpaikat (2019)
- työvoima (2019)
- työllisyys (2019).

Työpaikka-, työvoima- ja työllisyystiedot pohjautuvat yhdyskuntarakenteen seurannan aineistoihin (YKR). YKR-aineistojen 250 m * 250 m tilastoruudut on luokiteltu saaristoluokituksen mukaisesti ruudun keskipisteen perusteella.

Työllisellä työvoimalla tarkoitetaan kaikkia alueella asuvia työllisiä, riippumatta siitä, missä henkilön työpaikka sijaitsee. Työlliseen työvoimaan luetaan 18–74-vuotiaat henkilöt, jotka vuoden viimeisellä viikolla olivat ansiotyössä eivätkä olleet työttömänä työnhakijana tai suorittamassa varusmies- tai siviilipalvelusta.

Lisätietoja YKR-aineistosta löytyy osoitteesta <https://www.ymparisto.fi/ykr>

Traficom

Selvityksessä hyödynnetään Traficomien tietoja kiinteän verkon laajakaistasaatavuudesta maakunnittain sekä Traficomien avointa paikkatietodataa kiinteän verkon laajakaistasaatavuudesta 31.12.2021 tiedoilla.

1.2.2 Aineistopuutteet ja kehittämistarpeet

Selvityksen aineisto perustuu pitkälti Elinympäristön tietopalvelu Liiterissä olevaan aineistoon. Näin ollen raportoitavia tietoja on vain siinä määrin kuin Liiterissä olevia tai siihen liitettäviä tilastoja on olemassa.

Selvitystä tehtäessä haasteena olivat aineistojen puutteet ja yksityisyyden suojaan liittyvät salaukset. Tästä on esimerkkinä yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä (YKR), jossa tarkemmat tilastotiedot (mm. elinkeinorakenteeseen tai rakennusten käyttötarkoitukseen liittyen) ovat salattuja, mikäli 250*250 metrin tilastoruudussa on alle kolme havaintoa. Käytännössä tämä aiheuttaa maaseutu- ja saaristoalueilla siinä määrin mittavia tietopuutteita,

esimerkiksi asukkaiden, työllisyystilanteen tai rakennusten osalta, että paikkatietoja ei pystytty luotettavasti hyödyntämään. Ratkaisuna ongelmaan olisi yhä laajempien tietosisältöjen tuominen Liiterin kautta saaristoluokituksella saataviksi.

Toinen saariston kannalta merkittävä tiedonpuute liittyy etäisyyksien mittaamiseen. Esimerkiksi työmatkojen pituuksista on suoraan saatavissa tietoa vain linnuntietä pitkin. Tämä vääristää tietoja kaikilla alueilla, mutta erityisen suuri ongelma on saaristoalueilla. Ainoaksi vaihtoehdoksi jäisi matkojen laskeminen teitä pitkin paikkatietoanalyysien avulla, mikä ei tämän selvityksen puitteissa ollut mahdollista.

Kolmas aukko selvitystä varten saatavilla olevissa tiedoissa liittyy tietoliikenneyhteyksiin. Laajakaistayhteyksistä ei ollut saatavilla tilastotietoa saaristoluokittain analysoimista varten. Laajakaistan saavutettavuudesta oli kuitenkin saatavissa paikkatietoaineistoa, joka mahdollisti saavutettavuuden kuvaamisen kartalla. Myöskään tietoa mobiili- tai puhelinverkko yhteyksistä emme saaneet mukaan selvitykseen. Etätyön yleistyttyä yhteyksien saatavuutta saaristoalueilla on jatkossa tarpeen selvittää.

Lisäksi saariston vesihuollosta, sähköverkosta tai pelastuspalveluista ei ole olemassa kattavia tietoja. Nämä tiedot tulisi kerätä jokaiselta toimijalta erikseen, eritellen saaristoalueet.

2 Saaristoluokitus

2.1 Typologian esittely

Suomen saaristoluokitus on Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ja maa- ja metsätalousministeriön yhteistyössä laatima tilastollinen ja paikkatietopohjainen alueluokitus saaristomaisille alueille. Saaristoluokituksen tarkoituksena on tunnistaa ja luokitella neljän alueluokan mukaan saaristoalueet ja saaristoa muistuttavat manneralueet. Tämän lisäksi luokitus tuottaa tietoa erityyppisten saaristoalueiden ja saaristomaisten manneralueiden kehityksestä koko maan tasolla.⁴

Alueluokituksen avulla saaristoalueet jaetaan erityyppisiin saaristoalueisiin, jotka ovat sisäsaaristo, välisaaristo, ulkosaaristo ja saaristomaiset manneralueet. Tämän lisäksi luokituksen kuuluvat muut vesi- ja manneralueet, joilla tarkoitetaan saaristoluokituksen ulkopuolisia alueita. Luokitus ei rajaudu hallinnollisiin rajoihin, ja se on toteutettu 250 metrin tilastoruutujaolla.⁵ On tärkeää huomata, että saaristoluokituksen avulla määriteltyihin saaristoalueisiin eivät kuulu kaikki Suomen vesistöalueet. Myös muilla vesi- ja manneralueilla voi olla järviä tai saaria, mutta ne eivät muodosta laajempaa saaristoa eivätkä siten kuulu saaristoalueisiin.

Saaristoluokituksen mukaan sisäsaaristolla tarkoitetaan yhtenäistä saaristoaluetta, joka sijaitsee lähellä manneraluetta. Sisäsaaristolle on ominaista siis mantereen läheisyys ja vesialueita suurempi osuus maapinta-alaa. Sisäsaaristoon luetaan mukaan kuitenkin myös sitä ympäröivät vesialueet. Tämän lisäksi sisäsaariston keskeisenä tunnusmerkkinä voidaan pitää kiinteää tieyhteyttä mantereelle.⁶

4 Ympäristö.fi (2022). Saaristoluokitus. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Saaristoluokitus

5 Ympäristö.fi (2022). Saaristoluokitus. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Saaristoluokitus

6 Ympäristö.fi (2022). Saaristoluokitus. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Saaristoluokitus

Välisaaristolla tarkoitetaan puolestaan sisäsaariston ulkopuolelle mantereesta poispäin ulottuvaa aluetta, jossa saarialaa on pääsääntöisesti vähintään 20 prosenttia tai saaristoon on yhteys saaristoliikenteellä, jolla tarkoitetaan lauttaa, lossia tai yhteysalusta. Välisaaristolle on ominaista runsas saarten määrä ja lyhyet etäisyydet saaresta toiseen. Välisaaristoon mukaan luetaan lisäksi aluetta ympäröivät vesialueet. Välisaaristoon ei ole usein kiinteää tieyhteyttä.⁷

Ulkosaaristolla tarkoitetaan merialueilla sijaitsevaa ja sisä- ja välisaariston ulkopuolella olevaa saaristoaluetta, jolle on ominaista laajat vesialueet ja usein pitkät etäisyydet saarien välillä. Ulkosaaristoon ei ole myöskään kiinteää tieyhteyttä. Ulkosaaristossa esiintyy kuitenkin paikoittain saarten tihentymiä, jolloin välimatkat saarten välillä ovat lyhyemmät.⁸

Saaristomaisilla manneralueilla tarkoitetaan alueita, joilla maa-alueet ja niihin kuuluvat vesialueet muodostavat saaristomaisen toimintaympäristön. Saaristomaisilla manneralueilla vesistöt aiheuttavat alueeseen rikkonaisuutta, joka tarkoittaa usein saavutettavuushaittaa. Saaristomaisia manneralueita on etenkin sisämaan järviolueella, jossa vesistöt aiheuttavat saariston kaltaisen toimintaympäristön ja alueiden saavutettavuus on paikoittain manneralueita huomattavasti hankalampaa.⁹

Luokituksen viides kategoria on muut vesi- ja manneralueet, jotka ovat yksinkertaisesti ne alueet, joita ei lasketa saaristoalueiksi. Myös näillä alueilla on vesistöjä ja saaria, mutta ne eivät muodosta varsinaista saaristoa.

Lisätietoa ja tarkempi menetelmäkuvaus saaristoluokituksesta löytyy ympäristö.fi-sivustolta.¹⁰:

7 Ympäristö.fi (2022). Saaristoluokitus. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Saaristoluokitus

8 Ympäristö.fi (2022). Saaristoluokitus. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Saaristoluokitus

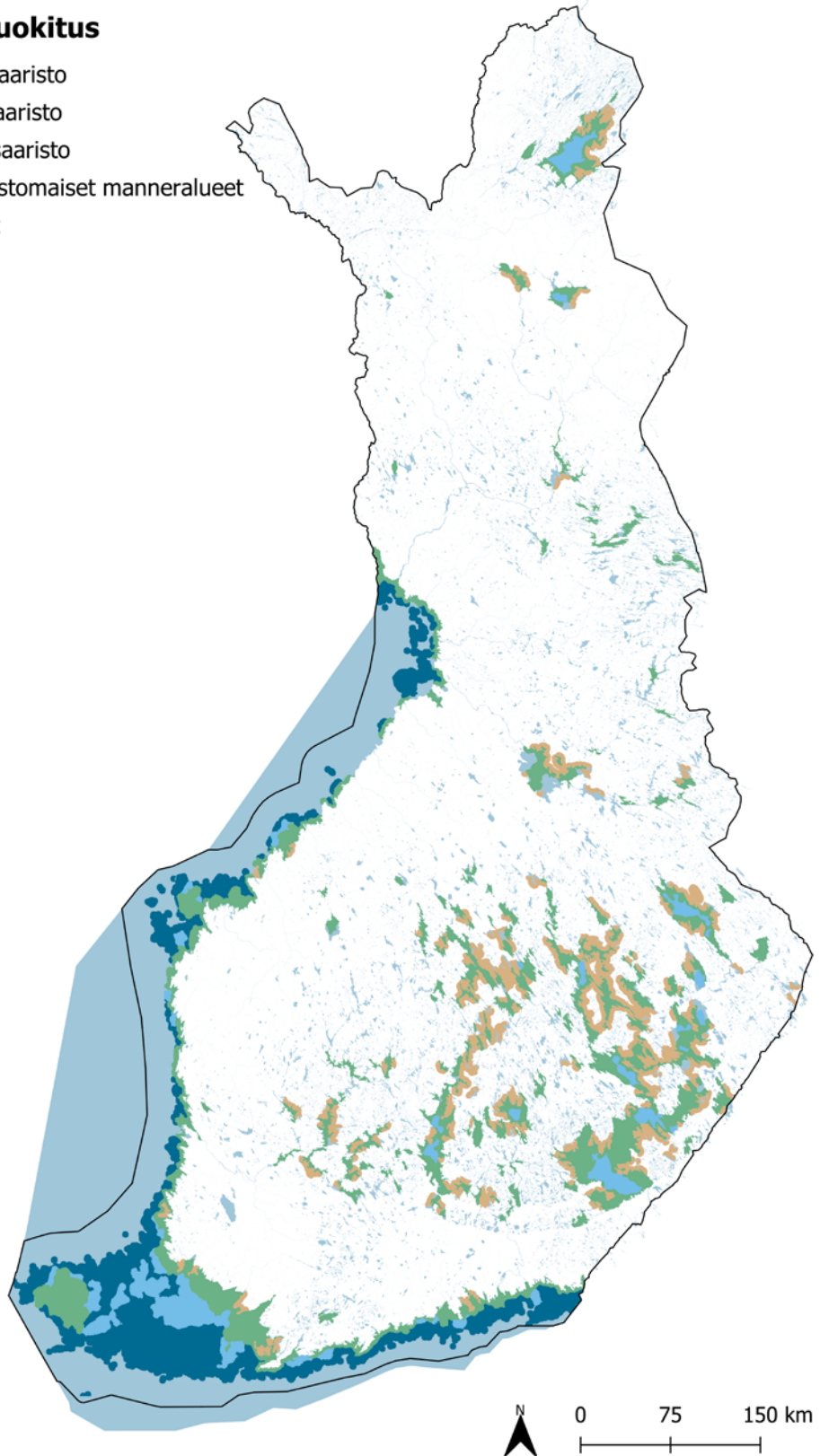
9 Ympäristö.fi (2022). Saaristoluokitus. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Saaristoluokitus

10 https://www.ymparisto.fi/fi-fi/elinymparisto_ja_kaavoitus/yhdyskuntarakenne/tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Saaristoluokitus

Kuva 1. Suomen saaristotypologia

Saaristoluokitus

- 1. Sisäsaaristo
- 2. Välisaaristo
- 3. Ulkosaaristo
- 4. Saaristomaiset manneralueet
- Vesistöt

2.2 Saaristoluokituksen hyödyntäminen tässä työssä

Selvitys perustuu erityisesti Elinympäristön tietopalvelu Liiterin tilastoihin, jotka ovat liitetty saaristoalueisiin. Saaristoluokitusta käytetään niin saariston maantieteeseen liittyvissä tilastoissa kuin väestöön, työllisyyteen, saariston saavutettavuuteen sekä historiallisiin kohteisiin liittyvissä tilastoissa havainnollistamaan eroja eri saaristotyyppien välillä.

Osa tilastoista, kuten järvien määrää, ei ole saatavilla saaristoluokittain. Näissä tapauksissa tilastot viittaavat koko maakuntaan.

3 Saaristoisuus maakunnittain

Tässä luvussa tarkastellaan maakunnittain saaristoalueista saatavilla olleita tilastoaineistoja. Tarkastelu on tehty mahdollisimman yhtenevästi eri maakuntien välillä. Läpi raportin tilastoaineistojen tarkastelussa kulkevat mukana saaristoluokat. Kunkin maakunnan osalta on aluksi käsitelty vesistöisyyttä sekä suurimpia järviä ja jokia. Saaret ja saaristoalueet -alaluissa käsitellään saarten määriä, pinta-aloja ja kokoluokkia. Asutus ja saaristoväestö -alaluissa käsitellään väestön määrää, väestöä liikenneyhteystyyppittäin, väestön sukupuolijakaumaa, väestörakennetta sekä väestönkehitystä. Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen -alalukujen teemaa puolestaan lähestytään lossien, lauttojen ja yhteysaluksien sekä tietoliikenneyhteyksien näkökulmasta. Sujuva arki: työllisyys ja palvelut -alaluissa taas käsitellään työvoimaa, työpaikkojen määriä, kaupallisia palveluita sekä kouluja peruskoulujen ja lukioiden osalta. Kulttuurihistorialliset kohteet -alaluissa käsitellään muinaisjäännöksiä ja suojeltuja rakennuksia. Lopuksi Luonto- ja ympäristökohteet -alaluissa käsitellään valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja virkistykseen soveltuvien alueiden osuutta maapinta-alasta.

3.1 Etelä-Karjala

Etelä-Karjalan maakunnan pinta-alasta noin 22 % eli 1 546 km² on makean veden vesistöjä.¹¹ Etelä-Karjalassa on kolme suurempaa vesistömaisema-alueita, Saimaan vesistön yhtenäinen järviallas, pienjärvet sekä Ensimmäisen Salpausselän kaakkois- ja eteläpuoliset pienten jokien vesistöt.¹²

Etelä-Karjalan alueella sijaitsee yhteensä 1 279 järveä¹³. Maakunnan suurimmat järvet ovat Saimaa (137 703 ha), Pyhäjärvi (20 679 ha), Simpelejärvi (8 820 ha), Kuolimo (7 910 ha) ja Kivijärvi (7 637 ha).¹⁴ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Ruokolahdelle (385), Lappeenrantaan (266), Savitaipaleelle (176) ja Luumäelle (176). Etelä-Karjalan suurimmat joet ovat Vuoksi (pituus 156 km, josta 13 km virtaa Suomen puolella ja loppuosa Venäjällä, pinta-ala 68 501 km²) ja Hiitolanjoki¹⁵ (pituus 53 kilometriä, josta 9 kilometriä Suomen puolella ja loppuosa Venäjällä, pinta-ala 1 415 km²).¹⁶

Etelä-Karjalassa ei ole saaristokuntia. Maakunnassa on kolme saaristo-osakuntaa Ruokolahti, Parikkala ja Taipalsaari.¹⁷

11 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

12 Etelä-Karjalan liitto. Maisema- ja kulttuurialueselvitys. https://liitto.ekarjala.fi/wp-content/uploads/sites/2/julkaisut/2006/maisema_ja_kulttuurialueselvitys/Maisema-ja-kulttuurialueselv_4vesistot-ja-pohjavedet.pdf

13 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

14 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

15 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2010.

16 Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö & Hiitolanjoki-yhdistys ry (2022). <https://hiitolanjoki.fi/luonto/>

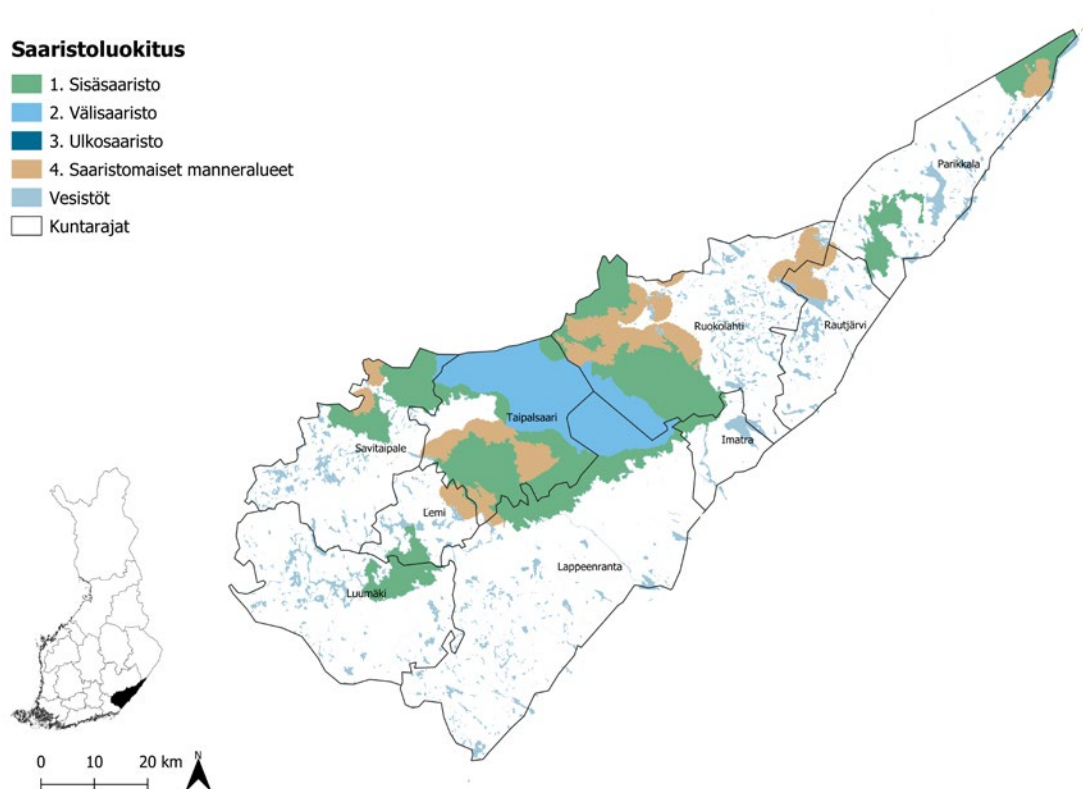
17 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

3.1.1 Etelä-Karjalan saaret ja saaristoalueet

Etelä-Karjalassa on yhteensä 4 957 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 453 m².¹⁸ Maakunnassa eniten saaria on Ruokolahdella (1 258), Taipalsaarella (1 114) ja Lappeenrannassa (971).¹⁹ Maakunnan suurimmat saaret ovat Kyläniemi, Lamposaari ja Mietinsaari.²⁰

Etelä-Karjalan saaristoalueen laajuus SYKEN saaristoalueluokituksen mukaan on 2 043 km². Tästä reilu puolet (53 %) on sisäsaaristoa ja vajaa neljäsosa (24 %) välisaaristoa ja saaristomaisia manneralueita kutakin. Saaristoalueita on erityisesti Taipalsaarella, Ruokolahdella, Savitaipaleella ja Lappeenrannassa, joiden alueella on niin sisä- ja välisaaristoa kuin saaristomaisia manneralueita. Saaristoalueita on myös Imatralla, Lemillä, Luumäellä, Parikkalassa ja Rautjärvellä.

Kuva 2. Etelä-Karjalan saaristo SYKEN saaristoluokituksella

18 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus.

19 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

20 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus.

Suurin osa (noin 53 %) maakunnan saarista sijaitsee sisäsaaristossa. Välisaaristossa sijaitsee toiseksi eniten saaria. Välisaariston 729 saarta vastaavat noin 15 % maakunnan saarista. Saaristomaisilla manneralueilla sijaitsevien 175 saaren osuus maakunnan saarista on 4 %. Muilla vesi- ja manneralueilla sijaitsee huomattava osuus (noin 28 %) maakunnan saarista. Ulkosaaristoa Etelä-Karjalassa ei ole lainkaan. Lähes kaikki saaret ovat ilman kiinteää tieyhteyttä olevia, sillä kiinteän tieyhteyden päässä olevia saaria on vain 39 kappaletta.

Taulukko 1. Etelä-Karjalan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	2 615	29	2 644	53 %
Välisaaristo	729	0	729	15 %
Saaristomaiset manneralueet	174	1	175	4 %
Muut vesi- ja manneralueet	1 400	9	1 409	28 %
Yhteensä	4 918	39	4 957	100 %

Etelä-Karjalan saarista valtaosa kuuluu sisäsaaristoon, joka kattaa 79 % saarten pinta-alasta. Välisaaristoon kuuluu puolestaan 18 % ja muihin vesi- ja manneralueisiin 2 % alueen saarten pinta-alasta. Saaristomaisiin manneralueisiin kuuluvien saarten pinta-alan osuus on alle prosentin.

Taulukko 2. Etelä-Karjalan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	359,69	79 %
Välisaaristo	81,28	18 %
Saaristomaiset manneralueet	0,27	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	11,85	3 %
Yhteensä	453,08 km²	100 %

Suurin osa Etelä-Karjalan saarista on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Näitä on alueella prosentuaalisesti 79 % ja lukumääräisesti noin 3 900. Kokoluokaltaan puolesta hehtaarista hehtaariin olevia saaria löytyy alueelta puolestaan noin 6 % ja lukumäärällisesti noin 300. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevia keskikokoisia saaria löytyy 11 % ja noin 530. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin löytyy ainoastaan 3 % ja lukumäärältään noin 150. Sitä suurempia saaria on reilut kahdeksankymmentä kappaletta eli noin 2 % kaikista saarista.

Taulukko 3. Etelä-Karjalan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista %
Alle 0,5 ha	3 895	79 %
0,5–0,99 ha	291	6 %
1 ha–9,99 ha	534	11 %
10 ha–49,99 ha	153	3 %
50–99,99 ha	38	1 %
yli 100 ha	46	1 %

3.1.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa koko Etelä-Karjalassa oli 126 107 asukasta.²¹ Näistä 12 656 asukasta eli 10 % asui saaristoalueilla. Noin neljä viidesosaa saaristoalueiden asukkaista asuu sisäsaaristossa (10 441 asukasta). Toiseksi eniten saaristoalueiden asukkaita asui saaristomaisilla manneralueilla (2 183 asukasta). Välisaaristossa asukkaita oli yhteensä 32.

Taulukko 4. Etelä-Karjalan saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella²²

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä, %	Osuus maakunnan väestöstä, %
Sisäsaaristo	10 441	83 %	8 %
Välisaaristo	32	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	2 183	17 %	2 %
Yhteensä	12 656	100 %	10 %

21 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

22 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Etelä-Karjalan saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli 99 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 89 eteläkarjalaista asuu saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle.

Taulukko 5. Etelä-Karjalan saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteytyypeittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenne yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	10 348	57	4
Välisaaristo	0	32	0
Ulkosaaristo	0	0	0
Yhteensä	10 348	89	4

Koko Etelä-Karjalan väestöstä naisten osuus on 50 % ja miesten 50 %. Etelä-Karjalan saaristoalueiden sukupuolijakauma on seuraava: sisäsaaristossa naisia on 50 % ja miehiä 50 % ja välisaaristossa naisia on 30 % ja miehiä 70 % ja saaristomaisilla manneralueilla naisia on 47 % ja miehiä 53 %.

Taulukko 6. Etelä-Karjalan väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus, %	Miesten osuus, %
Etelä-Karjala	62 867	62 177	125 044	50 %	50 %
Sisäsaaristo	5 242	5 224	10 466	50 %	50 %
Välisaaristo	10	23	33	30 %	70 %
Saaristomaiset manneralueet	1 034	1 158	2 192	47 %	53 %

Koko Etelä-Karjalan alueella alle 15-vuotiaiden osuus on noin 13 %, 15–64-vuotiaiden 59 % ja yli 65-vuotiaiden 29 %. Sisäsaaristossa yli 65-vuotiaiden osuus (26 %) on pienempi ja 15–64-vuotiaiden osuus (61 %) hieman suurempi kuin koko maakunnassa. Saaristomaisilla manneralueilla alle 15-vuotiaiden osuus (15 %) ja yli 65-vuotiaiden osuus (29 %) on jonkin verran koko maakunnan tasoa suurempi. Vastaavasti 15–64-vuotiaiden osuus on hieman pienempi (56 %). Välisaaristo poikkeaa merkittävimmin koko maan kuvasta. Siellä alle 15-vuotiaiden osuus on 0 %, 15–64-vuotiaiden 49 % ja yli 65-vuotiaiden 52 %.

Taulukko 7. Etelä-Karjalan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat, %	15–64-vuotiaat, %	Yli 65-vuotiaat, %
Etelä-Karjala	13 %	59 %	28 %
Sisäsaaristo	13 %	61 %	26 %
Välisaaristo	0 %	49 %	52 %
Saaristomaiset manneralueet	15 %	56 %	29 %

Etelä-Karjalan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 88 % asuu sisäsaaristossa, 12 % välisaaristossa ja 1 % saaristomaisilla manneralueilla. Yhteensä Etelä-Karjalan saaristoalueilla asuu noin 23 900 vapaa-ajan asukasta. Heistä 12 426 on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta, 1 628 saaristoyhteyden varassa ja 9 852 vapaa-asukkaalla ei ole tieyhteyttä mantereelle tai saaristoliikennettä saatavilla.

Taulukko 8. Etelä-Karjalan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat²³ liikenneyhteystyyteittäin

Etelä-Karjala	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikennyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista, %
Sisäsaaristo	12 424	56	8 492	20 972	88 %
Välisaaristo	0	1572	1 240	2 812	12 %
Saaristomaiset manneralueet	12		120	132	1 %
Yhteensä	12 436	1 628	9 852	23 916	

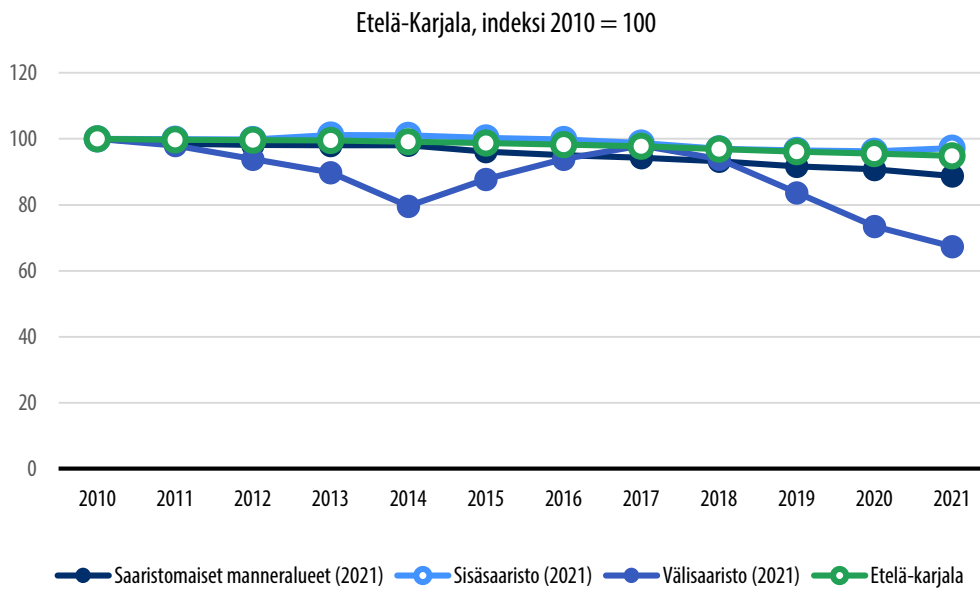
Etelä-Karjalan saaristoalueilla on yhteensä 8 525 vapaa-ajan asuntoa. Etelä-Karjalan kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Taipalsaarella (3 186), Ruokolahdella (2 140) ja Lappeenrannassa (765).

Väestönkehitys on ollut Etelä-Karjalassa saaristomaisten manneralueiden ja sisäsaariston osalta hitaasti laskevaa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Välisaaristossa väestönkehityksen käyrä on saman tarkastelujakson aikana hiukan noussut ja laskenut edestakaisin,

²³ Liiteri. Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyyteittäin, kerrottu neljällä.

mutta se on kuitenkin muutaman viimeisen vuoden aikana laskenut jyrkästi. Tätä selittää välisaariston radikaalisti pienempi asukasmäärä suhteessa alueen muihin saaristoalueisiin. Koko maakunnan väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolle myös hitaasti laskeva.

Kuva 3. Väestönkehitys Etelä-Karjalan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.1.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Etelä-Karjalan saaristossa liikennöi kaksi lossia maakunnan suurimpiin saariin lukeutuviin Kyläniemeen ja Lamposaareen. Ylitysmäärältään vilkkaimmin liikennöity yhteys kulkee Lamposaareen, jonne tehtiin vuonna 2021 kaikkiaan 38 959 rekisteröityä ylitystä. Kyläniemen reitillä rekisteröityjä ylityksiä oli vuonna 2020 kaikkiaan 30 289 kappaletta.²⁴

Etelä-Karjalassa on myös kaksi yksityistielossia: Karhunsalmen lossi Ruokolahdella Mietinsaaren ja Äitsaaren välillä sekä Jussilansalmen lossi Taipalsaarella Jänkäsalon ja mantereen välillä. Karhunsalmen lossilla oli vuonna 2021 yhteensä 28 961 ylitystä ja Jussilansalmen lossilla 20 400 ylitystä.²⁵

²⁴ Varsinais-Suomen ELY-keskus

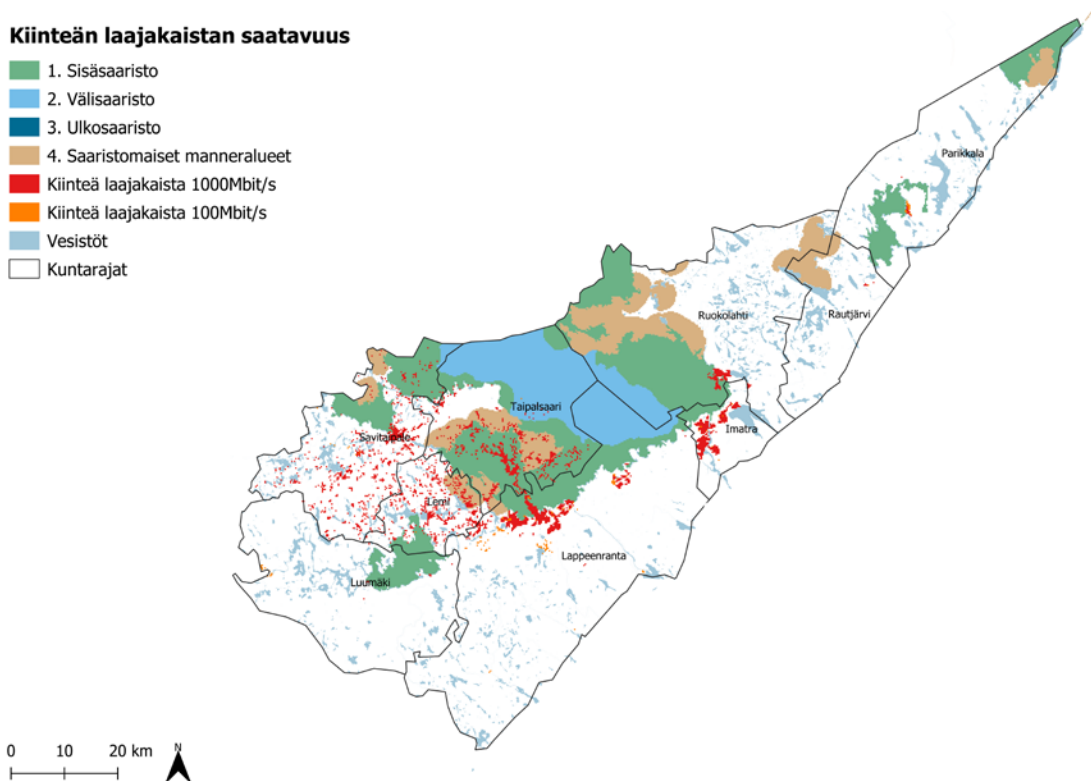
²⁵ Maa- ja metsätalousministeriö (2020). Yksitystielossit Suomessa.

Koko Etelä-Karjalan maakunnassa 59 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 45 %:lla valokuituyhteys.²⁶ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristolukittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 4. Kiinteän laajakaistan saatavuus Etelä-Karjalan saaristoalueilla

Kiinteän laajakaistan saatavuus

- 1. Sisäsaaristo
- 2. Välisaaristo
- 3. Ulkosaaristo
- 4. Saaristomaiset manneralueet
- Kiinteä laajakaista 1000Mbit/s
- Kiinteä laajakaista 100Mbit/s
- Vesistöt
- Kuntarajat

²⁶ Traficom. Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus (2022). <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiintean-verkon-laajakaistasaatavuus>

3.1.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 5 206 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 7 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 5 902 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 8 %.

Taulukko 9. Etelä-Karjalan saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	4 286	-6 %	4 869	-7 %
2 Välisaaristo	9	-44 %	10	-47 %
4 Saaristomaiset manneralueet	911	-13 %	1 023	-13 %
Yhteensä	5 206	-7 %	5 902	-8 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 1 345 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 316 työpaikalla eli 19 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee sisäsaaristossa, josta on myös kadonnut määrällisesti eniten mutta prosentuaalisesti vähiten työpaikkoja.

Taulukko 10. Etelä-Karjalan saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 399	1 156	-243	-17 %
2 Välisaaristo	13	9	-4	-31 %
4 Saaristomaiset manneralueet	249	180	-69	-28 %
Yhteensä	1 661	1 345	-316	-19 %

Etelä-Karjalan sisäsaaristosta löytyi vuonna 2020 yksi supermarket, kolme valintamyymälää sekä yksi pienoistavaratalo. Lisäksi saaristomaisilla manneralueilla sijaitsi kolme valintamyymälää.

Koko Etelä-Karjalassa sijaitsi vuonna 2021 kaikkiaan 64 koulua. Saaristoalueilla kouluja sijaitsi sisäsaaristossa, jossa on kolme ala-asteen koulua ja kaksi yläasteen koulua sekä saaristomaisilla manneralueilla, jossa sijaitsi kaksi ala-asteen koulua.

Koko Etelä-Karjalan kouluissa oli vuonna 2021 kaikkiaan 13 508 oppilasta. Saaristoalueiden kouluissa on yhteensä 898 oppilasta, joista sisäsaariston koulujen oppilasmäärä on 713 oppilasta ja saaristomaisten manneralueiden koulujen 195 oppilasta.

Taulukko 11. Etelä-Karjalan koulujen oppilasmäärät saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Oppilaat yhteensä
Sisäsaaristo	510	203	0	713
Välisaaristo	0	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	195	0	0	195
Yhteensä	695	203	0	898

3.1.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Etelä-Karjalan saaristoalueilla muinaisjäänöksiä löytyy etenkin sisäsaaristosta (250). Saaristomaisilla manneralueilla ja välisaaristossa näiden määrä on huomattavasti vähäisempi. Muinaisjäänöksistä valtaosa (358) on maanpäällisiä.

Taulukko 12. Muinaisjäänökset Etelä-Karjalan saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänökset	Vedenalaiset muinaisjäänökset	Kaikki muinaisjäänökset
Sisäsaaristo	234	16	250
Välisaaristo	34	8	42
Ulkosaaristo	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	90	0	90
Yhteensä	358	24	382

Etelä-Karjalan saaristoalueilla suojeltuja rakennuksia löytyy yhteensä kaksi. Näistä yksi kirkkolailta suojeltu rakennus löytyy saaristomaisilta manneralueilta ja yksi sisäsaaristosta.

3.1.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Etelä-Karjalan saaristoalueilla on yhteensä 5 370 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 318 ha sijaitsee sisäsaaristossa, 3 336 ha välisaaristossa ja 1 716 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 27 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Etelä-Karjalassa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 84 %, välisaaristossa 92 % ja saaristomaisilla manneralueilla 88 %.

3.2 Etelä-Pohjanmaa

Etelä-Pohjanmaan maakunnan pinta-alasta noin 4 % eli 557 km² on makean veden vesistöjä.²⁷

Etelä-Pohjanmaan alueella sijaitsee yhteensä 777 järveä.²⁸ Maakunnan suurimmat järvet ovat Lappajärvi (14 549 ha), Ähtärinjärvi (3 988 ha), Evijärvi (2 710 ha), Hirvijärven tekojärvi (1 527 ha) ja Kuortaneenjärvi (1 488 ha).²⁹ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Alavudelle (165), Ähtäriin (159) ja Soiniin (122). Etelä-Pohjanmaan suurimmat joet ovat Kyrönjoki (valuma-alue 4 923 km² pääuoman pituus 127 km), Lapuanjoki (valuma-alue 4 122 km², pääuoman pituus 170 km) ja Ähtävänjoki (valuma-alue 2 054 km², pääuoman pituus 120 km).³⁰

Etelä-Pohjanmaalla ei ole saaristokuntia tai saaristo-osakuntia.

3.2.1 Etelä-Pohjanmaan saaret ja saaristoalueet

Etelä-Pohjanmaalla on yhteensä 2 354 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 52 km².³¹ Maakunnassa eniten saaria on Alavudella (396), Seinäjoella (373) ja Evijärvellä (264).³² Maakunnan suurin saari on Lappajärven Kärnäsaari.³³

Etelä-Pohjanmaan saaristoalueiksi SYKE:n saaristoluokituksen mukaan kuuluu noin 123 km² sisäsaaristoa Lappajärven, Evijärven ja Vimpelin kuntien alueilla.

27 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain, https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatlasto_kunnat_maakunnat.pdf

28 Suomen ympäristökeskus. Järvi-meriwiki. Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

29 Suomen ympäristökeskus. Järvi-meriwiki. Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

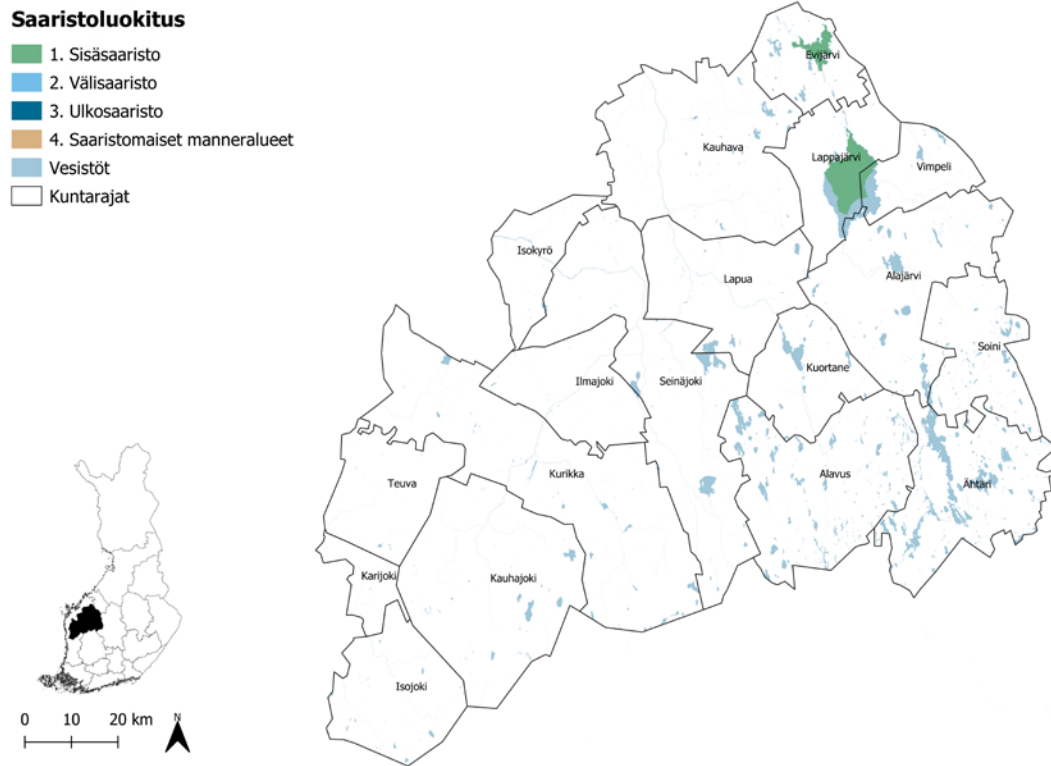
30 Nuotio, Eeva. (2008). Etelä-Pohjanmaan vedet nyt ja tulevaisuudessa. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43065/LSUra_1_2008_osa_A.pdf?sequence=1

31 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

32 Suomen ympäristökeskus (SYKE) (Kimmo Nurmio)

33 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Kuva 5. Etelä-Pohjanmaan saaristo SYKE:n saaristoluokituksella

Noin 90 % maakunnan saarista sijaitsee muilla vesi- ja manneralueilla. Maakunnan muut saaret sijaitsevat sisäsaaristossa, jonka 235 saarta muodostavat 10 % osuuden maakunnan saarista. Valtaosaan Etelä-Pohjanmaan saarista ei ole kiinteää tieyhteyttä, sillä vain 26 maakunnan saarta on kiinteän tieyhteyden päässä.

Taulukko 13. Etelä-Pohjanmaan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	229	6	235	10 %
Välisaaristo				0 %
Saaristomaiset manneralueet				0 %
Muut vesi- ja manneralueet	2 093	26	2 119	90 %
Yhteensä	2 322	32	2 354	100 %

Etelä-Pohjanmaan saarten pinta-alasta 34 % kuuluu sisäsaaristoon ja 66 % muihin vesi- ja manneralueisiin. Etelä-Pohjanmaalla ei ole saaria välisaaristossa tai saaristomaisilla manneralueilla.

Taulukko 14. Etelä-Pohjanmaan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä, km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	17,76	34 %
Välisaaristo		0 %
Saaristomaiset manneralueet		0 %
Muut vesi- ja manneralueet	34,44	66 %
Yhteensä	52,2	100 %

Etelä-Pohjanmaan saarista valtaosa on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia, saaria. Näitä on prosentuaalisesti 90 % ja lukumääräisesti 2 121. Puolesta hehtaarista hehtaariin kokoisia saaria on 102 ja 4 % saarista sekä hehtaarista kymmeneen hehtaariin kokoisia saaria 110 ja 5 %. Verrattain suuria yli kymmenen hehtaarin saaria on kaikkiaan 16 kappaletta.

Taulukko 15. Etelä-Pohjanmaan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista, %
Alle 0,5 ha	2 121	90 %
0,5–0,99 ha	102	4 %
1 ha–9,99 ha	110	5 %
10 ha–49,99 ha	15	1 %
50–99,99 ha	1	0 %
yli 100 ha	5	0 %

3.2.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Etelä-Pohjanmaalla oli 191 762 asukasta.³⁴ Näistä 202 asukasta eli 0,10 % asui saaristoalueilla. Kaikki saaristoalueiden asukkaat asuivat sisäsaaristossa (197 asukasta) kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta.

Koko Etelä-Pohjanmaan väestön sukupuolijakauma on tasainen naisten ja miesten määrän ollessa hyvin tasaisia. Maakunnan sisäsaariston sukupuolijakauma poikkeaa jonkin verran koko maakunnan jakaumasta miesten määrän ollessa hiukan suurempi (54 %) ja vastavasti naisten osuus vähän pienempi (46 %).

Taulukko 16. Etelä-Pohjanmaan väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Etelä-Pohjanmaa	95 499	95 095	190 594	50 %	50 %
Sisäsaaristo	90	107	197	46 %	54 %

Etelä-Pohjanmaan saaristoalueiden väestörakenne poikkeaa koko maakunnan väestörakenteesta siten, että sisäsaaristossa on huomattavasti pienempi osuus alle 15-vuotiaita (11 %) ja suurempi osuus yli 65-vuotiaita (35 %) kuin maakunnassa keskimäärin.

Taulukko 17. Etelä-Pohjanmaan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Etelä-Pohjanmaa	16 %	57 %	27 %
Sisäsaaristo	11 %	54 %	35 %

Kaikki Etelä-Pohjanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat (2 044) asuvat sisäsaaristossa. Näistä 1 300 on kiinteän tieyhteyden piirissä, ja noin 740 asukkaalle ei ole tarjolla tieyhteyttä mantereelle.

³⁴ Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

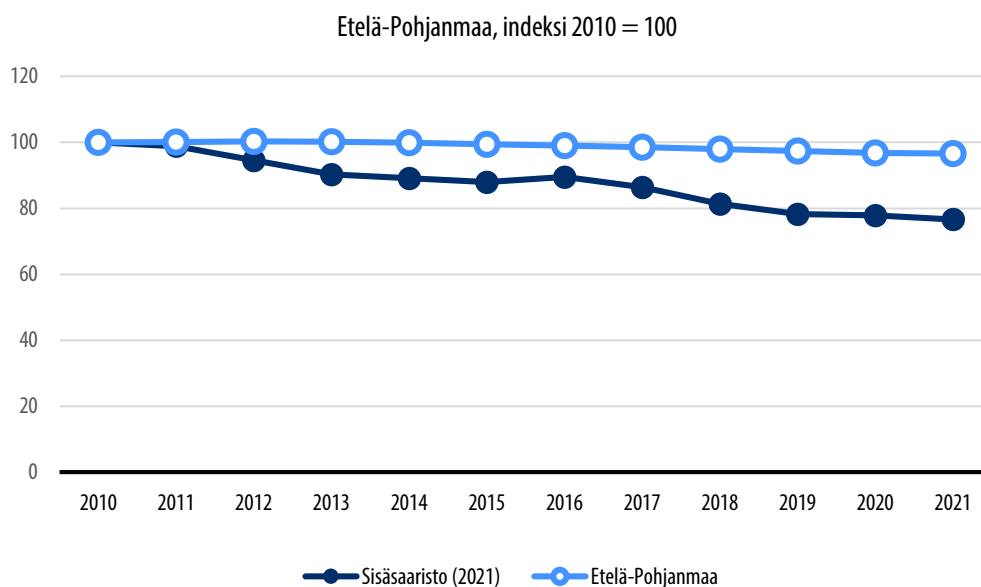
Taulukko 18. Etelä-Pohjanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat³⁵ liikenneyhteystyypeittäin

Etelä- Pohjanmaa	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	1 300	0	744	2 044	100 %
Välisaaristo	0	0	0	0	0 %
Saaristomaiset manneralueet	0		0	0	0 %
Yhteensä	1 300	0	744	2 044	

Etelä-Pohjanmaan saaristoalueilla on yhteensä 542 vapaa-ajan asuntoa. Etelä-Pohjanmaan kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Lappajärvellä (355) ja Evijärvellä (187).

Etelä-Pohjanmaalla koko maakunnan väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla hitaasti laskevaa. Maakunnan sisäsaaristossa väestönkehitys on ollut koko maakuntaa huomattavasti jyrkemmin laskevaa. Viimeisen kymmenen vuoden aikana sisäsaariston asukasmäärä on laskenut yli 20 %.

Kuva 6. Väestönkehitys Etelä-Pohjanmaan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

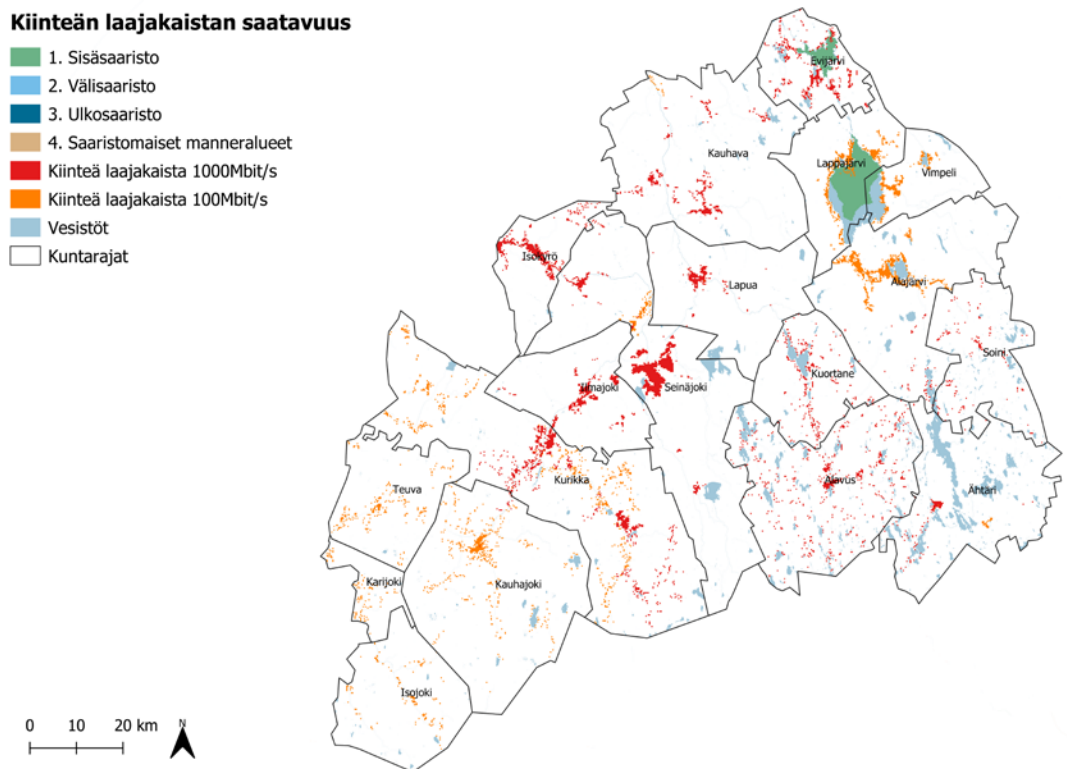
35 Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

3.2.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Etelä-Pohjanmaalla ei ole saaristoliikennettä.

Koko Etelä-Pohjanmaan maakunnassa 45 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 29 %:lla valokuituyhteys.³⁶ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella

Kuva 7. Kiinteän laajakaistan saatavuus Etelä-Pohjanmaan saaristoalueilla

³⁶ Traficom. Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus (2022). <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiintean-verkon-laajakaistasaatavuus>

3.2.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan sisäsaaristossa oli yhteensä 81 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 26 %. Työvoimaa maakunnan sisäsaaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 85 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 27 %.

Vuonna 2019 maakunnan sisäsaaristoalueilla oli yhteensä 18 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 16 työpaikalla eli 47 %. Kaikki saaristoalueiden työpaikat sijaitsevat sisäsaaristossa.

Etelä-Pohjanmaan saaristoalueilla ei ole supermarketteja, valintamyymälöitä, tavarataloja tai kouluja.

3.2.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Etelä-Pohjanmaan sisäsaaristossa on yhteensä 13 maanpäällistä muinaisjäännöstä.

3.2.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Etelä-Pohjanmaan maakunnassa on 45 439 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, mutta saaristoluokituksen mukaisilla saaristoalueilla niitä ei ole lainkaan.

Etelä-Pohjanmaalla virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 47 %.

3.3 Etelä-Savo

Etelä-Savon maakunnan pinta-alasta noin 26 % eli 12 652 km² on makean veden vesistöjä.³⁷

Etelä-Savon alueella sijaitsee yhteensä 4 265 järveä.³⁸ Maakunnan suurimmat järvet ovat Saimaa (137 703 ha), Pihlajavesi (Saimaa) (71 259 ha), Orivesi (Saimaa) (60 130 ha), Haukivesi (56 043 ha) ja Puruvesi (41 635 ha).³⁹ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Mikkeliin (951), Savonlinnaan (762), Pieksämäelle (467), Mäntyharjulle (453) ja Juvalle (393).

Etelä-Savossa saaristokuntia ovat Enonkoski, Puumala ja Sulkava. Saaristo-osakuntia sen sijaan ovat Hirvensalmi (myös Puulasalo, Vahvaselkä, Kilkinkylä, Väisälänsaari), Mikkeli (myös Hirvensalo, Keljunniemi, Piekälänsaari, Pihlajasalo, Piskola, Pitkälähti, Saukonsalo, Ylivesi, Heiniemi–Himalansaari ja Liiansaari–Laamansaari–Houtunsaari) sekä Savonlinna (myös Pellossalo, Pitkälä, Hirvasranta, Ranta-Kaartilä, Loikansaari, Tervassaari, Liistonsaari, Mikkolanniemi, Kommerniemi, Kiviapaja, Oravi, Ahvensalmi, Sorsasalo, Saukonsaari, Vaahersalo–Pöllänsaari, Enanniemi–Vaara–Sääsänniemi–Putkiniemi, Ruokonniemi–Kaidansaari–Mäkrä, Tavisalo–Hälvä–Herttuansaari, Rauvanniemi–Hevossalo, Pihlajaniemi, Paasniemi–Valkeisniemi ja Vasarasalo–Ilvessalo–Kivijärvi–Pirttimäki).⁴⁰

3.3.1 Etelä-Savon saaret ja saaristoalueet

Etelä-Savossa on yhteensä 21 690 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 1 161 km².⁴¹ Maakunnassa eniten saaria on Savonlinnassa (5 919), Mikkeliissä (4 233) ja Puumalassa (2 660).⁴² Maakunnan suurimmat saaret ovat Hurissalo, Partalansaari, Viljakan-saari, Monasalmensaari, Väisälänsaari ja Pyyliinsaari.⁴³

37 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain, https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatlasto_kunnat_maakunnat.pdf

38 Suomen ympäristökeskus. Järvi-meriwiki. Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

39 Suomen ympäristökeskus. Järvi-meriwiki. Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

40 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019

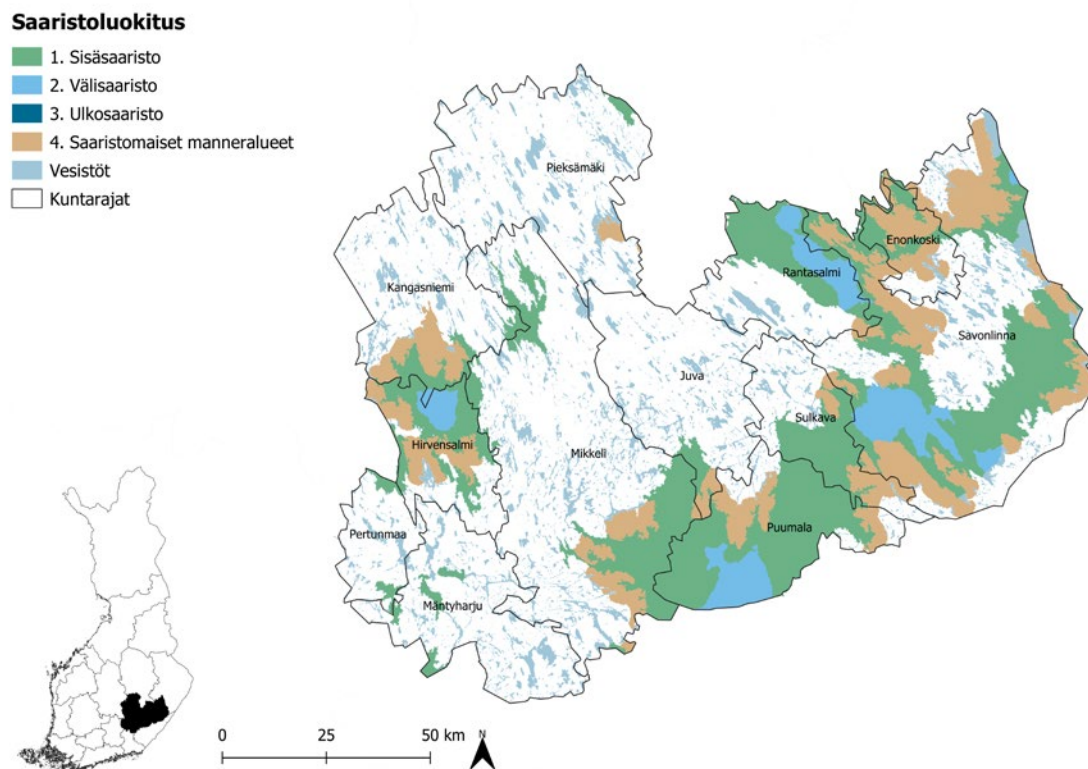
41 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

42 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

43 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 26/2010.

Etelä-Savon saaristoalueen laajuus SYKEN saaristoalueluokituksen mukaan on 6 230 km². Tästä reilu puolet (57 %) on sisäsaaristoa, vajaa kolmasosa (32 %) saaristomaisia manneralueita ja loput välisaaristoa. Saaristoalueita on erityisesti Savonlinnassa, Puumalassa, Mikkelissä, Hirvensalmella, Rantasalmella ja Sulkavalla. Saaristoalueita on myös Kangasniemellä, Enonkoskella, Juvalla, Mäntyharjulla, Pieksämäellä ja Pertunmaalla

Kuva 8. Etelä-Savon saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Suurin osa maakunnan saarista sijaitsee sisäsaaristossa (52 %). Toiseksi eniten saaria sijaitsee saaristoluokituksen ulkopuolisilla muilla vesi- ja manneralueilla, missä sijaitsee 31% maakunnan saarista. Välisaariston saarten osuus on 12 % ja saaristomaisten manneralueiden saarten osuus 5 %. Lähes kaikki Etelä-Savon saaret ovat ilman kiinteää tieyhteyttä, sillä kiinteän tieyhteyden päässä olevia saaria on vain 139 kappaletta.

Taulukko 19. Etelä-Savon saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteystä	Saarten määrä, kiinteää tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	11 129	91	11 220	52 %
Välisaaristo	2 607		2 607	12 %
Saaristomaiset manneralueet	1 155	6	1 161	5 %
Muut vesi- ja manneralueet	6 660	42	6 702	31 %
Yhteensä	21 551	139	21 690	100 %

Etelä-Savon saarten pinta-alasta 82 % kuuluu sisäsaaristoon, 13 % välisaaristoon, 2 % saaristomaisiin manneralueisiin ja 3 % muihin vesi- ja manneralueisiin. Saarten pinta-alaa on yhteensä Etelä-Savossa noin 1 661 hehtaaria.

Taulukko 20. Etelä-Savon saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä (ha)	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	1 360,56	82 %
Välisaaristo	214,6	13 %
Saaristomaiset manneralueet	41,26	2 %
Muut vesi- ja manneralueet	44,63	3 %
Yhteensä	1 661,04	100 %

Etelä-Savon saarista valtaosa on pieniä alle puolen hehtaarin kokoisia saaria, joita on noin 80 % kaikista saarista. Puolesta hehtaarista hehtaariin kooltaan olevia saaria on 6 %, hehtaarista kymmeneen hehtaariin suuruisia 10 % ja kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin suuruisia noin 3 %. Yli viidenkymmenen hehtaarin ja yli sadan hehtaarin kokoisia saaria on yhteensä 245 kappaletta.

Taulukko 21. Etelä-Savon saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista, %
Alle 0,5 ha	17 456	80 %
0,5–0,99 ha	1 228	6 %
1 ha–9,99 ha	2 215	10 %
10 ha–49,99 ha	546	3 %
50–99,99 ha	107	0 %
yli 100 ha	138	1 %

3.3.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Etelä-Savossa oli 131 688 asukasta.⁴⁴ Näistä 19 954 asukasta eli noin 15 % asui saaristoalueilla. Reilu puolet saaristoalueiden asukkaista asuu sisäsaaristossa (10 599 asukasta), vajaa puolet saaristomaisilla manneralueilla (9 108 asukasta) ja murto-osa välisaaristossa (257 asukasta).

Taulukko 22. Etelä-Savon saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella⁴⁵

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	10 599	53 %	8 %
Välisaaristo	247	1 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	9 108	46 %	7 %
Yhteensä	19 954	100 %	15 %

Etelä-Savon saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli 97 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 243 eteläsavolaista asuu saaristoliikennetyhteyden päässä mantereelta ja 40 saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä mantereelle.

⁴⁴ Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

⁴⁵ Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Taulukko 23. Etelä-Savon saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteytyypeittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenne- yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	10 557	2	34
Välisaaristo	0	241	6
Yhteensä	10 557	243	40

Koko Etelä-Savon väestön sukupuolijakauma on melko tasainen. Eri saaristoalueilla sukupuolijakauma poikkeaa kuitenkin koko maakunnan jakaumasta. Sisäsaaristossa naisten osuus (54 %) on suurempi. Välisaaristossa puolestaan miesten osuus (58 %) on suurempi. Saaristomaisten manneralueiden sukupuolijakauma on tasaisempi miesten osuuden (51 %) ollessa kuitenkin hieman suurempi.

Taulukko 24. Etelä-Savon väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Etelä-Savo	66 033	64 166	130 199	51 %	49 %
Sisäsaaristo	5 777	4 848	10 625	54 %	46 %
Välisaaristo	104	142	246	42 %	58 %
Saaristomaiset manneralueet	4 512	4 624	9 136	49 %	51 %

Etelä-Savon saaristoalueilla väestörakenne on hieman vanhempaa kuin koko maakunnassa. Alle 15-vuotiaita on huomattavan pieni osuus sisä- ja välisaaristossa, kun taas yli 65-vuotiaiden osuus on huomattavan suuri. Saaristomaisilla manneralueilla on samankaltainen väestörakenne kuin koko maakunnassa, mutta sielläkin yli 65-vuotiaiden osuus on suurempi ja 15–64-vuotiaiden osuus pienempi.

Taulukko 25. Etelä-Savon väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Etelä-Savo	12 %	55 %	33 %
Sisäsaaristo	6 %	53 %	41 %
Välisaaristo	6 %	52 %	43 %
Saaristomaiset manneralueet	11 %	51 %	38 %

Etelä-Savon saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 85 % asuu sisäsaaristossa, 12 % välisaaristossa ja 3 % saaristomaisilla manneralueilla. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 47 800. Heistä reilu puolet (55 %) on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, 6 % on saaristoliikenteen varassa ja 39 %:lla vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

Taulukko 26. Etelä-Savon saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat⁴⁶ liikenneyhteystyyppittäin

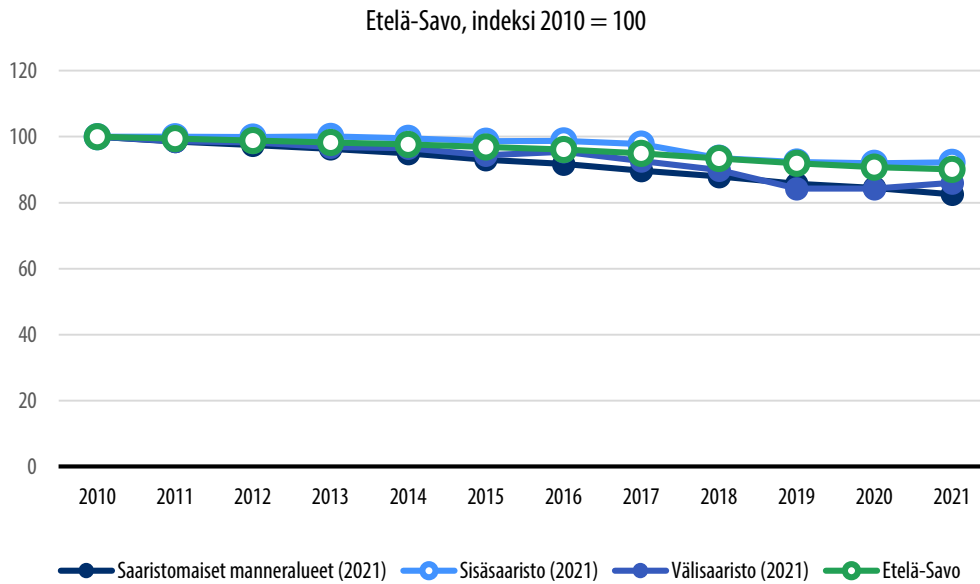
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikenne-yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	25 324	68	15 128	40 520	85 %
Välisaaristo	0	3 028	2 812	5 840	12 %
Saaristomaiset manneralueet	1 128		268	1 396	3 %
Yhteensä	26 452	3 096	18 208	47 756	

Etelä-Savon saaristoalueilla on yhteensä 19 642 vapaa-ajan asuntoa. Etelä-Savon kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Savonlinnassa (5 808), Puumalassa (3 684) ja Mikkelissä (3 151).

Väestönkehitys Etelä-Savon saaristoalueilla noudattelee pääosin samaa hitaasti laskevaa kehitystä kuin koko maakunnan väestönkehitys. Etenkin sisäsaariston väestönkehitys noudattelee koko maakunnan suuntaa. Välisaaristossa väestönkehityksessä on ollut tarkastelujakson puolivälin jälkeen hieman vaihtelua, sillä väestömäärän ollessa pienempi myös pienemmät muutokset näkyvät herkemmin kehityskulussa.

⁴⁶ Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyyppittäin, kerrottu neljällä

Kuva 9. Väestökehitys Etelä-Savon saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.3.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Etelä-Savon saaristossa liikennöi seitsemän lossia. Maakunnan lossireittejä ovat Hanhivirta Enonkoskella, Hätinvirta, Kietävälä ja Rongonsalmi Puumalassa sekä Koivukanta, Kuparonvirta ja Tappuvirta Savonlinnassa. Ylitysmääriltään vilkkaimpia yhteyksiä ovat Hanhivirta (73 483 ylitystä) ja Hätinvirta (70 060 ylitystä).⁴⁷

Taulukko 27. Etelä-Savon maantielossien ja -lauttojen ylitysmäärät

Reitti	Ylitykset 2021
Hanhivirta	73 483
Hätinvirta	70 060
Kietävälä	29 271
Koivukanta	35 174
Kuparonvirta	30 821
Rongonsalmi	15 653
Tappuvirta	41 774
Yhteensä	296 236

⁴⁷ Varsinais-Suomen ELY-keskus

Etelä-Savossa liikennöi myös kahdeksan yksityistiellossia ja -lauttaa, Puukonsaaren lautta Hirvensalmella, Ahvionsaaren, Kongonsaaren, Pietolansaaren ja Ritolansaaren lossit sekä Kokonsaaren, Laukansaaren ja Tuohisaaren lautat Savonlinnassa.⁴⁸

Taulukko 28. Etelä-Savon yksityistiellossien ja -lauttojen yritysmäärät

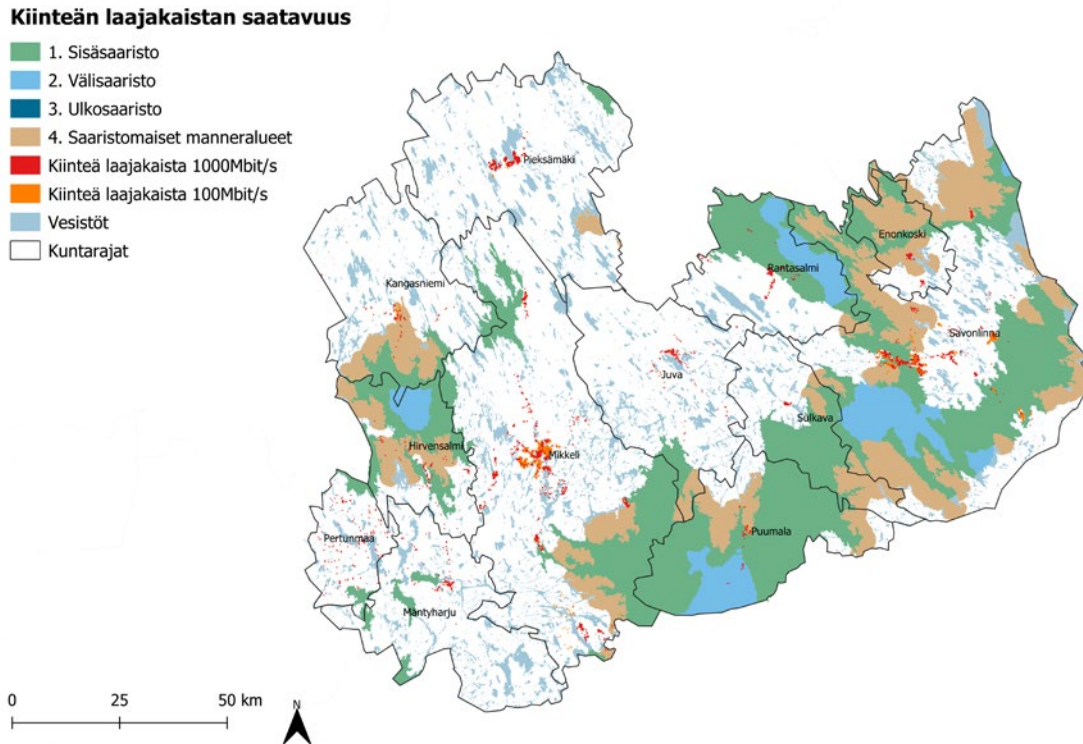
Reitti	Yliitykset 2020
Ahvionsaaren lautta	8 250
Kokonsaaren lautta	10 880
Kongonsaaren lossi	6 200
Laukansaaren lautta	11 000
Pietolansaaren lossi	5 098
Puukonsaaren lautta	5 452
Ritosaaren lossi	15 000
Tuohisaaren lautta	3 000
Yhteensä	64 880

Koko Etelä-Savon maakunnassa 57 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 27 %:lla valokuituyhteys.⁴⁹ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

48 Maa- ja metsätalousministeriö (2020). Yksitystiellossit Suomessa.

49 Traficom. Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus (2022). <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

Kuva 10. Kiinteän laajakaistan saatavuus Etelä-Savon saaristoalueilla

3.3.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 6 926 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 15 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 7 921 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 16 %.

Taulukko 29. Etelä-Savon saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	3 560	-11 %	4 092	-12 %
2 Välisaaristo	95	-14 %	103	-16 %
4 Saaristomaiset manneralueet	3 271	-19 %	3 726	-21 %
Yhteensä	6 926	-15 %	7 921	-16 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 6 916 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 1 369 työpaikalla eli 17 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee sisäsaaristossa, josta on myös kadonnut määrällisesti eniten työpaikkoja tarkasteluvälillä.

Taulukko 30. Etelä-Savon saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	5 915	5 069	-846	-14 %
2 Välisaaristo	66	61	-5	-8 %
4 Saaristomaiset manneralueet	2 304	1 786	-518	-22 %
Yhteensä	8 285	6 916	-1 369	-17 %

Etelä-Savon sisäsaaristosta löytyi vuonna 2020 kaksi supermarketia, 8 valintamyymälää, yksi itsepalvelutavaratalo sekä yksi tavaratalo. Lisäksi saaristomaisilla manneralueilla sijaitsi 10 valintamyymälää.

Etelä-Savossa oli vuonna 2021 kaikkiaan 92 koulua. Maakunnan saaristoalueilla sijaitsee yhteensä 14 koulua. Sisäsaaristossa on kaksi ala-astetta, yksi yläaste sekä yksi lukio. Saaristomaisilla manneralueilla sijaitsee kuusi ala-astetta ja kolme yläastetta.

Etelä-Savon kouluissa oli vuonna yhteensä 14 613 oppilasta. Maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 1 995 oppilasta, joista 1 508 on sisäsaariston kouluissa ja 487 saaristomaisten manneralueiden kouluissa.

Taulukko 31. Etelä-Savon koulujen oppilasmäärät saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Oppilaat yhteensä
Sisäsaaristo	356	380	772	1 508
Välisaaristo	0	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	398	89	0	487
Yhteensä	754	469	772	1 995

3.3.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Etelä-Savon saaristoalueilla sijaitsee yhteensä 747 muinaisjäännettä, joista valtaosa (703) on maanpäällisiä muinaisjäänneksiä. Reilu puolet (371) muinaisjäänneksistä sijaitsee sisäsaaristossa ja vajaa puolet (343) saaristomaisilla manneralueilla.

Taulukko 32. Muinaisjäännekset Etelä-Savon saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäännekset	Vedenalaiset muinaisjäännekset	Kaikki muinaisjäännekset
Sisäsaaristo	342	29	371
Välisaaristo	32	1	33
Saaristomaiset manneralueet	339	4	343
Yhteensä	703	34	747

Etelä-Savon saaristoalueilla sijaitsee yhteensä 65 suojeltua rakennusta. Suojellut rakennukset sijaitsevat pääosin sisäsaaristossa, ja muutamia kohteita sijaitsee myös saaristomaisilla manneralueilla. Saaristomaisilla manneralueilla sijaitsee kuitenkin huomattava osuus kirkkolailta suojelluista rakennuksista.

Taulukko 33. Suojellut rakennukset Etelä-Savon saaristoalueilla

	Kirkkolailta suojellut rakennukset	Lailla ortodoksisesta kirkosta suojellut rakennukset	Lailla rakennusperinnön suojelemisesta suojellut ja rakennussuojelulailta suojellut rakennukset	Valtion asetuksella suojellut rakennukset
Sisäsaaristo	1	28	27	56
Välisaaristo	0	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	4	1	4	9
Yhteensä	5	29	31	65

3.3.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Etelä-Savon saaristoalueilla on yhteensä 14 273 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 11 337 ha sijaitsee sisäsaaristossa, 697 ha välisaaristossa ja 2 239 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 61 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Etelä-Savossa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 89 %, välisaaristossa 92 % ja saaristomaisilla manneralueilla 91 %.

3.4 Kainuu

Kainuun maakunnan pinta-alasta noin 11 % eli 2 490 km² on makean veden vesistöjä.⁵⁰

Kainuun alueella sijaitsee yhteensä 4 369 järveä.⁵¹ Maakunnan suurimmat järvet ovat Oulujärvi (88 709 ha), Kiantajärvi (18 793 ha), Ontojärvi–Nurmesjärvi (10 457 ha), Rehja–Nuasjärvi (9 644 ha) ja Vuokkijärvi (5 124 ha).⁵² Maakunnan järviä sijoittuu eniten Suomussalmelle (1 595), Kuhmoon (1 483) ja Sotkamoon (490).

Kainuussa ei ole saaristokuntia. Maakunnassa on yksi saaristo-osakunta, Vaala.⁵³

3.4.1 Kainuun ja saaristoalueet

Kainuussa on yhteensä 4 754 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 94 km².⁵⁴ Maakunnassa eniten saaria on Kuhmossa (1 552), Suomussalmella (1 238) ja Kajaanissa (491).⁵⁵ Maakunnan suurimmat saaret ovat Manamansalo ja Käkisaari.⁵⁶

Kainuun saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoalueuokituksen mukaan on 1 227 km². Tästä reilu puolet (55 %) on sisäsaaristoa ja vajaa puolet (45 %) saaristomaisia manneralueita. Saaristoalueita on erityisesti Paltamossa, Kuhmossa ja Kajaanissa. Myös Sotkamossa, Suomussalmella ja Ristijärvellä on saaristoalueisiin laskettavia alueita.

50 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatlasto_kunnat_maakunnat.pdf

51 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

52 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

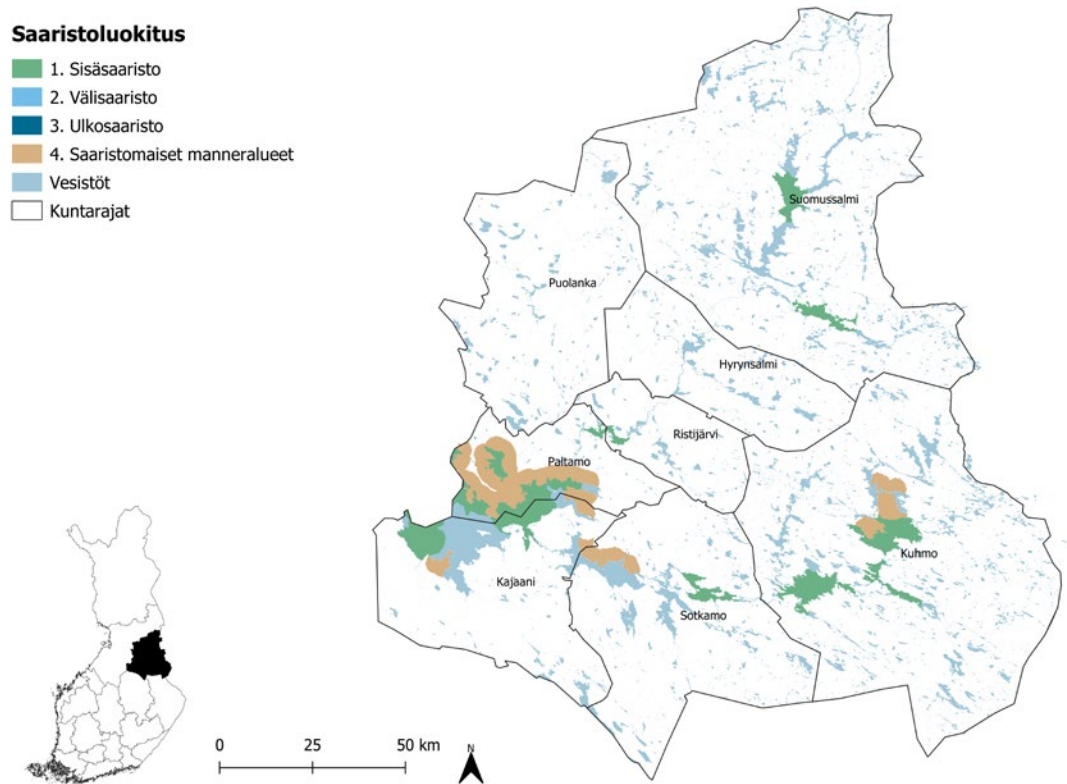
53 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

54 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

55 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

56 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Kuva 11. Kainuun saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Suurin osa Kainuun saarista sijaitsee muilla vesi- ja manneralueilla (82 %). Sisäsaaristossa puolestaan sijaitsee 17 % saarista, ja saaristomaisten manneralueiden saarten osuus on noin prosentin. Lähes kaikki Kainuun saaret ovat vailla kiinteää tieyhteyttä, sillä kiinteän tieyhteyden päässä olevia saaria on vain 14 kappaletta.

Taulukko 34. Kainuun saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	816	4	820	17 %
Välisaaristo				0 %
Saaristomaiset manneralueet	53		53	1 %
Muut vesi- ja manneralueet	3 871	10	3 881	82 %
Yhteensä	4 740	14	4 754	100 %

Kainuun saarten pinta-alasta 72 % on sisäsaaristoa ja 28 % muita vesi- ja manneralueita. Kainuun saarten pinta-ala ei kata ollenkaan välisaaristoa tai ulkosaaristoa. Saaristomaisia manneralueita on aivan marginaalisesti eli 0,07 neliökilometriä, mikä tarkoittaa prosentuaalisesti vain muutamia sadasosia.

Taulukko 35. Kainuun saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	67,79	72 %
Välisaaristo		0 %
Saaristomaiset manneralueet	0,07	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	25,95	28 %
Yhteensä	93,8	100 %

Kainuun saarista valtaosa on alle puolen hehtaarin kokoisia pieniä saaria (84 %). Kokoluokaltaan puolesta hehtaarista hehtaariin olevia saaria on 5 %, hehtaarista kymmeneen hehtaariin noin 9 % ja kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin noin 2 %. Hyvin suuria saaria eli yli viidenkymmenen hehtaarin tai yli sadan hehtaarin saaria on yhteensä vain 30 kappaletta.

Taulukko 36. Kainuun saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista, %
Alle 0,5 ha	4 008	84 %
0,5–0,99 ha	237	5 %
1 ha–9,99 ha	407	9 %
10 ha–49,99 ha	71	2 %
50–99,99 ha	16	0 %
yli 100 ha	14	0 %

3.4.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Kainuussa oli 71 255 asukasta.⁵⁷ Näistä 2 800 asukasta eli noin 4 % asui saaristoalueilla. Valtaosa saaristoalueiden asukkaista asui saaristomaisilla manner-alueilla (2 752 asukasta) ja loput sisäsaaristossa (48 asukasta).

Taulukko 37. Kainuun saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella⁵⁸

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	48	2 %	0 %
Välisaaristo	0	0 %	0%
Saaristomaiset manneralueet	2 752	98 %	4 %
Yhteensä	2 800	100 %	4 %

Kainuun saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manner-alueilla) asukkaista valtaosa eli 98 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. Vain yksi kainuulainen asuu sisäsaariston saarella, jolta ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle.

Koko Kainuun väestön sukupuolijakauma on melko tasainen. Sisäsaaristossa sukupuolijakauma poikkeaa kuitenkin koko maakunnan jakaumasta miesten osuuden ollessa 56 %. Saaristomaisten manneralueiden sukupuolijakauma on puolestaan tasainen noudattaen koko maakunnan sukupuolijakaumaa.

Taulukko 38. Kainuun väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Kainuu	34 753	35 659	70 412	49 %	51 %
Sisäsaaristo	22	28	50	44 %	56 %
Saaristomaiset manneralueet	1 356	1 395	2 751	49 %	51 %

⁵⁷ Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

⁵⁸ Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Kainuun saaristoalueiden ikärakenne on hieman vanhempaa kuin koko maakunnan keskimäärin. Tosin sisäsaaristossa alle 15-vuotiaiden osuus on suurempi kuin koko maakunnassa tai saaristomaisilla manneralueilla, mutta saaristoalueilla yli 65-vuotiaiden osuus on myös suurempi kuin maakunnassa keskimäärin.

Taulukko 39. Kainuun väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Kainuu	14 %	57 %	30 %
Sisäsaaristo	15 %	51 %	34 %
Saaristomaiset manneralueet	12 %	54 %	34 %

Kaikki 1 246 Kainuun saaristoalueen vapaa-ajan asukasta asuu sisäsaaristossa. Heistä vajaa puolet eli noin 540 omaa kiinteän tieyhteyden mantereelle, ja reilu puolet eli noin 700 ei ole kiinteän tieyhteyden tai saaristoliikenteen yhteyden piirissä.

Taulukko 40. Kainuun saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat⁵⁹ liikenneyhteystyypeittäin

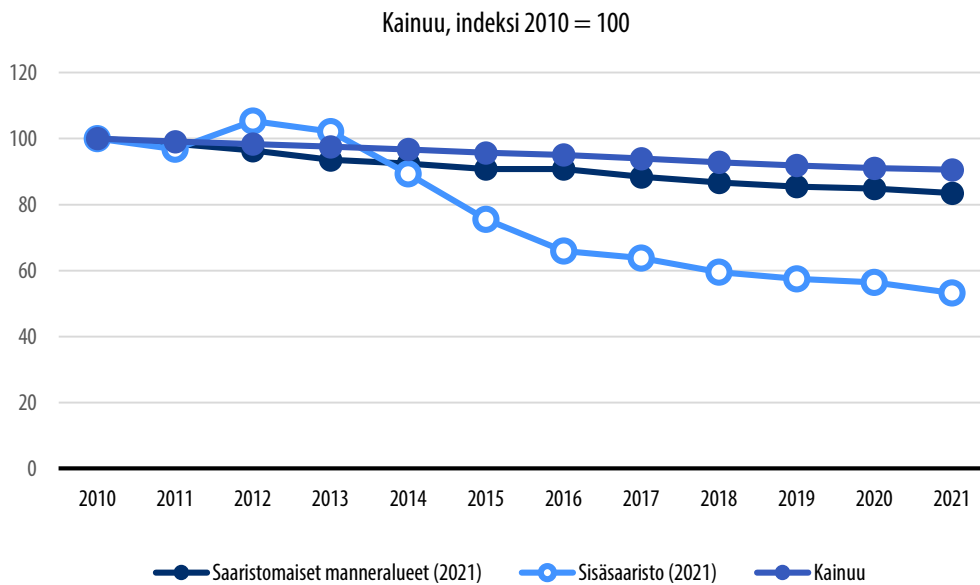
Kainuu	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikente-yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	544	0	704	1 248	100 %
Välisaaristo	0	0	0	0	0 %
Saaristomaiset manneralueet	0	0	0	0	0%
Yhteensä	544	0	704	1 248	

⁵⁹ Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

Kainuun saaristoalueilla on yhteensä 1 631 vapaa-ajan asuntoa. Kainuun kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Paltamossa (941), Kajaanissa (282) ja Kuhmossa (198).

Koko Kainuun väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla huomattavan laskevaa. Saaristomaisten manneralueiden osalta trendi on ollut hieman jyrkempää kuin koko maakunnan tasolla. Sisäsaariston osalta väestömäärän lasku on ollut kaikkein jyrkintä. Tätä selittää sisäsaariston radikaalisti pienempi asukasmäärä suhteessa alueen muihin saaristoalueisiin.

Kuva 12. Väestönkehitys Kainuun saaristoalueilla ja koko maakunnassa

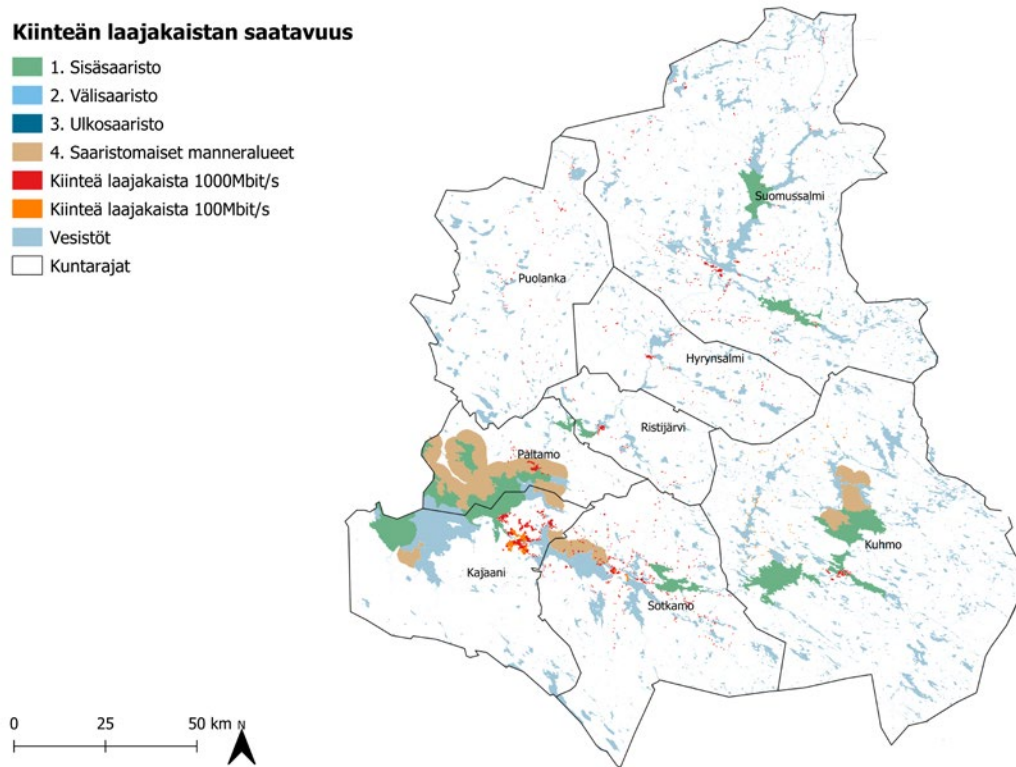
3.4.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Kainuun saaristoalueilla ei liikennöi losseja tai lauttoja.

Koko Kainuun maakunnassa 58 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 31 %:lla valokuituyhteys.⁶⁰ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

⁶⁰ Traficom. Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus (2022). <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

Kuva 13. Kiinteän laajakaistan saatavuus Kainuun saaristoalueilla

3.4.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 1 013 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 20 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 1 151 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 16 %.

Taulukko 41. Kainuun saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	20	-31 %	20	-44 %
4 Saaristomaiset manneralueet	993	-20 %	1 131	-16 %
Yhteensä	1 013	-20 %	1 151	-16 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 702 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 216 työpaikalla eli 24 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee saaristomaisilla manneralueilla, josta on myös kadonnut määrällisesti eniten, mutta prosentuaalisesti vähiten työpaikkoja. Sisäsaariston osalta työpaikkojen lukumäärässä on tapahtunut huomattavaa kasvua: työpaikkojen lukumäärä on kasvanut peräti 756 % (136 työpaikkaa).

Taulukko 42. Kainuun saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	18	154	136	756 %
4 Saaristomaiset manneralueet	900	548	-352	-39 %
Yhteensä	918	702	-216	-24 %

Kainuun saaristomaisilla manneralueilla sijaitti vuonna 2020 yksi supermarketti ja yksi valintamyymälä.

Kainuussa oli vuonna 2021 kaikkiaan 48 koulua (peruskoulut ja lukiot). Maakunnan saaristoalueilla kouluja sijaitti vain saaristomaisilla manneralueilla, joilla oli kaksi alastetta, yksi yläaste ja yksi lukio. Näiden koulujen 348 oppilaasta ala-astelaisia oli 201, yläastelaisia 105 ja lukiolaisia 42. Maakunnan kaikissa kuluissa oli vuonna 2021 yhteensä 7 901 oppilasta.

3.4.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Kainuun saaristoalueilta löytyy yhteensä 325 muinaisjäännöstä, joista 280 kappaletta sijaitsee sisäsaaristossa. Lähes kaikki muinaisjäännökset ovat maanpäällisiä, sillä maakunnan saaristoalueilla sijaitsee vain yksi vedenalainen muinaisjäännös.

Taulukko 43. Muinaisjäänökset Kainuun saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänökset	Vedenalaiset muinaisjäänökset	Kaikki muinaisjäänökset
Sisäsaaristo	279	1	280
Välisaaristo	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	45	0	45
Yhteensä	324	1	325

3.4.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Kainuun saaristoalueilla on yhteensä 3 645 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 1 275 ha sijaitsee sisäsaaristossa ja 2 370 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 18 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Kainuussa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 88 % ja saaristomaisilla manneralueilla 90 %.

3.5 Kanta-Häme

Kanta-Hämeen maakunnan pinta-alasta noin 9 % eli 508 km² on makean veden vesistöjä.⁶¹

Kanta-Hämeen alueella sijaitsee yhteensä 785 järveä.⁶² Maakunnan suurimmat järvet ovat Vanajavesi (16 631 ha), Kukkia (4 389 ha), Kuohijärvi (3 474 ha), Iso-Roine (3 087 ha) ja Pyhäjärvi (2 285 ha).⁶³ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Hämeenlinnaan (33), Lopelle (181) ja Tammelaan (136). Kanta-Hämeen suurimmat joet ovat Loimijoki ja Hiidenjoki.⁶⁴

Kanta-Hämeessä ei ole saaristokuntia tai saaristo-osakuntia lainkaan.

3.5.1 Kanta-Hämeen saaret ja saaristoalueet

Kanta-Hämeessä on yhteensä 1 866 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 17 km².⁶⁵ Maakunnassa eniten saaria on Hämeenlinnassa (806), Tammelassa (440) ja Lopella (243).⁶⁶

Kanta-Hämeen saaristoalueen laajuus SYKEN saaristoalueluokituksen mukaan on 69,8 km². Tämä kaikki on sisäsaaristoa, jota löytyy Hämeenlinnan ja Hattulan alueilta. Kanta-Hämeessä on toki runsaasti järviä, mutta ne eivät lukeudu saaristoalueisiin.

61 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatlasto_kunnat_maakunnat.pdf

62 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

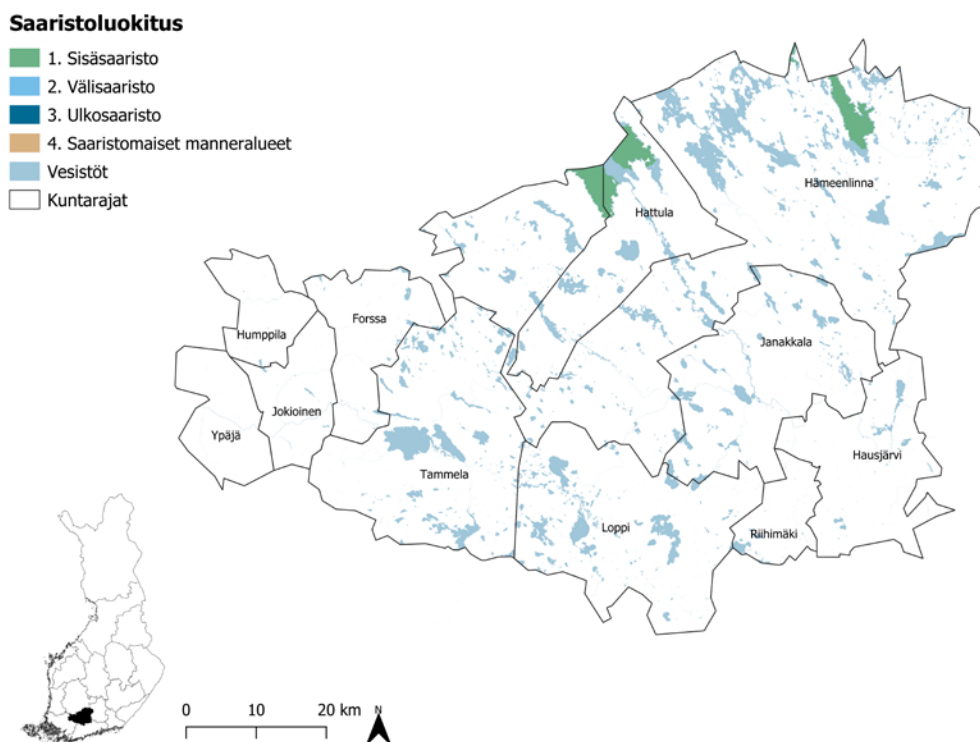
63 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

64 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2010.

65 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

66 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

Kuva 14. Kanta-Hämeen saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Maakunnan saaret sijaitsevat pääosin muilla vesi- ja manneralueilla, jossa sijaitsee 92 % maakunnan saarista. Sisäsaariston 142 saaren muodostama osuus maakunnan saarista on 8 %.

Taulukko 44. Kanta-Hämeen saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteysttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	141	1	142	8 %
Välisaaristo				0 %
Saaristomaiset manneralueet				0 %
Muut vesi- ja manneralueet	1 713	11	1 724	92 %
Yhteensä	1 854	12	1 866	100 %

Kanta-Hämeen saarten yhteenlaskettu pinta-ala on noin 17 km². Näistä sisäsaariston saarten pinta-ala on noin 4 km² eli noin 23 % maakunnan saarten pinta-alasta. Muilla vesi- ja manneralueilla sijaitsevien saarien pinta-ala on noin 13 km² eli noin 77 % maakunnan saarten pinta-alasta.

Kanta-Hämeen saarista valtaosa on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Tämän kokoluokan saaria on 1 660 kappaletta eli 89 % alueen saarista. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevia keskikokoisia saaria löytyy maakunnasta 116 kappaletta eli noin 6 %. Kokoluokaltaan suuria eli yli 10 hehtaarin kokoisia saaria on maakunnassa vähän, kaikkiaan 25 kappaletta.

Taulukko 45. Kanta-Hämeen saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	1 660	89 %
0,5–0,99 ha	65	3 %
1 ha–9,99 ha	116	6 %
10 ha–49,99 ha	20	1 %
50–99,99 ha	2	0 %
yli 100 ha	3	0 %

3.5.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Kanta-Hämeessä oli 170 213 asukasta.⁶⁷ Näistä 16 asukasta eli 0,01 % asui saaristoalueilla. Kaikki Kanta-Hämeen saaristoalueiden asukkaat asuvat sisäsaaristossa ja kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. Maakunnan 16:sta saaristoasukkaasta naisia on 7 ja miehiä 9.

Kanta-Hämeen saaristoalueiden kaikki vapaa-ajan asukkaat⁶⁸ asuvat sisäsaaristossa. Vapaa-ajan asukkaita on kaikkiaan 532. Valtaosalla vapaa-ajan asukkaista (352) ei ole tieyhteyttä mantereelle tai saaristoliikennettä saatavilla. Kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta asuu puolestaan 180 vapaa-ajan asukasta.

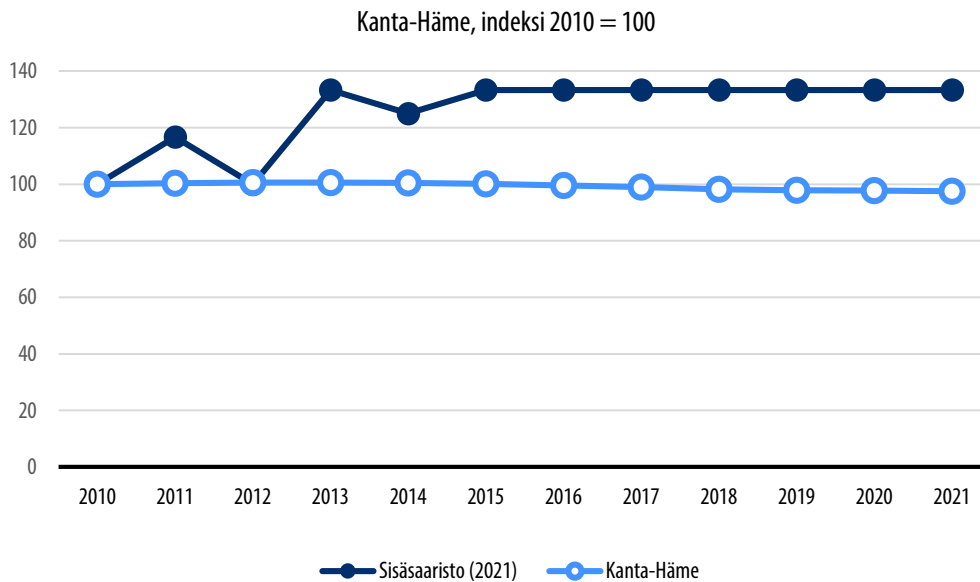
67 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

68 Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

Kanta-Hämeen saaristoalueilla on yhteensä 155 vapaa-ajan asuntoa. Kanta-Hämeen kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Hämeenlinnassa (58) ja Hattulassa (97).

Kanta-Hämeen väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla melko stabiilia, joskin hivenen laskusuuntaista. Sisäsaariston asukasmäärä on vaihdellut tarkastelujakson alkuvuosina, mutta on pysynyt vuodesta 2015 lähtien samana.

Kuva 15. Väestönkehitys Kanta-Hämeen saaristoalueilla ja koko maakunnassa

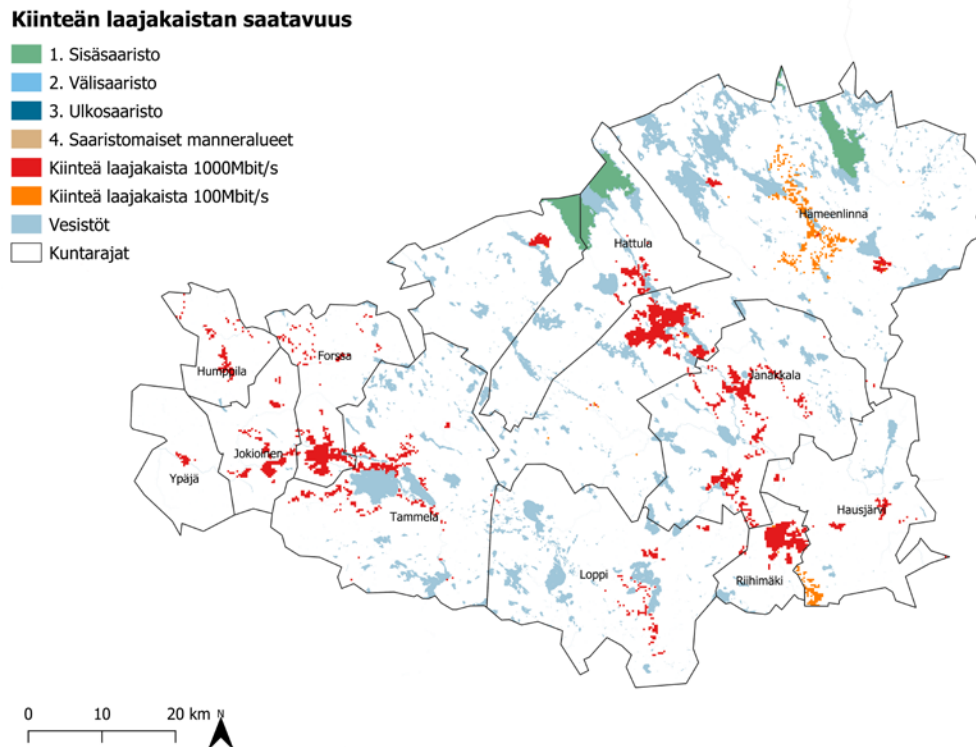
3.5.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Kanta-Hämeessä ei ole saaristoliikennettä.

Koko Kanta-Hämeen maakunnassa 64 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 34 %:lla valokuituyhteys.⁶⁹ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

⁶⁹ Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

Kuva 16. Kiinteän laajakaistan saatavuus Kanta-Hämeen saaristoalueilla

3.5.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Kanta-Hämeen saaristoalueilla ei ole supermarketteja, valintamyymälöitä, tavarataloja tai kouluja.

Vuonna 2019 maakunnan sisäsaaristoalueilla oli yhteensä 7 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on säilynyt ennallaan. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 7 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on niin ikään säilynyt ennallaan.

Vuonna 2019 maakunnan sisäsaaristoalueilla oli yhteensä viisi työpaikkaa, jotka sijaitsevat sisäsaaristossa. Työpaikkojen määrä on kasvanut vuosina 2010–2019 yhteensä viidellä työpaikalla.

3.5.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Kanta-Hämeen sisäsaaristossa on 19 maanpäällistä muinaisjäännöstä ja 16 rakennusta, jotka on suojeltu joko lailla rakennusperinnön suojelemisesta tai rakennussuojelulla.

3.5.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Kanta-Hämeen saaristoalueilla on yhteensä 2 327 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, jotka sijaitsevat sisäsaaristossa. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 5 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Kanta-Hämeessä virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 67 %.

3.6 Keski-Pohjanmaa

Keski-Pohjanmaan maakunnan pinta-alasta noin 22 % on vesistöjä. Näistä makean veden vesistöjä on 204 km² ja merivettä 1 239 km².⁷⁰

Keski-Pohjanmaan alueella sijaitsee yhteensä 455 järveä.⁷¹ Maakunnan suurimmat järvet ovat Lestijärvi (6 474 ha), Venetjoen tekojärvi (1 521 ha), Ullavanjärvi (1 307 ha), Patanan tekojärvi (990 ha) ja Halsuanjärvi (768 ha).⁷² Maakunnan järviä sijoittuu eniten Perhoon (140), Kokkolaan (122) ja Lestijärvelle (61). Keski-Pohjanmaan suurimmat joet ovat Lestijoki ja Perhonjoki.⁷³

Keski-Pohjanmaalla ei ole saaristokuntia tai saaristo-osakuntia.⁷⁴

3.6.1 Keski-Pohjanmaan saaret ja saaristoalueet

Keski-Pohjanmaalla on yhteensä 2 505 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 40 km².⁷⁵ Maakunnassa eniten saaria on Kokkolassa (1 625), Perhossa (343) ja Lestijärvellä (174).⁷⁶

Keski-Pohjanmaan saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoalueluokituksen mukaan on noin 504 km². Tästä suurin osa sijoittuu Kokkolaan, jossa on noin 248 km² sisäsaaristoa, 13 km² välisaaristoa sekä 207 km² ulkosaaristoa. Myös Lestijärvellä on hieman sisäsaaristoa.

70 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

71 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

72 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

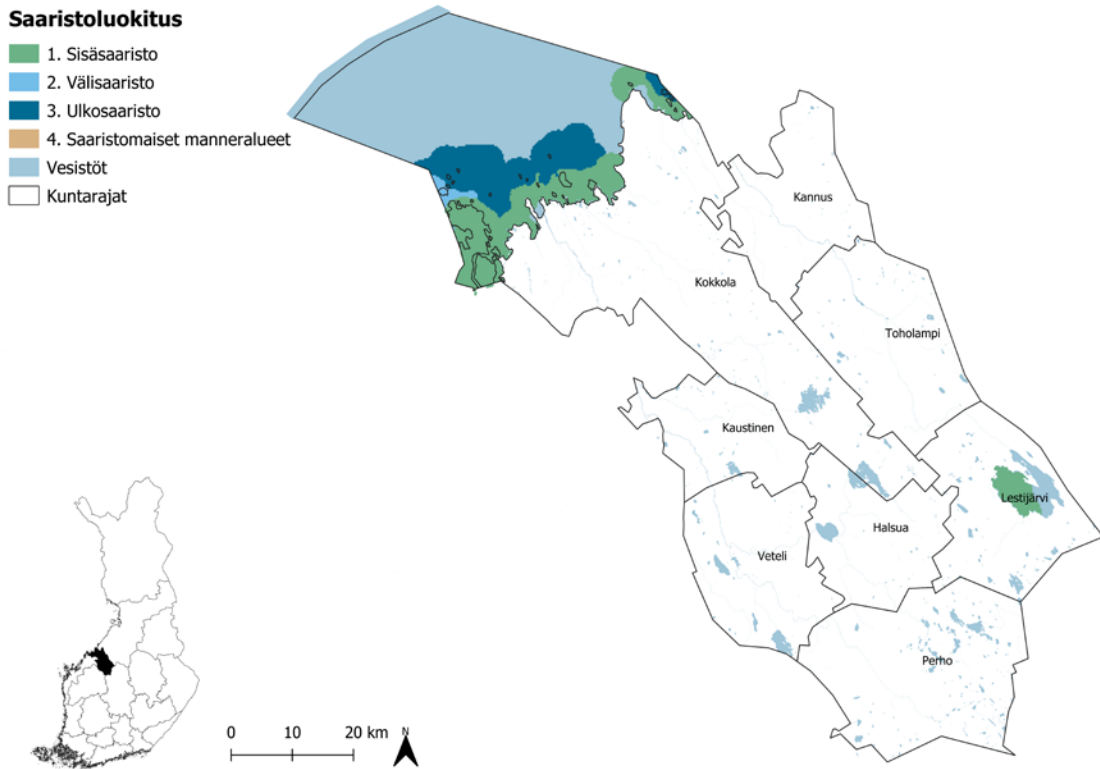
73 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2010

74 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

75 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

76 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

Kuva 17. Keski-Pohjanmaan saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Keski-Pohjanmaan noin 2 500 saaresta kolmasosa sijaitsee sisäsaaristossa, kun taas reilu puolet sijaitsee muilla vesi- ja manneralueilla. Ulkosaaristossa on noin 8 % kaikista maakunnan saarista. Keski-Pohjanmaan saarista valtaosalla ei ole kiinteää tieyhteyttä, sillä kiinteän tieyhteyden omaavia saaria on vain 22 kappaletta.

Taulukko 46. Keski-Pohjanmaan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	823	13	836	33 %
Välisaaristo	37		37	1 %
Ulkosaaristo	208		208	8 %
Saaristomaiset manneralueet				0 %
Muut vesi- ja manneralueet	1 415	9	1 424	57 %
Yhteensä	2 483	22	2 505	

Keski-Pohjanmaan sisäsaariston saaret kattavat 74 % saarten pinta-alasta. Seuraavaksi suurin osuus saarten pinta-alasta muodostuu muiden vesi ja manneralueiden saarista. Välisaaristoon kuuluu puolestaan 5 % ja ulkosaaristoon 8 % maakunnan saarten pinta-alasta.

Taulukko 47. Keski-Pohjanmaan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	29,88	74 %
Välisaaristo	1,94	5 %
Ulkosaaristo	3,32	8 %
Saaristomaiset manneralueet		
Muut vesi- ja manneralueet	5,2	13 %
Yhteensä	40,34	100 %

Keski-Pohjanmaan saarista valtaosa (86 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus saarista on 8 %. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevia saaria jo huomattavasti vähemmän. Niiden osuus saarista on noin 1 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä kuusi kappaletta.

Taulukko 48. Keski-Pohjanmaan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista, %
Alle 0,5 ha	2 157	86 %
0,5–0,99 ha	98	4 %
1 ha–9,99 ha	205	8 %
10 ha–49,99 ha	36	1 %
50–99,99 ha	3	0 %
yli 100 ha	6	0 %

3.6.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Keski-Pohjanmaalla oli 67 915 asukasta.⁷⁷ Näistä 765 asukasta eli 1 % asui saaristoalueilla. Kaikki Keski-Pohjanmaan saaristoalueiden asukkaat (765 asukasta) asuvat sisäsaaristossa, kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta.

Koko Keski-Pohjanmaan väestön sukupuolijakauma on hyvin tasainen. Sisäsaariston sukupuolijakauma poikkeaa tästä hieman miesten osuuden ollessa hieman suurempi (54 %)

Taulukko 49. Keski-Pohjanmaan väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Keski-Pohjanmaa	33 817	33 618	67 435	50 %	50 %
Sisäsaaristo	356	411	767	46 %	54 %

Keski-Pohjanmaan saaristoalueiden väestörakenne eroaa hieman maakunnan keskimääräisestä väestörakenteesta. Sisäsaaristossa alle 15-vuotiaiden osuus on pienempi mutta muiden ikäluokkien osuus suurempi kuin maakunnassa keskimäärin.

Taulukko 50. Keski-Pohjanmaan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Keski-Pohjanmaa	18 %	57 %	24 %
Sisäsaaristo	14 %	59 %	27 %

Keski-Pohjanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista valtaosa (96 %) asuu sisäsaaristossa. Sisäsaariston 4 424 vapaa-ajan asukkaasta noin kaksi kolmasosaa asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. Välisaaristossa ja ulkosaaristossa asuvilla vapaa-ajan asukkailla ei pääsääntöisesti ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle tai saaristoliikennettä saatavilla.

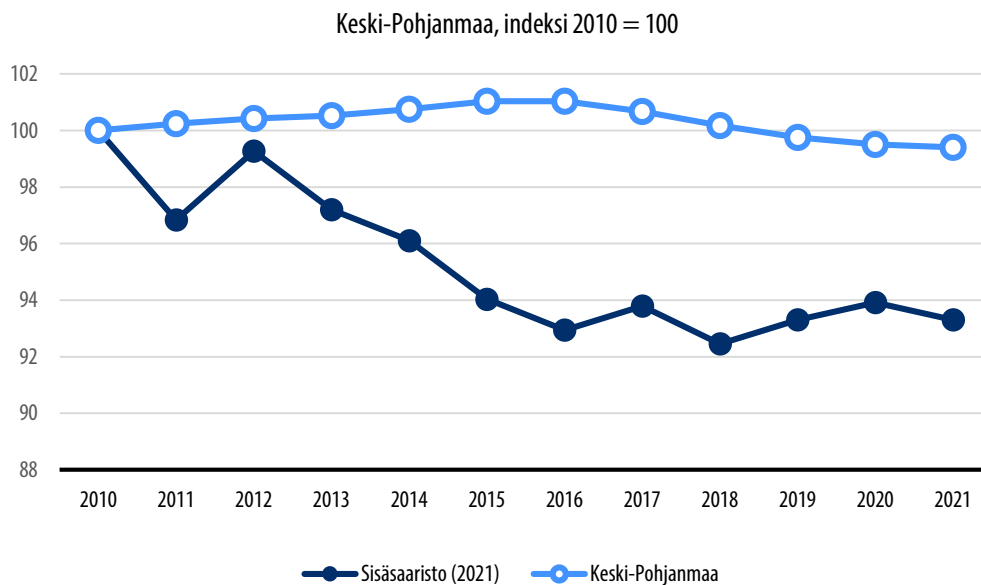
⁷⁷ Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

Taulukko 51. Keski-Pohjanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat⁷⁸ liikenneyhteystyypeittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	3 100	0	1 324	4 424	96 %
Välisaaristo	4	0	84	88	2 %
Ulkosaaristo	0	0	116	116	2 %
Saaristomaiset manneralueet	0		0	0	0 %
Yhteensä	3 104	0	1 524	4 628	

Keski-Pohjanmaan saaristoalueilla on yhteensä 1 174 vapaa-ajan asuntoa, joista valtaosa sijoittuu Kokkolaan (1 140), vähäisessä määrässä myös Lestijärvelle (34). Koko Keski-Pohjanmaan väestönkehitys on ollut tarkastelujakson ensimmäisellä puolikkaalla positiivista, mutta kehitys on kääntynyt tarkastelujakson puolivälin jälkeen laskuun. Sisäsaariston väestönkehitys on sen sijaan ollut pääosin laskevaa, joskin joinain vuosina asukasmäärässä on ollut pientä positiivistakin kehitystä. Koko maakuntaa jyrkempää laskua selittää osaltaan sisäsaariston pieni asukasmäärä suhteessa koko maakunnan väestöön.

Kuva 18. Väestönkehitys Keski-Pohjanmaan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

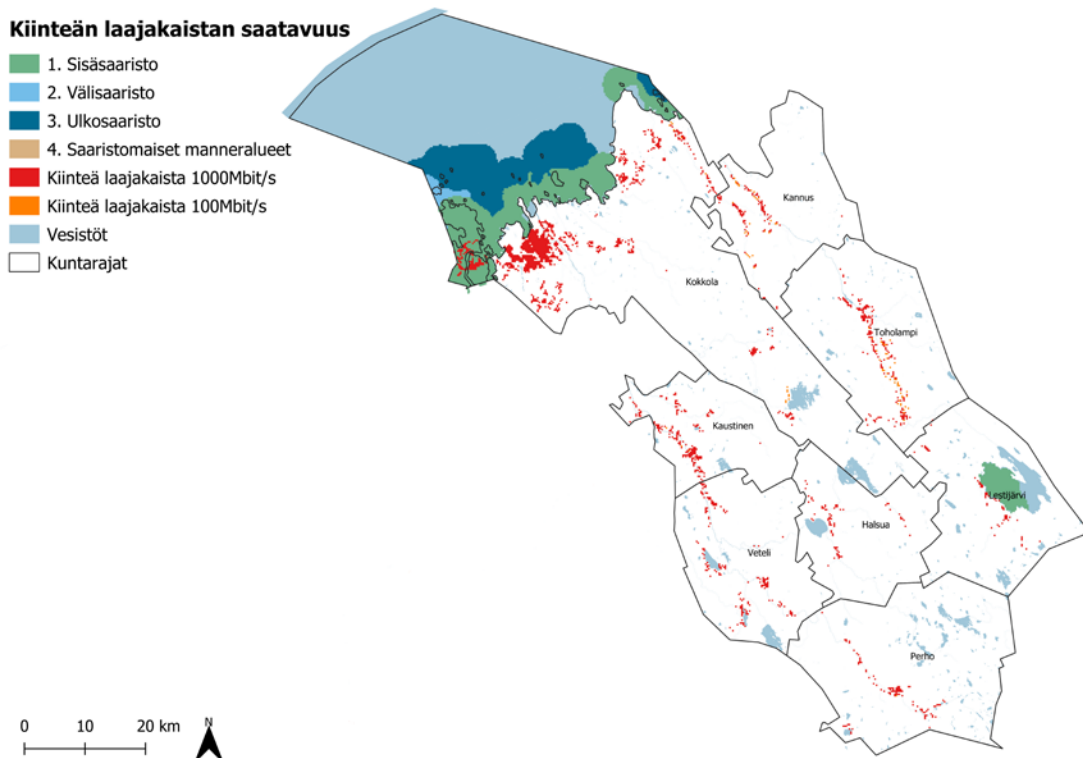
78 Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

3.6.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Keski-Pohjanmaalla ei ole saaristoliikennettä.

Koko Keski-Pohjanmaan maakunnassa 59 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 29 %:lla valokuituyhteys.⁷⁹ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 19. Kiinteän laajakaistan saatavuus Keski-Pohjanmaan saaristoalueilla

⁷⁹ Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

3.6.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan sisäsaaristoalueilla oli yhteensä 352 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 9 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 382 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 7 %.

Vuonna 2019 maakunnan sisäsaaristoalueilla oli yhteensä 93 työpaikkaa, jotka sijaitsevat sisäsaaristossa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 49 työpaikalla eli 35 %.

Keski-Pohjanmaan saaristoalueilla ei ole supermarketteja, valintamyymälöitä tai tavara-taloja. Maakunnan saaristoalueilla oli vuonna vain yksi 38 oppilaan ala-aste sisäsaaristossa. Kaikkiaan maakunnassa oli vuonna 2021 68 koulua (peruskoulut ja lukiot), joissa opiskeli 7 901 oppilasta.

3.6.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Keski-Pohjanmaan saaristoalueiden muinaisjäänneksiä on yhteensä 84 kappaletta. Ne löytyvät pääosin sisäsaaristosta (54) ja ulkosaaristosta (29). Välisaaristossa sijaitsee ainoastaan yksi muinaisjäänne. Valtaosa muinaisjäänneksistä on maanpäällisiä, sillä vedenalaisia muinaisjäänneksiä on kaikkiaan 10 kappaletta.

Taulukko 52. Muinaisjäänneksien määrä Keski-Pohjanmaan saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänneksien	Vedenalaiset muinaisjäänneksien	Kaikki muinaisjäänneksien
Sisäsaaristo	45	9	54
Välisaaristo	1	0	1
Ulkosaaristo	28	1	29
Saaristomaiset manneralueet	0	0	0
Yhteensä	74	10	84

3.6.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Keski-Pohjanmaan saaristoalueilla on yhteensä 535 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, jotka sijaitsevat sisäsaaristossa. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 4 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Keski-Pohjanmaalla virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 84 %, välisaaristossa 94 % ja ulkosaaristossa 83 %.

3.7 Keski-Suomi

Keski-Suomen maakunnan pinta-alasta noin 16 % eli 2 970 km² on makean veden vesistöjä⁸⁰.

Keski-Suomen alueella sijaitsee yhteensä 3 394 järveä.⁸¹ Maakunnan suurimmat järvet ovat Päijänne (108 289 ha), Keitele (49 841 ha), Konnevesi (19 028 ha), Kivijärvi (15 402 ha) ja Suontee (14 255 ha).⁸² Maakunnan järviä sijoittuu eniten Jämsään (465), Jyväskylään (331) ja Keuruulle (331). Keski-Suomen suurin joki on Jämäljoki.⁸³

Keski-Suomessa ei ole saaristokuntia. Sen sijaan saaristo-osakuntia ovat Joutsa, Jyväskylä, Kivijärvi ja Luhanka.⁸⁴

3.7.1 Keski-Suomen saaret ja saaristoalueet

Keski-Suomessa on yhteensä 8 284 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 331 km².⁸⁵ Maakunnassa eniten saaria on Joutsassa (951), Jämsässä (855) ja Jyväskylässä (729).⁸⁶ Maakunnan suurimmat saaret ovat Judinsalo, Pangatsalo, Jurvansalo, Onkisalo ja Luotolansaari.⁸⁷

Keski-Suomen saaristoalueen laajuus SYKEN saaristoalueluokituksen mukaan on 3 762 km². Tästä hieman yli puolet on sisäsaaristoa ja hieman vajaa puolet taas saaristomaisia manneralueita. Välisaaristoon kuuluu hyvin pieni alue. Saaristoalueet sijoittuvat

80 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alalasto_kunnat_maakunnat.pdf

81 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

82 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

83 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 26/2010

84 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019

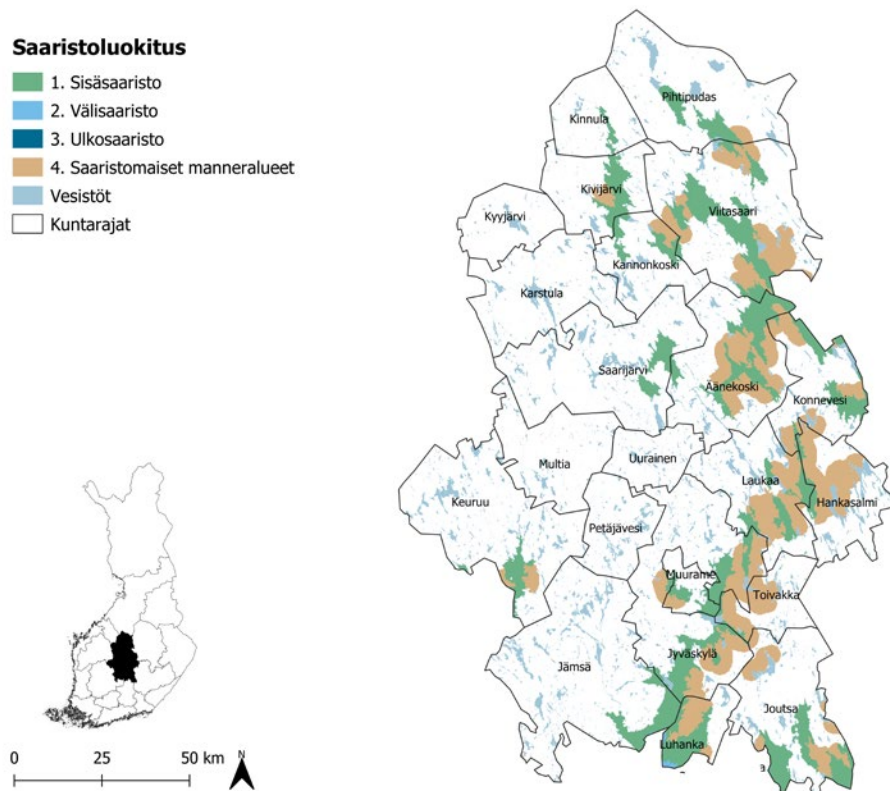
85 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

86 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

87 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

erityisesti Viitasaarelle, Äänekoskelle, Jyväskylään, Joutsaan ja Laukaaseen. Lisäksi saaristo-alueita on seuraavien kuntien alueella: Konnevesi, Hankasalmi, Luhanka, Toivakka, Jämsä, Kivijärvi, Keuruu, Saarijärvi, Muurame ja Kinnula.

Kuva 20. Keski-Suomen saaristo SYKE:n saaristoluokituksella

Keski-Suomen saarista 49 % sijaitsee sisäsaaristossa. Huomattava osuus (44 %) maakunnan saarista sijaitsee muilla vesi- ja manneralueilla. Saaristomaisten manneralueiden osuus on 6 %, ja välisaariston osuus on vain yksi prosentti. Lähes kaikki Keski-Suomen saaret ovat ilman kiinteää tieyhteyttä mantereelle. Kiinteä tieyhteys mantereelle on vain 36 saarella.

Taulukko 53. Keski-Suomen saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	4 008	50	4 058	49 %
Välisaaristo	59	0	59	1 %
Saaristomaiset manneralueet	503	6	509	6 %
Muut vesi- ja manneralueet	3 622	36	3 658	44 %
Yhteensä	8 192	92	8 284	100 %

Keski-Suomen saarten pinta-ala painottuu sisäsaariston saariin, joiden pinta-alan osuus saarten pinta-alasta on 92 %. Muiden vesi- ja manneralueiden saarten pinta-ala on vain 7 % kaikkien saarten pinta-alasta, vaikka lukumääräisesti tarkasteltuna saarten määrän osuus onkin lähes puolet kaikista saarista.

Taulukko 54. Keski-Suomen saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	304,61	92 %
Välisaaristo	0,83	0 %
Saaristomaiset manneralueet	3,17	1 %
Muut vesi- ja manneralueet	22,35	7 %
Yhteensä	330,95	100 %

Keski-Suomen saarista valtaosa (79 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia saaria. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevia keskikokoisia saaria löytyy 11 %. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin löytyy selkeästi vähemmän noin 3 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 90 kappaletta.

Taulukko 55. Keski-Suomen saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	6 561	79 %
0,5–0,99 ha	532	6 %
1 ha–9,99 ha	882	10 %
10 ha–49,99 ha	219	3 %
50–99,99 ha	43	1 %
yli 100 ha	47	1

3.7.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Keski-Suomessa oli 272 683 asukasta.⁸⁸ Näistä 16 483 asukasta eli 6 % asui saaristoalueilla. Vajaa kolme neljäsosaa Keski-Suomen saaristoalueiden asukkaista asui saaristomaisilla manneralueilla (12 048), kun taas reilu neljäsosa asui sisäsaaristossa (4 435 asukasta).

Taulukko 56. Keski-Suomen saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella⁸⁹

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	4 435	27 %	2 %
Välisaaristo	0	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	12 048	73 %	4 %
Yhteensä	16 483	100 %	6 %

Keski-Suomen saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista lähes kaikki (yli 99 % eli 4 425 asukasta) asuvat sisäsaaristossa kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. Vain 10 sisäsaariston asukkaalla ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä mantereelle.

⁸⁸ Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

⁸⁹ Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Koko Keski-Suomen väestön sukupuolijakauma on tasainen. Sisäsaariston ja saaristomaisten manneralueiden sukupuolijakauma on hyvin samanlainen, mutta se poikkeaa koko maakunnan jakaumasta, sillä saaristoalueilla miesten osuus on 52 % väestöstä.

Taulukko 57. Keski-Suomen väestön sukupuolijakauma saaristotyyppittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Keski-Suomi	135 760	134 379	270 139	50 %	50 %
Sisäsaaristo	2 172	2 308	4 480	48 %	52 %
Saaristomaiset manneralueet	5 856	6 238	12 094	48 %	52 %

Koko Keski-Suomen alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 15 %, 15–64-vuotiaiden 61 % ja yli 65-vuotiaiden 24 %. Sekä sisäsaariston että saaristomaisten manneralueiden väestörakenne poikkeaa koko maakunnan väestörakenteesta. Sisäsaariston osalta alle 15-vuotiaiden ja 15–64-vuotiaiden osuus on koko maakunnan tasoa pienempi ja yli 65-vuotiaiden osuus suurempi. Saaristomaisilla manneralueilla alle 15-vuotiaiden osuus taas on hieman koko maakunnan tasoa suurempi. 15–64-vuotiaiden osuus on 8 % koko maakunnan tasoa pienempi ja yli 65-vuotiaiden osuus 7 % suurempi.

Taulukko 58. Keski-Suomen väestörakenne saaristotyyppittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Keski-Suomi	15 %	61 %	24 %
Sisäsaaristo	12 %	56 %	31 %
Saaristomaiset manneralueet	16 %	53 %	31 %

Keski-Suomen saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista lähes kaikki (98 %) asuvat sisäsaaristossa. Myös saaristomaisilla manneralueilla ja välisaaristossa on vapaa-ajan asutusta. Saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista noin kolmasosalla on kiinteä tieyhteys mantereelle.

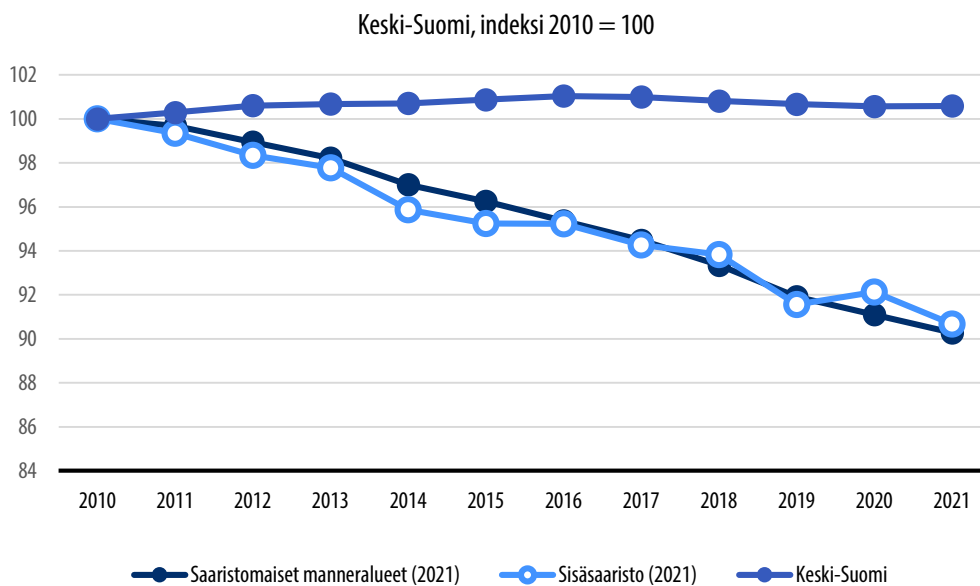
Taulukko 59. Keski-Suomen saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat⁹⁰ liikenneyhteystyyppittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	4 208	0	8 260	12 468	98 %
Välisaaristo	0	0	32	32	0 %
Saaristomaiset manneralueet	28	0	204	232	2 %
Yhteensä	4 236	0	8 496	12 732	

Keski-Suomen saaristoalueilla on yhteensä 9 435 vapaa-ajan rakennusta. Keski-Suomen kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Jyväskylässä (1 599), Äänekoskella (1 500), Viitasaarella (1 045) ja Joutsassa (1 008).

Keski-Suomen väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla vuoteen 2017 saakka lievästi positiivista ja vuoden 2017 jälkeen hivenen laskevaa tai tasaista. Saaristomaisten manneralueiden kehitys on sen sijaan ollut melko jyrkässä laskussa. Sisäsaariston osalta kehitys on niin ikään ollut yleiskuvaltaan melko jyrkässä laskussa, mutta kehityksessä on ollut myös huomattavaa vaihtelua. Tätä selittää osin sisäsaariston pienempi asukasmäärä suhteessa muihin tarkasteltuihin alueisiin.

Kuva 21. Väestönkehitys Keski-Suomen saaristoalueilla ja koko maakunnassa

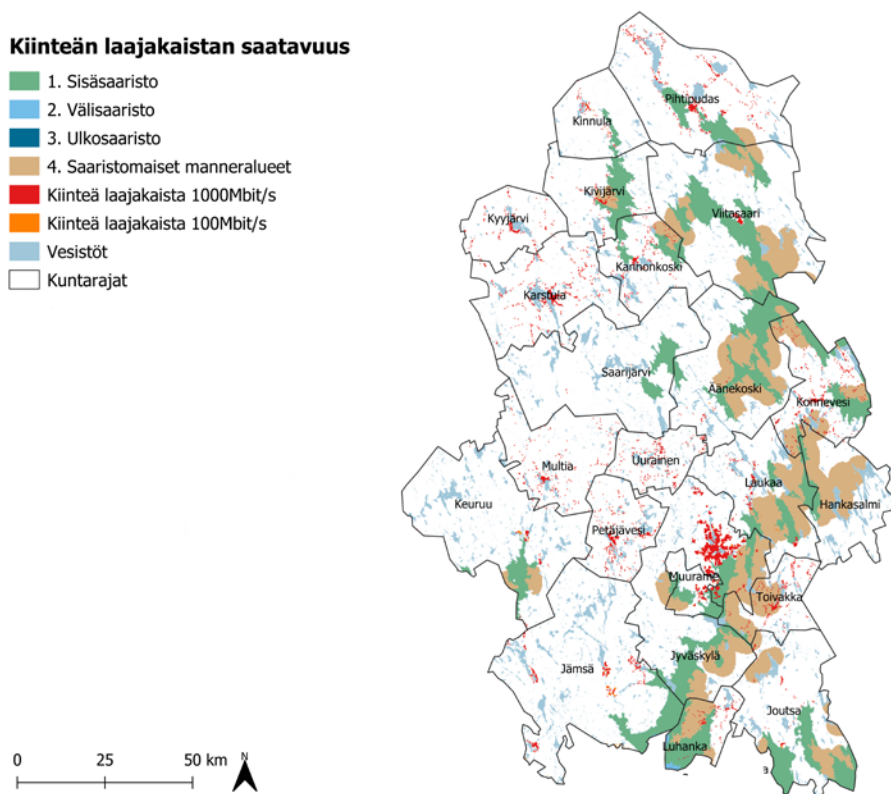
90 Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyyppittäin, kerrottu neljällä

3.7.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Keski-Suomen saaristossa liikennöi kaksi yksityistiellossia: Paanalansalmen lossi Hanka-salmella ja Elosaaren lossi Saarijärvellä. Paanalansalmen lossilla oli vuonna 2020 yhteensä 5 950 ylitystä ja Elosaaren lossilla 5 500 ylitystä.⁹¹

Koko Keski-Suomen maakunnassa 53 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 41 %:lla valokuituyhteys.⁹² Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 22. Kiinteän laajakaistan saatavuus Keski-Suomen saaristoalueilla

91 Maa- ja metsätalousministeriö (2020). Yksityistiellossit Suomessa.

92 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

3.7.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 6 267 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 9 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 7 113 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 10 %.

Taulukko 60. Keski-Suomen saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 709	-12 %	1 988	-11 %
4 Saaristomaiset manneralueet	4 558	-8 %	5 125	-9 %
Yhteensä	6 267	-9 %	7 113	-10 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 3 547 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 545 työpaikalla eli 13 %. Saaristomaisilla manneralueilla työpaikkojen väheneminen on ollut sisäsaaristoa vähäisempää.

Taulukko 61. Keski-Suomen saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 338	1 014	-324	-24 %
4 Saaristomaiset manneralueet	2 754	2 533	-221	-8 %
Yhteensä	4 092	3 547	-545	-13 %

Keski-Suomen saaristoalueilla oli vuonna 2020 yhteensä 17 päivittäistavarakauppaa. Näistä yksi supermarket ja kaksi valintamyymälää sijaitsee sisäsaaristossa. Saaristomaisilla manneralueilla puolestaan sijaitsee kolme supermarketia, 10 valintamyymälää ja yksi pienoistavaratalo.

Koko Keski-Suomessa oli vuonna 2021 kaikkiaan 164 koulua (peruskoulut ja lukiot). Maakunnan saaristoalueilla kouluja sijaitsee sisäsaaristossa, jossa on yksi ala-asteen ja yksi yläasteen koulu, sekä saaristomaisilla manneralueilla, jossa sijaitsee seitsemän ala-astetta, kolme yläastetta ja yksi lukio.

Koko Keski-Suomen kouluissa oli vuonna 2021 kaikkiaan 33 694 oppilasta. Maakunnan saaristoalueiden kouluissa oli yhteensä 1 657 oppilasta. Näistä sisäsaariston koulujen oppilasmäärä oli 535 oppilasta ja saaristomaisten manneralueiden koulujen 1 122 oppilasta. Eniten oppilaita (973) oli ala-asteilla.

Taulukko 62. Keski-Suomen koulujen oppilasmäärät saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläaste	Lukio	Oppilaat yhteensä
Sisäsaaristo	224	331	0	535
Välisaaristo	0	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	749	296	77	1 122
Yhteensä	973	627	77	1 657

3.7.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Keski-Suomen saaristoalueiden 363 muinaisjäännöstä sijaitsevat sekä sisäsaaristossa (169) että saaristomaisilla manneralueilla (194). Muinaisjäännökset ovat pääosin maanpäällisiä, sillä vedenalaisia muinaisjäännöksiä on vain kaksi.

Taulukko 63. Muinaisjäännökset Keski-Suomen saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäännökset	Vedenalaiset muinaisjäännökset	Kaikki muinaisjäännökset
Sisäsaaristo	169	0	169
Välisaaristo	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	192	2	194
Yhteensä	361	2	363

Keski-Suomen saaristoalueilla suojeltuja rakennuksia löytyy yhteensä 10. Sisäsaaristossa sijaitsee kaksi kirkkolailla suojeltua rakennusta ja kaksi lailla rakennusperinnön suojelemisesta tai rakennussuojelulaila suojeltua rakennusta. Lisäksi saaristomaisilla manneralueilla sijaitsee 6 kirkkolailla suojeltua rakennusta.

3.7.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Keski-Suomen saaristoalueilla on yhteensä 9 444 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 5 821 ha sijaitsee sisäsaaristossa ja 3 623 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 28 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Keski-Suomessa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 87 %, välisaaristossa 88 % ja saaristomaisilla manneralueilla 86 %.

3.8 Kymenlaakso

Kymenlaakson maakunnan pinta-alasta (4 559 km²) noin 33 on vesistöä. Näistä makean veden vesistöjä on 389 km² ja merivettä 1 239 km².⁹³

Kymenlaakson alueella sijaitsee yhteensä 696 järveä.⁹⁴ Maakunnan suurimmat järvet ovat Vuohijärvi (8 624 ha), Pyhäjärvi (6 180 ha), Repovesi–Luujärvi–Tihvetjärvi (2 281 ha), Karijärvi (2 056 ha) ja Rapojärvi–Haukkajärvi (1 325 ha).⁹⁵ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Kouvolaan (459), Haminaan (113) ja Miehikkälään (79). Kymenlaakson suurin joki on Kymijoki.⁹⁶

Kymenlaaksossa ei ole saaristokuntia. Sen sijaan Kotka ja Pyhtää ovat saaristo-osakuntia.⁹⁷

3.8.1 Kymenlaakson saaret ja saaristoalueet

Kymenlaaksossa on yhteensä 4 103 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 189 km².⁹⁸ Maakunnassa eniten saaria on Kouvolassa (1 006), Haminessa (940), Kotkassa (898) ja Pyhtäällä (856).⁹⁹ Maakunnan suurimmat saaret ovat Munapirtti, Mussalo, Kirkonmaa, Kuutsalo ja Hovinsaari.¹⁰⁰

93 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alalasto_kunnat_maakunnat.pdf

94 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

95 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

96 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2010.

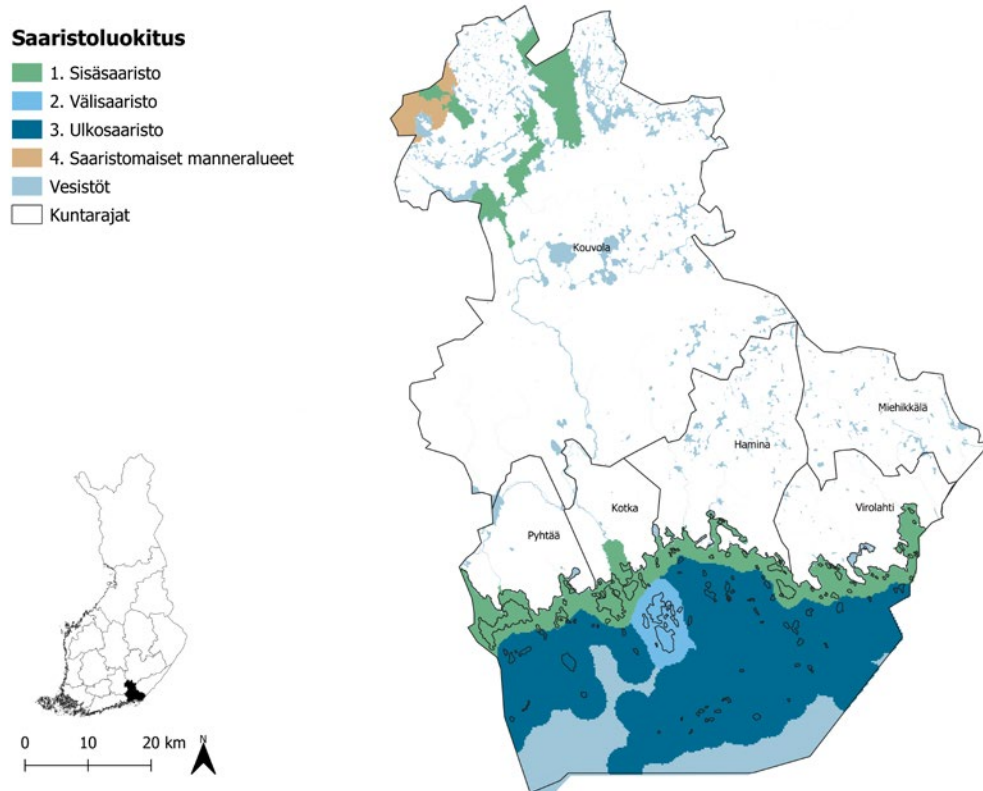
97 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019

98 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

99 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

100 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Kuva 23. Kymenlaakson saaristo SYKEn saaristoluokituksella

Maakunnan saaret sijaitsevat melko tasaisesti sisäsaaristossa (34 %), ulkosaaristossa (30 %) ja muilla vesi- ja manneralueilla (30 %) Välisaaristossa ja saaristomaisilla manneralueilla saaria sijaitsee vähemmän. Ilman kiinteää tieyhteyttä olevia saaria ovat lähes kaikki saaret, sillä kiinteän tieyhteyden päässä olevia saaria on 47 kappaletta.

Taulukko 64. Kymenlaakson saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteää tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	1 367	30	1 397	34 %
Välisaaristo	213	0	213	5 %
Ulkosaaristo	1 223	0	1 223	30 %
Saaristomaiset manneralueet	23	0	23	1 %
Muut vesi- ja manneralueet	1 230	17	1 247	30 %
Yhteensä	4 056	47	4 103	100 %

Maakunnan saarten pinta-alasta suurin osa (60 %) muodostuu sisäsaaristosta. Ulkosaariston saarien osuus pinta-alasta on seuraavaksi suurin (19 %). Välisaariston pinta-alan osuus on 11 % ja muiden vesi- ja manneralueiden 9 %.

Taulukko 65. Kymenlaakson saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	113,99	60 %
Välisaaristo	21,42	11 %
Ulkosaaristo	36,49	19 %
Saaristomaiset manneralueet	0,02	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	17,42	9 %
Yhteensä	189,33	100 %

Kymenlaakson saarista valtaosa (78 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus saarista on 12 %. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on 3 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 59 kappaletta.

Taulukko 66. Kymenlaakson saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista, %
Alle 0,5 ha	3 199	78 %
0,5–0,99 ha	247	6 %
1 ha–9,99 ha	484	12 %
10 ha–49,99 ha	114	3 %
50–99,99 ha	34	1 %
yli 100 ha	25	0 %

3.8.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Kymenlaaksossa oli 161 391 asukasta.¹⁰¹ Näistä 25 996 asukasta eli 16 % asui saaristoalueilla. Valtaosa Kymenlaakson saaristoalueiden asukkaista asui sisäsaaristossa (25 883 asukasta).

Taulukko 67. Kymenlaakson saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella¹⁰²

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	25 883	100 %	16 %
Välisaaristo	21	0 %	0 %
Ulkosaaristo	21	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	71	0 %	0 %
Yhteensä	25 996	100 %	16%

Kymenlaakson saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli 99,1% asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 36 asukasta asuu väli- ja ulkosaaristossa saaristoliikenneyhteyden päässä. 18 kymenlaaksolaisella asukkaalla ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikenneyhteyttä mantereelle.

Taulukko 68. Kymenlaakson saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteystyyteittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	25 870	0	13
Välisaaristo	0	21	0
Ulkosaaristo	0	15	6
Yhteensä	25 870	36	18

101 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

102 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Koko Kymenlaakson väestön sukupuolijakauma on hieman naisvoittoinen naisten osuuden ollessa 51 %. Väestömäärältään suurimman saaristoalueen eli sisäsaariston sukupuolijakauma vastaa koko maakunnan jakaumaa, mutta muut saaristoalueet ovat sukupuolijakaumaltaan miesvoittoisia.

Taulukko 69. Kymenlaakson väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Kymenlaakso	81 071	78 951	160 022	51 %	49 %
Sisäsaaristo	13 302	12 690	25 992	51 %	49 %
Välisaaristo	7	14	21	33 %	67 %
Ulkosaaristo	10	11	21	48 %	52 %
Saaristomaiset manneralueet	32	41	73	44 %	56 %

Koko Kymenlaakson alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 13 %, 15–64-vuotiaiden osuus 58 % ja yli 65-vuotiaiden osuus 29 %. Väestömäärältään suurimman sisäsaariston väestörakenne on melko samankaltainen kuin koko maakunnassa. Väestöltään huomattavasti pienemmän välisaariston väestörakenteessa korostuu etenkin alle 15-vuotiaiden vähäisempi osuus. Ulkosaaristossa taas alle 15-vuotiaiden osuus on 0 % ja yli 65-vuotiaiden osuus on peräti 74 %. Saaristomaisten manneralueiden osalta väestörakenne poikkeaa koko maakunnan tasosta eniten 15–64-vuotiaiden osalta, joiden osuus on koko maakunnan tasoa suurempi. Vastaavasti saaristomaisilla manneralueilla alle 15-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden osuudet ovat koko maakunnan tasoa hieman pienemmät.

Taulukko 70. Kymenlaakson väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Kymenlaakso	13 %	58 %	29 %
Sisäsaaristo	12 %	60 %	28 %
Välisaaristo	5 %	62 %	33 %
Ulkosaaristo	0 %	26 %	74 %
Saaristomaiset manneralueet	11 %	62 %	27 %

Kymenlaakson saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 66 % asuu sisäsaaristossa, 14 % välisaaristossa ja 20 % ulkosaaristossa. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 16 556. Heistä 31 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, 12 % on saaristoliikenteen varassa, ja hieman yli puolella (57 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

Taulukko 71. Kymenlaakson saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat¹⁰³ liikenneyhteystyyppittäin

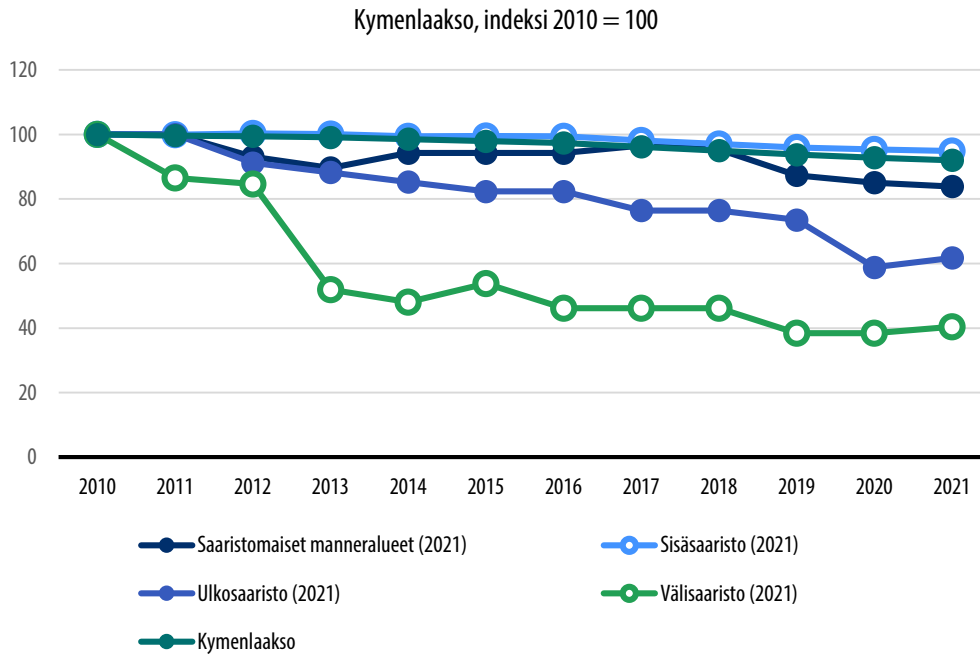
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenteen yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	5 156	0	5 796	10 952	66 %
Välisaaristo	0	1 156	1 188	2 344	14 %
Ulkosaaristo	0	788	2 472	3 260	20 %
Saaristomaiset manneralueet	0		0	0	0 %
Yhteensä	5 156	1 944	9 456	16 556	

Kymenlaakson saaristoalueilla on yhteensä 4 602 vapaa-ajan asuntoa. Kymenlaakson kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Kotkassa (1 495), Kouvolassa (1 066) ja Pyhtäällä (861).

Koko Kymenlaakson väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla laskevaa. Väestömäärältään suurimman sisäsaariston väestömäärän kehitys on kuitenkin ollut koko maakunnan tasoa hitaammin laskevaa. Saaristomaisten manneralueiden kehitys on ollut tarkastelujaksolla aaltoilevaa päätyen tarkastelujakson lopulla hitaaseen laskuun. Välisaariston ja ulkosaariston väestönkehityksen lasku on ollut yleiskuvaltaan kaikkein voimakkaimmin negatiivista. Tätä selittää osin näiden saaristoalueiden huomattavasti pienempi asukasmäärä suhteessa muihin tarkasteltuihin alueisiin.

103 Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyyppittäin, kerrottu neljällä

Kuva 24. Väestönkehitys Kymenlaakson saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.8.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

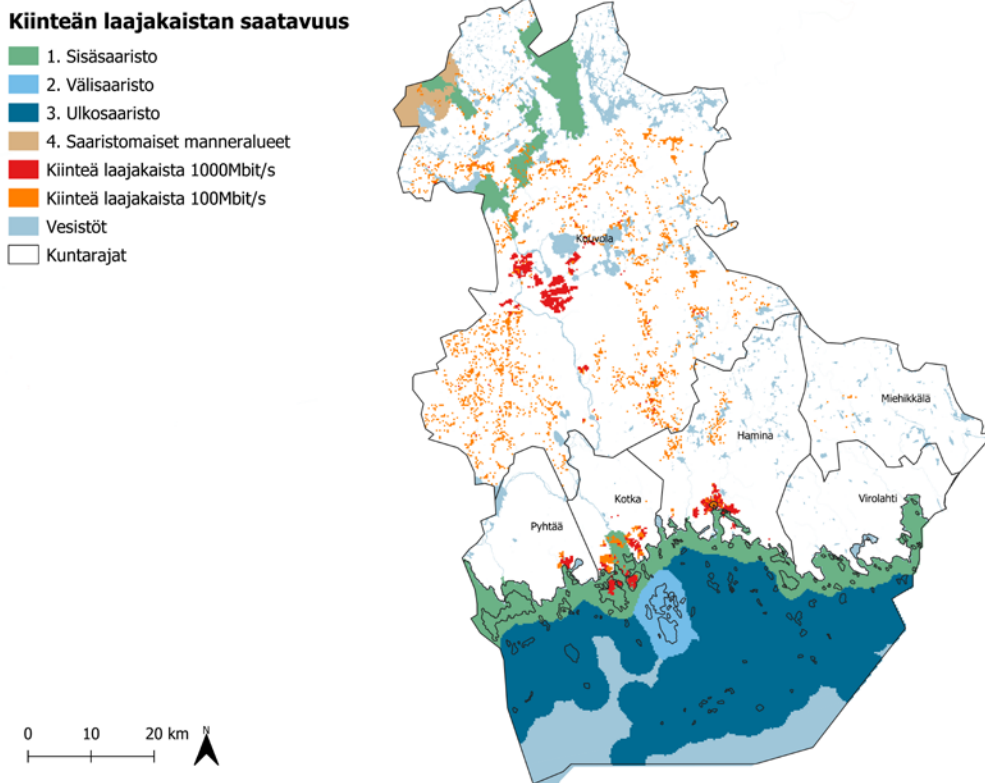
Kymenlaakson alueella on yhteysalusliikennettä.¹⁰⁴

Koko Kymenlaakson maakunnassa 53 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 31 %:lla valokuituyhteys.¹⁰⁵ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

104 Varsinais-Suomen ELY-keskus. Yhteysalusten matkustajamäärät 2021

105 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

Kuva 25. Kiinteän laajakaistan saatavuus Kymenlaakson saaristoalueilla

3.8.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 10 138 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 7 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 11 841 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 7 %. Saaristomaiset manneralueet ovat ainoa saaristoalue, jolla työllisten ja työvoiman kehitys on ollut tarkastelujaksolla positiivista.

Taulukko 72. Kymenlaakson saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	10 089	-7 %	11 785	-7 %
2 Välisaaristo	7	-76 %	8	-74 %
3 Ulkosaaristo	5	-38 %	5	-55 %
4 Saaristomaiset manneralueet	37	16 %	43	30 %
Yhteensä	10 138	-7 %	11 841	-7 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 13 145 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 1 074 työpaikalla eli 8 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee sisäsaaristossa, josta on myös kadonnut määrällisesti eniten mutta prosentuaalisesti vähiten työpaikkoja.

Taulukko 73. Kymenlaakson saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	14 191	13 126	-1 065	-8 %
2 Välisaaristo	2	1	-1	-50 %
3 Ulkosaaristo	18	13	-5	-28 %
4 Saaristomaiset manneralueet	8	5	-3	-38 %
Yhteensä	14 219	13 145	-1 074	-8 %

Kymenlaakson saaristoalueilla on yhteensä 20 päivittäistavarakauppaa vuonna 2020. Sisäsaaristossa sijaitsi kolme supermarkettia, seitsemän valintamyymälää, kaksi itsepalvelutavarataloa, yksi tavaratalo sekä viisi pienoistavarataloa. Lisäksi ulkosaaristossa sijaitsi kaksi valintamyymälää.

Kymenlaaksossa oli vuonna 2021 kaikkiaan 105 koulua (peruskoulut ja lukiot). Maakunnan saaristoalueilla kouluja oli yhteensä 12 eli reilu kymmenesosa koko maakunnan kouluista. Kaikki saaristoalueiden koulut sijaitsivat sisäsaaristossa, jossa oli kuusi ala-astetta, neljä yläastetta ja kaksi lukiota. Näissä saaristoalueiden kouluissa oli yhteensä 2 502 oppilasta, joista 1 368 on ala-astelaisia, 571 yläastelaisia ja 563 lukiolaisia. Kaikkiaan Kymenlaakson kouluissa opiskeli 17 262 oppilasta vuonna 2021.

3.8.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Maakunnan saaristoalueilla on kaikkiaan 287 muinaisjäännettä, joista valtaosa (238) on maanpäällisiä. Muinaisjäänneksistä suurin osuus (187) sijaitsee sisäsaaristossa, mutta myös välisaaristossa (53) ja ulkosaaristossa (46) on huomattavasti muinaisjäänneksiä.

Taulukko 74. Muinaisjäänökset Kymenlaakson saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänökset	Vedenalaiset muinaisjäänökset	Kaikki muinaisjäänökset
Sisäsaaristo	171	16	187
Välisaaristo	37	16	53
Ulkosaaristo	29	17	46
Saaristomaiset manneralueet	1	0	1
Yhteensä	238	49	287

Kymenlaakson saaristoalueiden 24 suojeltua rakennusta sijaitsevat lähes yksinomaan sisäsaaristossa. Vain yksi kirkkolailla suojeltu rakennus sijaitsee ulkosaaristossa.

Taulukko 75. Suojellut rakennukset Kymenlaakson saaristoalueilla

	Kirkkolailla suojellut rakennukset	Lailla ortodoksisesta kirkosta suojellut rakennukset	Lailla rakennusperinnön suojelemisesta suojellut ja rakennussuojelulailta suojellut rakennukset	Valtion asetuksella suojellut rakennukset
Sisäsaaristo	2	1	13	7
Välisaaristo	0	0	0	0
Ulkosaaristo	1	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	0	0	0	0
Yhteensä	3	1	13	7

3.8.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Kymenlaakson saaristoalueilla on yhteensä 31 034 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 538 ha sijaitsee sisäsaaristossa ja 30 497 ha ulkosaaristossa. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 44 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Kymenlaaksossa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaris-
tossa 64 %, välisaaristossa 89 %, ulkosaaristossa 87 % ja saaristomaisilla manneralueilla
92 %.

3.9 Lappi

Lapin maakunnan pinta-alasta noin 8 % on vesistöjä. Näistä makean veden vesistöjä on 6 304 km² ja merivettä 1 385 km².¹⁰⁶

Lapin alueella sijaitsee yhteensä 19 922 järveä.¹⁰⁷ Maakunnan suurimmat järvet ovat Inarijärvi (108 192 ha), Lokan tekojärvi (31 540 ha), Yli-Kitka (23 731 ha), Kemijärvi (23 091 ha) ja Porttipahdan tekojärvi (14 860 ha).¹⁰⁸ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Inariin (8 033), Enontekiölle (3 108), Utsjoelle (1 829), Rovaniemelle (1 055) ja Posiolle (1 039). Lapin suurimmat joet ovat Kemijoki, Tornionjoki, Muonionjoki, Ounasjoki ja Tenojoki.¹⁰⁹

Lapissa ei ole saaristokuntia tai saaristo-osakuntia.¹¹⁰

3.9.1 Lapin saaret ja saaristoalueet

Lapissa on yhteensä 23 880 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 662 km².¹¹¹ Maakunnassa eniten saaria on Inarissa (9 970), Enontekiöllä (1 943), Kemijärvellä (1 473) ja Posiollla (1 469).¹¹² Maakunnan suurimmat saaret ovat Mahlatti, Kaamassaari, Muotkarova, Leviä Petäjäsaari, Varttasaari, Pirkkiö ja Ajos.¹¹³

Lapin saaristoalueen laajuus SYKEN saaristoalueluokituksen mukaan on 4 203 km². Tästä reilu puolet (53 %) on sisäsaaristoa ja reilu viidesosa saaristomaisia manneralueita. Lisäksi Lapin saaristosta reilu kahdeksasosa (14 %) on välisaaristoa ja kymmenesosa ulkosaaristoa. Maakunnan saaristoalueet sijoittuvat erityisesti Inariin, missä on lähes puolet

106 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanimittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

107 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

108 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

109 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2010.

110 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

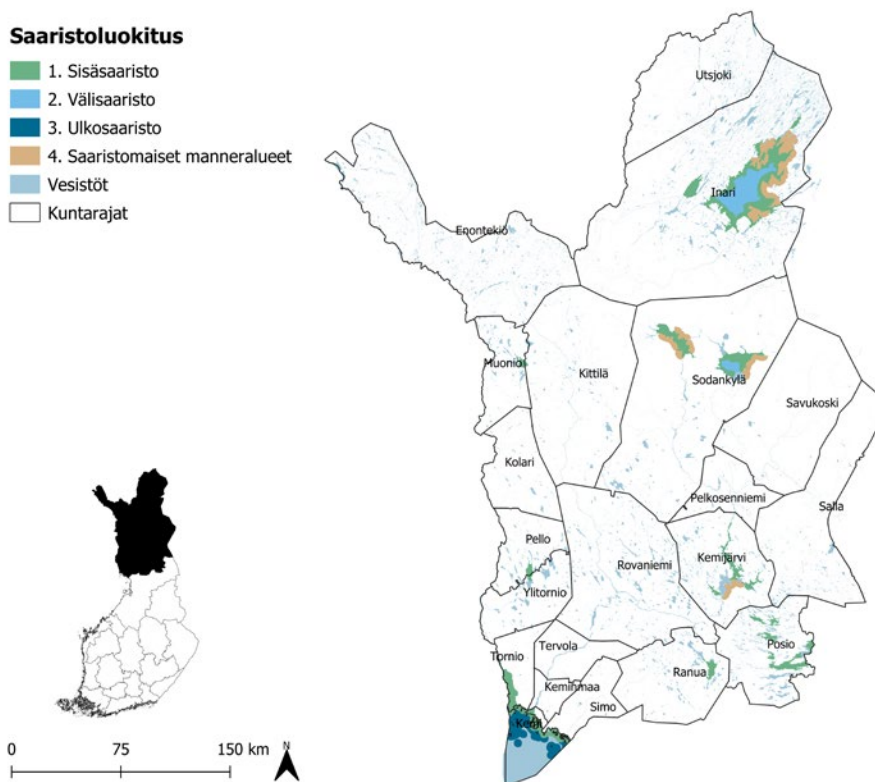
111 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

112 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

113 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

koko Lapin saaristoalueista. Laajoja saaristoalueita sijoittuu myös Sodankylään, Kemiin, Tornioon, Simoon, Kemijärvelle ja Posiolle. Lisäksi saaristoalueita löytyy Ranualta, Pellosta, Muoniosta, Ylitorniolta ja Keminmaalta.

Kuva 26. Lapin saaristo SYKE:n saaristoluokituksella

Suurin osa (72 %) maakunnan saarista sijaitsee muilla vesi- ja manneralueilla. Sisäsaariston 4 989 saarta muodostavat 21 % osuuden maakunnan kaikista saarista. Välisaariston saarten osuus on 5 %, ja ulkosaariston ja saaristomaisten manneralueiden osuus on noin prosentin verran. Lähes kaikki maakunnan saaret ovat ilman kiinteää tieyhteyttä, sillä kiinteän tieyhteyden omaavia saaria on kaikkiaan vain 60 kappaletta.

Taulukko 76. Lapin saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteystä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	4 959	33	4 992	21 %
Välisaaristo	1 292		1 292	5 %
Ulkosaaristo	136		136	1 %
Saaristomaiset manneralueet	190		190	1 %
Muut vesi- ja manneralueet	17 242	27	17 269	72 %
Yhteensä	23 819	60	23 879	100 %

Maakunnan saarten pinta-alasta suurin osa (65 %) muodostuu sisäsaaristosta. Muiden vesi- ja manneralueiden osuus saarien osuus pinta-alasta on seuraavaksi suurin (19 %). Välisaariston pinta-alan osuus on 15 % ja ulkosaariston pinta-alan osuus on 1 %.

Taulukko 77. Lapin saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	432,68	65 %
Välisaaristo	99,91	15 %
Ulkosaaristo	6,02	1 %
Saaristomaiset manneralueet	0,36	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	123,47	19 %
Yhteensä	662,45	100 %

Suurin osa (85 %) Lapin saarista on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Puolesta hehtaarista hehtaarin kokoluokaltaan olevien saarten osuus kaikista saarista on 5 %. Hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten vastaava osuus on 8 %. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on ainoastaan 2 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 154 kappaletta.

Taulukko 78. Lapin saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	20 302	85 %
0,5–0,99 ha	1 205	5 %
1 ha–9,99 ha	1 822	8 %
10 ha–49,99 ha	397	2 %
50–99,99 ha	63	0 %
yli 100 ha	91	0 %

3.9.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Lapissa oli 176 494 asukasta.¹¹⁴ Näistä 18 084 asukasta, eli noin 10 %, asui saaristoalueilla. Valtaosa Lapin saaristoalueiden asukkaista asui sisäsaaristossa (18 030 asukasta).

Taulukko 79. Lapin saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella¹¹⁵

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	18 030	100 %	10 %
Välisaaristo	0	0 %	0 %
Ulkosaaristo	0	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	54	0 %	0 %
Yhteensä	18 084	100 %	10 %

Lapin saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista lähes kaikki eli yli 99 % (17 997) asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. Reilu parikymmentä lappilaista (23) asuu saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle.

114 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

115 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Koko Lapin väestön sukupuolijakauma on hyvin tasainen, ja väestömäärältään suurin saaristoalue eli sisäsaaristo on sukupuolijakaumaltaan koko Lapin kaltainen. Saaristomaiset manneralueet ovat sen sijaan miesvoittoisia miesten osuuden ollessa 59 %.

Taulukko 80. Lapin väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Lappi	86 925	86 467	173 392	50 %	50 %
Saaristomaiset manneralueet	22	32	54	41 %	59 %
Sisäsaaristo	9 079	9 024	18 103	50 %	50 %

Koko Lapissa alle 15-vuotiaiden osuus on 15 %, 15–64-vuotiaiden osuus 59 % ja yli 65-vuotiaiden osuus 27 %. Sisäsaariston väestörakenne on hyvin samakaltainen kuin koko Lapissa. Saaristomaisilla manneralueilla väestö keskittyy vahvemmin 15–64-vuotiaisiin heidän osuutensa ollessa 70 %. Vastaavasti alle 15-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden osuudet ovat koko Lappia huomattavasti pienemmät.

Taulukko 81. Lapin väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Lappi	15 %	59 %	27 %
Sisäsaaristo	16 %	58 %	26 %
Saaristomaiset manneralueet	9 %	70 %	20 %

Lapin saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 92 % asuu sisäsaaristossa, 4 % välisaaristossa ja 4 % ulkosaaristossa. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 6 608. Heistä 47 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, ja hieman yli puolella (53 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

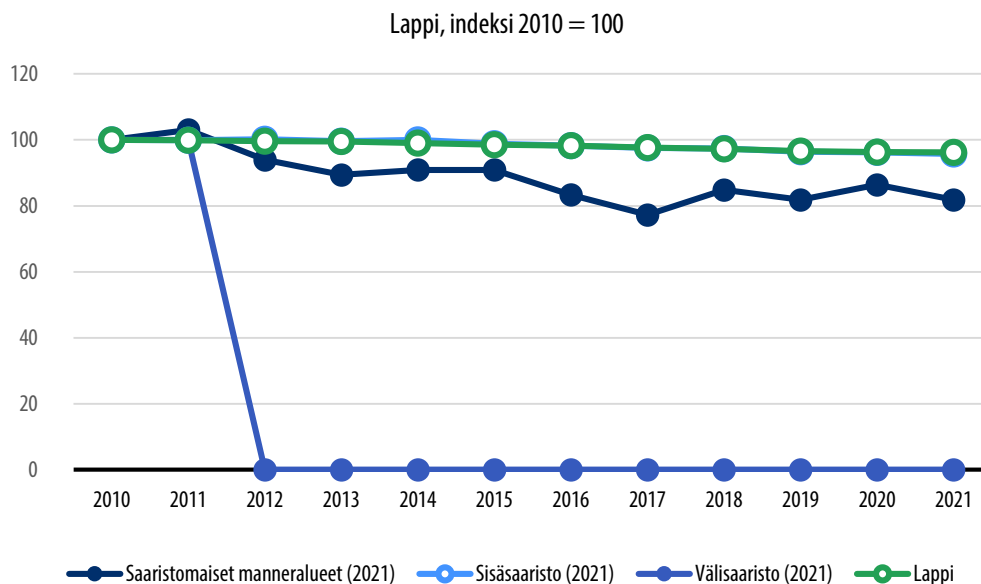
Taulukko 82. Lapin saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat 116 liikenneyhteystyyppittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteysttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	3 092	0	3 000	6 092	92 %
Välisaaristo	0	0	244	244	4 %
Ulkosaaristo	0	0	272	272	4 %
Saaristomaiset manneralueet	0	0	0	0	
Yhteensä	3 092	0	3 516	6 608	

Lapin saaristoalueilla on yhteensä 2 070 vapaa-ajan rakennusta. Lapin kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Torniossa (704), Inarissa (349) ja Posiolla (332).

Koko Lapin väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla hitaasti laskevalla uralla. Sisäsaariston väestönkehitys on ollut hyvin samankaltaista kuin koko Lapissa. Saaristomaisten manneralueiden väestönkehitys on laskenut tarkastelujaksolla huomattavasti. Koko maakuntaa jyrkempää laskua ja heilahtelua selittää osaltaan saaristomaisten manneralueiden pieni asukasmäärä suhteessa muihin tarkasteltuihin alueisiin. Välisaaristossa ei ole ollut lainkaan asukkaita vuoden 2012 jälkeen.

Kuva 27. Väestönkehitys Lapin saaristoalueilla ja koko maakunnassa

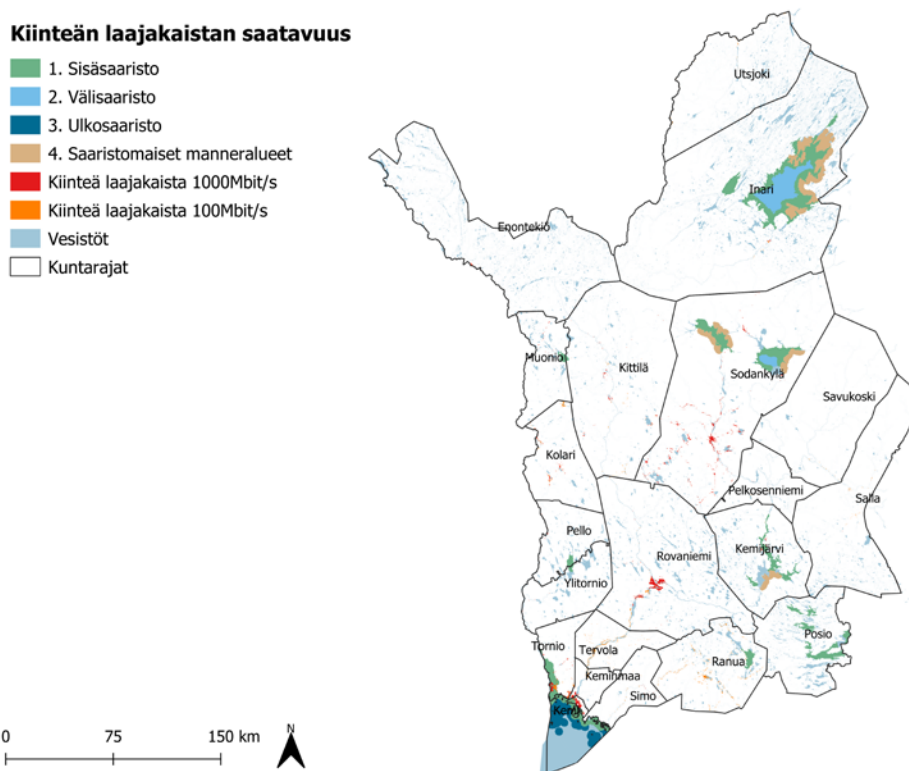

3.9.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Lapissa liikennöi yksi kesälossi Räisälässä (Kemijärvi). Vuonna 2021 siellä oli yhteensä 14 747 rekisteröityä ylitystä.¹¹⁷

Koko Lapin maakunnassa 50 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 17 %:lla valokuituyhteys.¹¹⁸ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristolukittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 28. Kiinteän laajakaistan saatavuus Lapin saaristoalueilla

117 Varsinais-Suomen ELY-keskus

118 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>.

3.9.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 7 254 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 4 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 8 186 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 6 %. Ainoastaan saaristomaisilla manneralueilla työllisten määrä on kasvanut (4 %).

Taulukko 83. Lapin saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	7 228	-4 %	8 154	-6 %
4 Saaristomaiset manneralueet	26	4 %	32	-6 %
Yhteensä	7 254	-4 %	8 186	-6 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 8 984 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 665 työpaikalla eli 7 %. Lähes kaikki työpaikoista sijaitsevat sisäsaaristossa.

Taulukko 84. Lapin saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	9 648	8 983	-665	-7 %
3 Ulkosaaristo	0	1	1	
4 Saaristomaiset manneralueet	1	0	-1	-100 %
Yhteensä	9 649	8 984	-665	-7 %

Lapin sisäsaaristossa oli vuonna 2020 yhteensä 16 päivittäistavara kauppa (neljä supermarketia, yhdeksän valintamyymälää, yksi itsepalvelutavaratalo, yksi tavaratalo sekä yksi pienoistavaratalo).

Lapissa sijaitti vuonna 2021 kaikkiaan 156 koulua (peruskoulut ja lukiot), joista noin 6 % (10 koulua) sijaitsee saaristoalueella. Saaristoalueilla kouluja sijaitti sisäsaaristossa, jossa on kuusi ala-astetta, kolme yläastetta ja yksi lukio.

Lapin kouluissa (peruskoulut ja lukiot) opiskeli vuonna 2021 yhteensä 20 022 oppilasta. Saaristoluokituksen sisäsaariston koulujen oppilasmäärä oli 2 306 oppilasta eli 13 % kaikista oppilaista. Ala-asteilla oppilaita oli 1 184, yläasteilla 798 ja lukiossa 324.

3.9.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Lapin saaristoalueilla sijaitsee kaikkiaan 251 muinaisjännöstä, joista maanpäällisiä on 243 ja vedenalaisia 8. Muinaisjännöksistä valtaosa (205) sijaitsee sisäsaaristossa.

Taulukko 85. Muinaisjännökset Lapin saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjännökset	Vedenalaiset muinaisjännökset	Kaikki muinaisjännökset
Sisäsaaristo	201	4	205
Välisaaristo	5	0	5
Ulkosaaristo	14	4	18
Saaristomaiset manneralueet	23	0	23
Yhteensä	243	8	251

Lapin saaristoalueilla suojeltuja rakennuksia löytyy yhteensä neljä. Näistä kaksi on suojeltu kirkkolailla, ja ne sijaitsevat sisäsaaristossa. Loput kaksi ovat valtion asetuksella suojeltuja rakennuksia (1 sisäsaaristo, 1 ulkosaaristo).

3.9.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Lapin saaristoalueilla on yhteensä 28 758 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 28 555 ha sijaitsee sisäsaaristossa, 48 ha välisaaristossa ja 156 ulkosaaristossa. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 6 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Lapissa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 80 %, välisaaristossa 97 %, ulkosaaristossa 78 % ja saaristomaisilla manneralueilla 100 %.

3.10 Pirkanmaa

Pirkanmaan maakunnan pinta-alasta noin 15 % eli 2 300 km² on makeanveden vesistöjä.¹¹⁹

Pirkanmaan alueella sijaitsee yhteensä 2 866 järveä.¹²⁰ Maakunnan suurimmat järvet ovat Päijänne (108 289 ha), Näsijärvi (25 464 ha), Vanajavesi (16 631 ha), Längelmävesi (13 304 ha) ja Pyhäjärvi (12 161 ha).¹²¹ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Ylöjärvelle (394), Kuhmoisiin (316), Orivedelle (296), Virroille (269) ja Ruovedelle (211).

Pirkanmaalla ei ole saaristokuntia. Kuhmoinen on saaristo-osakunta.¹²²

3.10.1 Pirkanmaan saaret ja saaristoalueet

Pirkanmaalla on yhteensä 9 848 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 161 km².¹²³ Maakunnassa eniten saaria on Kangasalla (1 360), Pälkäneellä (1 256), Kuhmoisissa (906), Mänttä-Vilppulassa (785) ja Ruovedellä (751).¹²⁴ Maakunnan suurin saari on Salonsaari.

Pirkanmaan saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoalueluokituksen mukaan on 2 219 km². Tästä hieman yli puolet (56 %) on sisäsaaristoa ja reilu kolmasosa (39 %) taas saaristomaisia manneralueita. Välisaaristoon kuuluu hyvin pieni alue. Saaristoalueet sijoittuvat erityisesti Kuhmoisiin, Kangasalle, Tampereelle, Ylöjärvelle ja Pälkäneelle. Lisäksi saaristoalueita on seuraavien kuntien alueella: Orivesi, Vesilahti, Ikaalinen, Valkeakoski, Ruovesi, Mänttä-Vilppula, Nokia, Sastamala, Virrat, Lempäälä, Pirkkala, Hämeenkyrö ja Akaa.

119 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanimittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

120 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

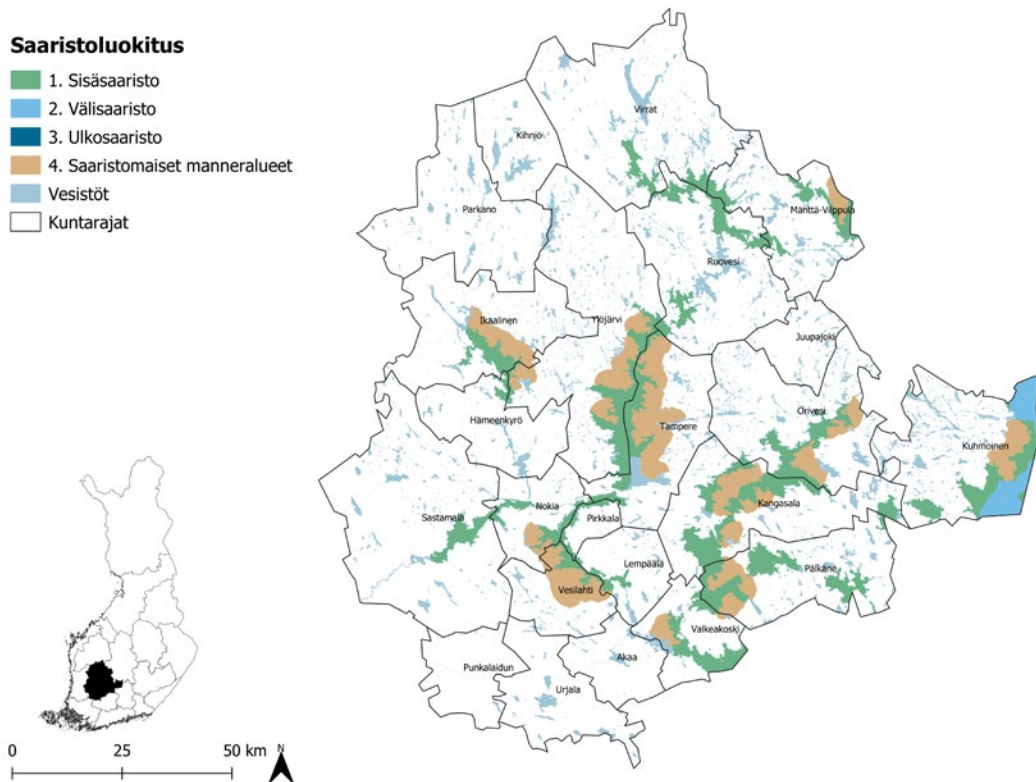
121 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

122 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

123 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

124 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

Kuva 29. Pirkanmaan saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Suurin osa Pirkanmaan saarista sijaitsee sisäsaaristossa (48 %) ja muilla vesi- ja manneralueilla (46 %). Saaristomaisten manneralueiden osuus saarista on 4 % ja välisaariston osuus 2 %. Valtaosa saarista on ilman kiinteää tieyhteyttä olevia. Kiinteän tieyhteyden päässä olevia saaria on 89 kappaletta.

Taulukko 86. Pirkanmaan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	4 711	52	4 763	48 %
Välisaaristo	148	0	148	2 %
Saaristomaiset manneralueet	385	4	389	4 %
Muut vesi- ja manneralueet	4 516	33	4 549	46 %
Yhteensä	9 760	89	9 849	100 %

Pirkanmaan saarien pinta-alasta valtaosa (74 %) muodostuu sisäsaariston saarista. Väli-saariston ja muiden vesi- ja manneralueiden saarien pinta-alojen osuudet saarien kokonaispinta-alasta ovat 13 %.

Taulukko 87. Pirkanmaan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	119,27	74 %
Välisaaristo	20,11	13 %
Ulkosaaristo		0 %
Saaristomaiset manneralueet	0,48	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	20,81	13 %
Yhteensä	160,67	100 %

Suurin osa (84 %) Pirkanmaan saarista on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin kokoisten eli keskikokoisten saarten osuus kaikista saarista on 9 %. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin löytyy ainoastaan 2 % kaikista saarista. Tätä suurempia saaria on 41 kappaletta.

Taulukko 88. Pirkanmaan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	8 257	84 %
0,5–0,99 ha	523	5 %
1 ha–9,99 ha	847	9 %
10 ha–49,99 ha	181	2 %
50–99,99 ha	22	0 %
yli 100 ha	19	0 %

3.10.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Pirkanmaalla oli 527 478 asukasta.¹²⁵ Näistä 17 360 asukasta eli 3,3 % asui saaristoalueilla. Noin kolme neljäsosaa Pirkanmaan saaristoalueiden asukkaista (12 915 asukasta) asui saaristomaisilla manneralueilla ja noin yksi neljäsosa sisäsaaristossa (4 437 asukasta).

Taulukko 89. Pirkanmaan saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella¹²⁶

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	4 437	26 %	1 %
Välisaaristo	8	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	12 915	74 %	2 %
Yhteensä	17 360	100 %	3 %

Pirkanmaan saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista lähes kaikki (4 424) asuvat kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. Saaristoliikenneyhteyden päässä asuu 8 asukasta, ja 11 asukasta asuu saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle.

Taulukko 90. Pirkanmaan saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteystyyteittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	4 424	0	11
Välisaaristo	0	8	0
Yhteensä	4 424	8	11

125 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

126 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Koko Pirkanmaan väestön sukupuolijakauma on hieman naisvoittoinen naisten osuuden ollessa 51 %. Pirkanmaan saaristoalueista väestömäärältään suurin eli sisäsaaristo on niin ikään väestöltään naisvoittoista naisten osuuden ollessa 54 %. Saaristomaisilla manneralueilla puolestaan on hieman enemmän miehiä miesten osuuden ollessa 51 %.

Taulukko 91. Pirkanmaan väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Pirkanmaa	265 387	256 478	521 865	51 %	49 %
Sisäsaaristo	2 462	2 103	4 565	54 %	46 %
Välisaaristo	3	5	8	38 %	63 %
Saaristomaiset manneralueet	6 334	6 643	12 977	49 %	51 %

Koko Pirkanmaan alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 15 %, 15–64-vuotiaiden 63 % ja yli 65-vuotiaiden 22 %. Sisäsaaristossa alle 15-vuotiaiden osuus on huomattavasti koko maakunnan osuutta pienempi, samoin kun yli 65-vuotiaiden osuus. Sisäsaariston 15–64-vuotiaiden osuus on niin ikään huomattavasti koko maakunnan osuutta pienempi. Välisaaristossa alle 15-vuotiaita ei ole lainkaan ja yli 65-vuotiaiden osuus on peräti 63 %. Saaristomaisilla manneralueilla puolestaan alle 15-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden osuus on koko maakunnan tasoa hieman suurempi 15–64-vuotiaiden osuuden jäädessä hieman koko maakunnan tasoa alhaisemmaksi.

Taulukko 92. Pirkanmaan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Pirkanmaa	15 %	63 %	22 %
Sisäsaaristo	11 %	53 %	36 %
Välisaaristo	0 %	38 %	63 %
Saaristomaiset manneralueet	17 %	58 %	24 %

Pirkanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 94 % asuu sisäsaaristossa, 5 % välisaaristossa ja 2 % saaristomaisilla manneralueilla. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla 16 746. Heistä 23 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, ja

valtaosalla (74 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan. Saaristoliikenneyhteyden päässä mantereelta on 3 % saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista.

Taulukko 93. Pirkanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat¹²⁷ liikenneyhteystyyteittäin

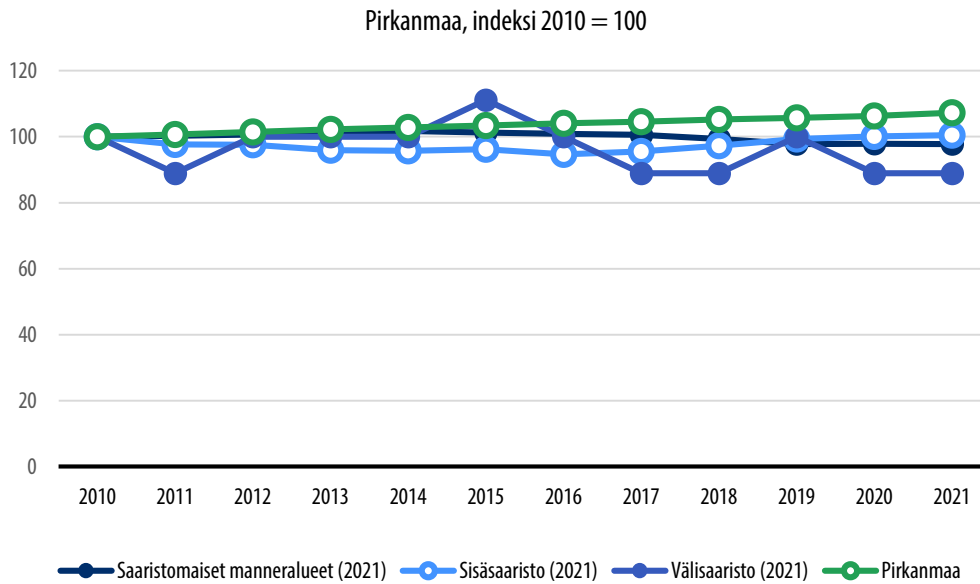
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikenne-yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	3 844	40	11 812	15 696	94 %
Välisaaristo	0	428	380	808	5 %
Saaristomaiset manneralueet	24		228	252	2 %
Yhteensä	3 868	468	12 420	16 756	

Pirkanmaan saaristoalueilla on yhteensä 11 391 vapaa-ajan asuntoa. Pirkanmaan kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Kangasalla (1 774), Tampereella (1 665) ja Pälkäneellä (1 312).

Koko Pirkanmaan väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla positiivista. Eniten asuttujen saaristoalueiden eli sisäsaariston ja saaristomaisten manneralueiden väestönkehityksessä ei ole tapahtunut huomattavan suuria vuositasen muutoksia. Asukasmäärä on pienestä ajoittaisista laskusuunnasta huolimatta päätynt tarkastelujakson loppupuolella sisäsaariston osalta pieneen kasvuun. Saaristomaisten manneralueiden osalta väestömäärän positiivinen kehitys on kääntynyt tarkastelujakson puolivälin tienoilla pieneen laskuun. Välisaariston asukasmäärä on vaihdellut tarkastelujaksolla kaikkein eniten, mutta sitä selittää osaltaan välisaariston radikaalisti pienempi asukasmäärä suhteessa alueen muihin saaristoalueisiin.

¹²⁷ Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyyteittäin, kerrottu neljällä

Kuva 30. Väestönkehitys Pirkanmaan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.10.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

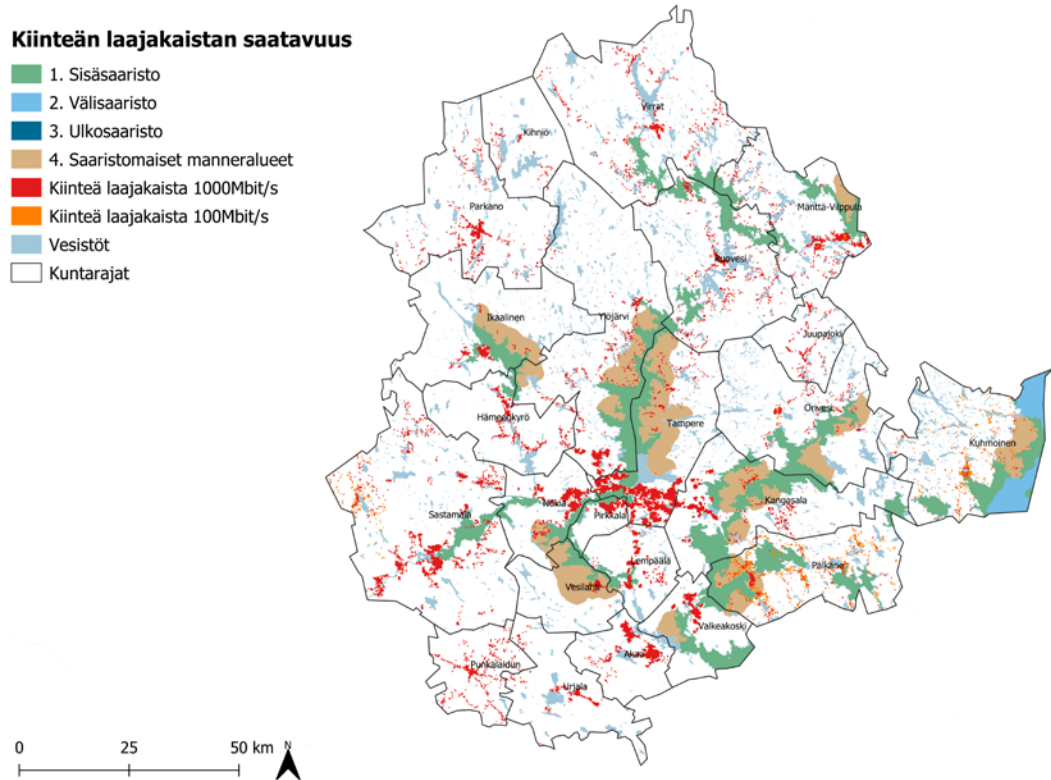
Pirkanmaalla saaristoliikennettä on Kuhmoisissa ja Kangasalla. Kuhmoisissa toimii Haukkasalon yksityistielossi, jossa oli vuonna 2020 yhteensä 10 800 ylitystä.¹²⁸

Koko Pirkanmaan maakunnassa 74 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 61 %:lla valokuituyhteys.¹²⁹ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

128 Maa- ja metsätalousministeriö (2020). Yksitystielossit Suomessa.

129 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

Kuva 31. Kiinteän laajakaistan saatavuus Pirkanmaan saaristoalueilla

3.10.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 7 047 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 2 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 7 702 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 4 %. Sisäsaaristossa sekä työllisten että työvoiman määrän kehitys on ollut negatiivista. Saaristomaisilla manneralueilla sen sijaan työllisten määrä on säilynyt tarkastelujakson ajan ennallaan ja työvoiman muutos on ollut sisäsaaristoon verrattuna vähemmän negatiivista.

Taulukko 94. Pirkanmaan saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 591	-8 %	1 773	-9 %
2 Välisaaristo	3	50 %	3	0 %
4 Saaristomaiset manneralueet	5 453	0 %	5 926	-3 %
Yhteensä	7 047	-2 %	7 702	-4 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 4 302 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 312 työpaikalla eli 7 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee sisäsaaristossa ja saaristomaisilla manneralueilla. Saaristomaisilla manneralueilla työpaikkojen väheneminen on ollut sisäsaaristoa vähäisempää.

Taulukko 95. Pirkanmaan saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 981	1 758	-223	-11 %
2 Välisaaristo	2	1	-1	-50 %
4 Saaristomaiset manneralueet	2 631	2 543	-88	-3 %
Yhteensä	4 614	4 302	-312	-7 %

Pirkanmaan saaristoalueilla sijaitsi vuonna 2020 yhteensä 15 päivittäistavarakauppaa. Sisäsaaristossa sijaitsi kolme supermarketia, kaksi valintamyymälää sekä kaksi pienois-tavarataloa. Lisäksi saaristomaisilla manneralueilla sijaitsi kolme supermarketia ja viisi valintamyymälää.

Pirkanmaalla sijaitsi vuonna 2021 yhteensä 246 koulua (peruskoulut ja lukiot), joista noin 6 % (14 koulua) sijaitsi saaristoalueilla. Saaristoalueilla kouluja sijaitsi sisäsaaristossa, jossa oli yksi ala-aste sekä saaristomaisilla manneralueilla, jossa sijaitsi kahdeksan ala-astetta, neljä yläastetta ja yksi lukio.

Pirkanmaan kouluissa opiskeli vuonna 2021 yhteensä 64 448 oppilasta. Saaristoluokituksen sisäsaariston koulujen oppilasmäärä oli 44 oppilasta ja saaristomaisten manner-alueiden koulujen 1 893 oppilasta.

Taulukko 96. Pirkanmaan koulujen oppilasmäärät saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Oppilaat yhteensä
Sisäsaaristo	44	0	0	44
Välisaaristo	0	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	1 214	598	81	1 893
Yhteensä	1 258	598	81	1 937

3.10.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Pirkanmaan muinaisjäännekohteet sijaitsevat pääosin sisäsaaristossa (196) ja saaristomaisilla manneralueilla (256). Muinaisjäännekohteet ovat pääosin maanpäällisiä, sillä vedenalaisia muinaisjäännekohteita maakunnan saaristoalueilla on kaikkiaan 11 kappaletta. Välisaaristossa maanpäällisiä muinaisjäännekohteita on kahdeksan kappaletta.

Taulukko 97. Muinaisjäännekohteet Pirkanmaan saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäännekohteet	Vedenalaiset muinaisjäännekohteet	Kaikki muinaisjäännekohteet
Sisäsaaristo	189	7	196
Välisaaristo	8	0	8
Saaristomaiset manneralueet	252	4	256
Yhteensä	449	11	460

Pirkanmaan saaristoalueilla suojeltuja rakennuksia löytyy yhteensä kahdeksan. Ne kaikki ovat kirkkoihin suojeltuja. Näistä yksi sijaitsee sisäsaaristossa ja seitsemän saaristomaisilla manneralueilla.

3.10.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Pirkanmaan saaristoalueilla on yhteensä 24 186 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 14 890 ha sijaitsee sisäsaaristossa ja 9 296 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristolukituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 27 % koko maakunnan vastaavista alueista. Pirkanmaalla virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 69 %, välisaaristossa 94 % ja saaristomaisilla manneralueilla 73 %.

3.11 Pohjanmaa

Pohjanmaan maakunnan pinta-alasta noin 58 % on vesistöjä. Näistä makean veden vesistöjä on 178 km² ja merivettä 10 254 km².¹³⁰

Pohjanmaan alueella sijaitsee yhteensä 651 järveä.¹³¹ Maakunnan suurimmat järvet ovat Luodonjärvi (6 766 ha), Kivi- ja Levalammen tekojärvi (832 ha) ja Hinjärvi (786 ha).¹³² Maakunnan järviä sijoittuu eniten Mustasaareen (213), Kruunupyhyn (86), Vöyrille (77) ja Pedersöreen (64). Pohjanmaan suurimmat joet ovat Kyrönjoki ja Ähtävänjoki.¹³³

Pohjanmaalla on yksi saaristokunta, Maalahti. Lisäksi Luoto, Mustasaari, Närpiö ja Vöyri ovat saaristo-osakuntia.¹³⁴

3.11.1 Pohjanmaan saaret ja saaristoalueet

Pohjanmaalla on yhteensä 18 283 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 900 km².¹³⁵ Maakunnassa eniten saaria on Mustasaarella (4 701), Maalahdessa (2 657), Korsnäsissä (2 099) ja Närpiössä (1 957).¹³⁶ Maakunnan suurimmat saaret ovat Bergö, Raippaluoto, Oxkungar–Tengmo–Kvimo, Luoto ja Björkö.¹³⁷

Pohjanmaan saaristoalueen laajuus SYKEN saaristoalueluokituksen mukaan on 4 566 km². Tästä hieman alle puolet (46 %) on ulkosaaristoa ja hieman pienempi alue (44 %) kuuluu sisäsaaristoon. Välisaaristoon kuuluu vajaa kymmenesosa (9 %), ja pienin alue saaristoloukista kuuluu saaristomaisiin manneralueisiin. Saaristoalueet sijoittuvat erityisesti

130 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain.https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatlasto_kunnat_maakunnat.pdf

131 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

132 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

133 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2010.

134 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

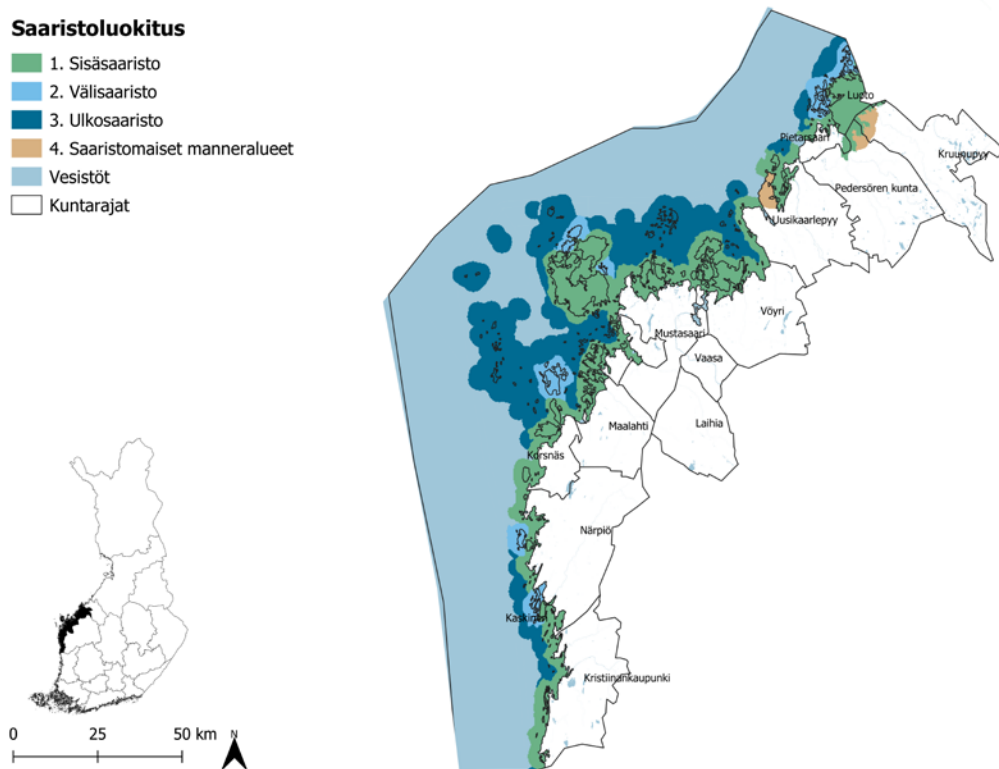
135 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

136 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

137 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Mustasaaren, Maalahteen, Vöyrille, Uuteenkaarlepyyhyn, Luotoon, Närpiöön, Vaasaan ja Kristiinankaupunkiin. Saaristoalueita on myös Kaskisissa, Kruunupyssä, Pietarsaassa ja Pedersöressä.

Kuva 32. Pohjanmaan saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Hieman yli puolet (55 %) maakunnan saarista sijaitsee sisäsaaristossa. Seuraavaksi eniten saaria on ulkosaaristossa, jonka saarten osuus maakunnan kaikista saarista on 24 %. Välisaariston saarten vastaava osuus on 11 % ja muiden vesi- ja manneralueiden 10 %. Valtaosa saarista on ilman kiinteää tieyhteyttä mantereelle, sillä kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta on 103 saarta.

Taulukko 98. Pohjanmaan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	9 896	82	9 978	55 %
Välisaaristo	2 007	0	2 005	11 %
Ulkosaaristo	4 477	0	4 477	24 %
Saaristomaiset manneralueet	65	0	65	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	1 737	21	1 758	10 %
Yhteensä	18 180	103	18 283	100 %

Pohjanmaan saarten kokonaispinta-alasta 76 % muodostuu sisäsaariston saarista. Välisaariston saarten osuus pinta-alasta on 12 % ja ulkosaariston 9 %. Muiden vesi- ja manneralueiden osuus on 3 %.

Taulukko 99. Pohjanmaan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	688,32	76 %
Välisaaristo	110,34	12 %
Ulkosaaristo	76,76	9 %
Saaristomaiset manneralueet	0,09	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	24,44	3 %
Yhteensä	899,94	100 %

Pohjanmaan saarista valtaosa (85 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus on 8 %. Verrattain suurten saarten eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on enää 2 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 129 kappaletta.

Taulukko 100. Pohjanmaan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	15 485	85 %
0,5–0,99 ha	888	5 %
1 ha–9,99 ha	1 468	8 %
10 ha–49,99 ha	313	2 %
50–99,99 ha	43	0 %
yli 100 ha	86	0 %

3.11.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Pohjanmaalla oli 176 041 asukasta.¹³⁸ Näistä 11 316 asukasta eli noin 6 % asui saaristoalueilla. Reilu neljä viidesosaa Pohjanmaan saaristoalueiden asukkaista asui sisäsaaristossa (9 799 asukasta) ja vajaa kymmenesosa saaristomaisilla manneralueilla (1 007 asukasta). Pohjanmaalla on asutusta myös välisaaristossa (508 asukasta) ja ulkosaaristossa (2 asukasta).

Taulukko 101. Pohjanmaan saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella¹³⁹

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	9 799	87 %	6 %
Välisaaristo	508	4 %	0 %
Ulkosaaristo	2	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	1 007	9 %	1 %
Yhteensä	11 316	100 %	6 %

138 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

139 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Pohjanmaan saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli 94,9 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. Välisaaristossa saaristoliikennetyhteyden päässä mantereelta asuu 504 pohjanmaalaista. Yhteensä 18 pohjanmaalaista asuu saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle.

Taulukko 102. Pohjanmaan saaristoalueiden asukkaat liikennetyhteystyyppittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikennetyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	9 785	0	14
Välisaaristo	0	504	4
Ulkosaaristo	0	0	0
Yhteensä	9 785	504	18

Koko Pohjanmaan sukupuolijakauma on tasainen, joskin hivenen miesvoittoinen miesten osuuden ollessa 51 %. Sisäsaaristossa ja saaristomaisilla manneralueilla väestön sukupuolijakauma on koko maakunnan jakaumaa vastaava. Välisaaristossa sen sijaan miesten osuus on 56 %.

Taulukko 103. Pohjanmaan väestön sukupuolijakauma saaristotyyppittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Pohjanmaa	86 426	88 466	174 892	49 %	51 %
Sisäsaaristo	4 785	5 048	9 833	49 %	51 %
Välisaaristo	223	281	504	44 %	56 %
Saaristomaiset manneralueet	486	513	999	49 %	51 %

Koko Pohjanmaan alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 17 %, 15–64-vuotiaiden 60 % ja yli 65-vuotiaiden 24 %. Väestömäärältään suurimman sisäsaariston ja saaristomaisien manneralueiden väestörakenteessa korostuu etenkin alle 15-vuotiaiden koko maakunnan tasoa suurempi osuus. Saaristomaisien manneralueiden osalta yli 65-vuotiaiden osuus on huomattavasti koko maakunnan osuutta alhaisempi, mutta sisäsaaristossa yli 65-vuotiaiden osuus on vain hieman koko maakunnan tasoa alhaisempi. Välisaaristossa väestörakenteessa puolestaan korostuvat nuorten koko maakunnan osuutta pienempi osuus ja yli 65-vuotiaiden huomattavan suuri osuus.

Taulukko 104. Pohjanmaan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Pohjanmaa	17 %	60 %	24 %
Sisäsaaristo	23 %	55 %	23 %
Välisaaristo	13 %	50 %	36 %
Saaristomaiset manneralueet	28 %	54 %	18 %

Pohjanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 77 % asuu sisäsaaristossa, 14 % välisaaristossa ja 8 % ulkosaaristossa. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 46 072. Heistä 43 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, 4 % on saaristoliikenteen varassa ja hieman yli puolella (53 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

Taulukko 105. Pohjanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat¹⁴⁰ liikenneyhteystyyteittäin

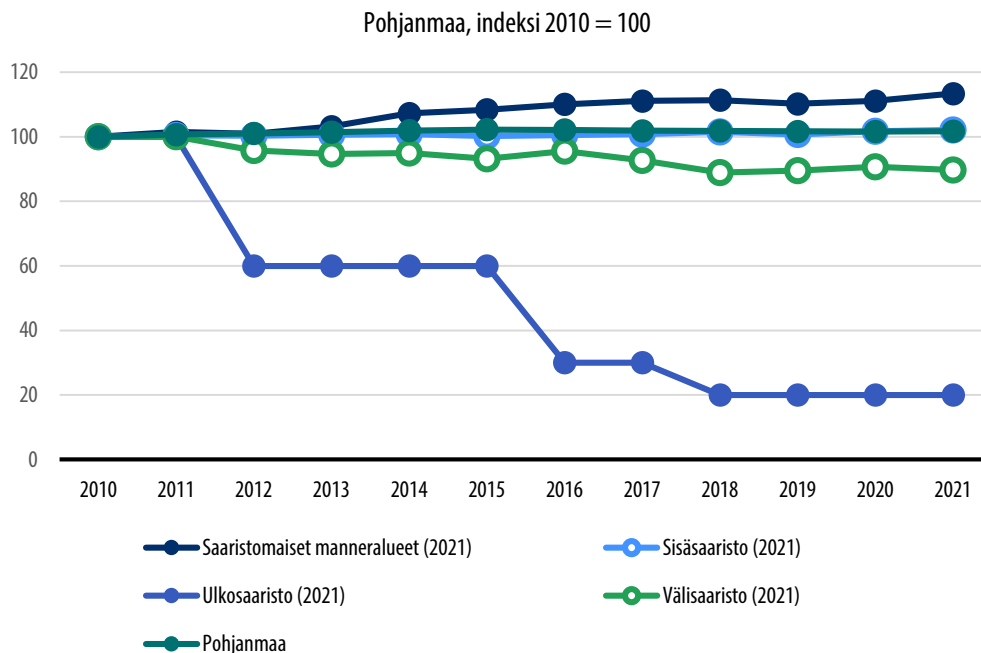
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo- liikenne- yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo- liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	19 928	0	15 580	35 508	77 %
Välisaaristo	56	1 616	4 944	6 616	14 %
Ulkosaaristo	0	0	3 892	3 892	8 %
Saaristomaiset manneralueet	32		24	56	0 %
Yhteensä	20 016	1 616	24 440	46 072	

Pohjanmaan saaristoalueilla on yhteensä 12 745 vapaa-ajan asuntoa. Pohjanmaan kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Mustasaarella (2 643), Luodossa (2 124) ja Vöyrillä (1 598).

¹⁴⁰ Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyyteittäin, kerrottu neljällä

Koko Pohjanmaan väestönkehitys on ollut tasaista ja pienessä kasvussa tarkastelujaksolla. Sisäsaariston väestönkehitys on ollut hyvin samankaltaista kuin koko maakunnassa. Saaristomaisten määnteralueiden väestönkehitys on sen sijaan ollut tarkastelujaksolla koko maakuntaa positiivisempaa. Välisaariston ja ulkosaariston kehitys puolestaan on ollut pääosin laskusuuntaista, ja ulkosaariston osalta lasku on ollut erittäin jyrkkää. Etenkin ulkosaaristossa jyrkempää laskua selittää osaltaan pieni asukasmäärä

Kuva 33. Väestönkehitys Pohjanmaan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

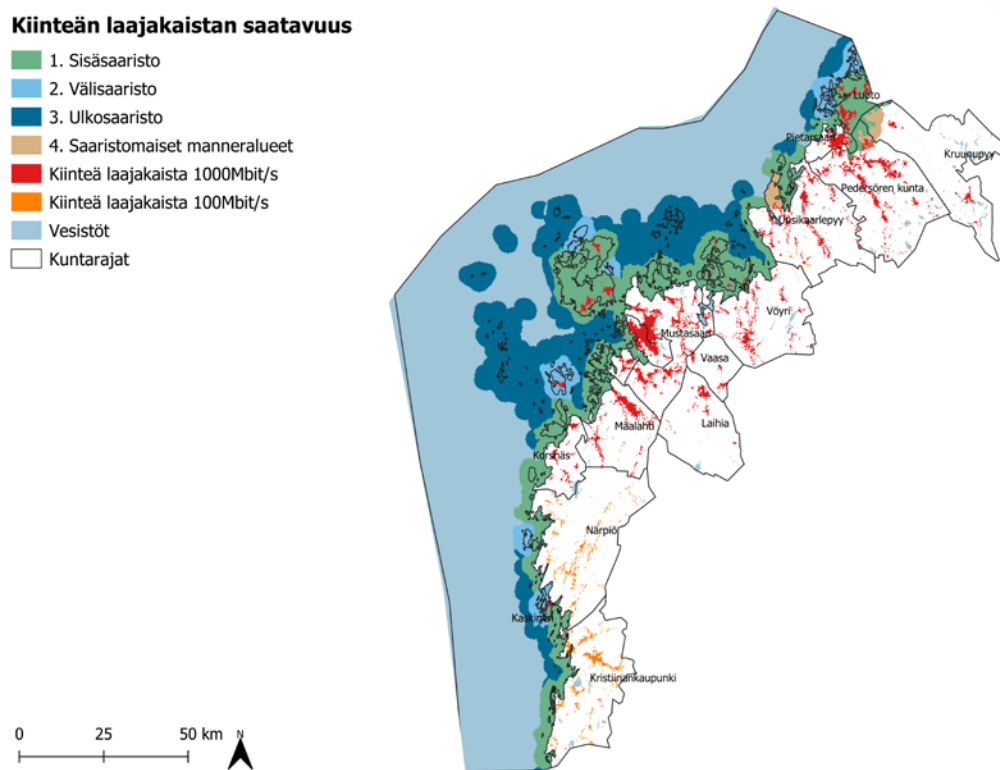
3.11.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Pohjanmaan saaristossa liikennöi kaksi lossia Bergön ja Eskilsön saariin. Ylitysmäärältään vilkkaimmin liikennöity yhteys kulkee Eskilsön saareen, jonne tehtiin vuonna 2021 kaikkiaan 52 010 rekisteröityä ylitystä. Bergön reitillä rekisteröityjä ylityksiä oli vuonna 2021 kaikkiaan 36 790 kappaletta.¹⁴¹

141 Varsinais-Suomen ELY-keskus

Koko Pohjanmaan maakunnassa 84 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 59 %:lla valokuituyhteys.¹⁴² Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristolukittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella

Kuva 34. Kiinteän laajakaistan saatavuus Pohjanmaan saaristoalueilla

142 Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus, Traficom (2022). <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

3.11.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 4 783 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pysynyt ennallaan. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 4 964 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 2 %. Ainoastaan saaristomaisilla manneralueilla sekä työllisten että työvoiman kehitys on ollut tarkastelujaksolla positiivista. Sisäsaaristossa työllisten kehitys on ollut tarkastelujaksolla 1 %:n verran positiivista.

Taulukko 106. Pohjanmaan saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	4 173	1 %	4 336	-2 %
2 Välisaaristo	202	-15 %	209	-16 %
3 Ulkosaaristo	1	-86 %	1	-86 %
4 Saaristomaiset manneralueet	407	5 %	418	3 %
Yhteensä	4 783	0 %	4 964	-2 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 2 944 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 133 työpaikalla eli 5 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee sisäsaaristossa, josta on myös kadonnut määrällisesti eniten mutta prosentuaalisesti vähiten työpaikkoja.

Taulukko 107. Pohjanmaan saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	2 513	2 763	250	10 %
2 Välisaaristo	75	50	-25	-33 %
4 Saaristomaiset manneralueet	223	131	-92	-41 %
Yhteensä	2 811	2 944	133	5 %

Pohjanmaan saaristoalueilla sijaitsi vuonna 2020 yhteensä 13 päivittäistavarakauppaa. Sisäsaaristosta löytyy yksi supermarket, 9 valintamyymälää sekä kaksi pienoistavarataloa. Välisaaristossa sijaitsi lisäksi yksi valintamyymälä.

Pohjanmaalla sijaitsi vuonna 2021 yhteensä 139 koulua. Saaristoalueilla kouluja oli 12 eli noin 9 % maakunnan kouluista. Saariston kouluja sijaitsi erityisesti sisäsaaristossa, jossa oli yhdeksän ala-astetta ja yksi yläaste. Lisäksi välisaaristossa ja saaristomaisilla manneralueilla oli kummassakin yksi ala-aste.

Pohjanmaan kouluissa opiskeli vuonna 2021 yhteensä 23 006 oppilasta. Saaristoalueiden kouluissa opiskeli noin 6 % maakunnan oppilaista. Saaristoluokituksen sisäsaariston koulujen oppilasmäärä oli 1 275 oppilasta, välisaariston koulujen 27 oppilasta ja saaristomaisten manneralueiden koulujen 108 oppilasta.

Taulukko 108. Pohjanmaan koulujen oppilasmäärät saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Oppilaat yhteensä
1 Sisäsaaristo	983	292	0	1 275
2 Välisaaristo	27	0	0	27
3 Ulkosaaristo	0	0	0	0
4 Saaristomaiset manneralueet	108	0	0	108
Yhteensä	1 302	292	0	1 410

3.11.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Pohjanmaalla on yhteensä 361 muinaisjäännettä, joista suurin osa (257) sijaitsee ulkosaaristossa. Sisäsaaristossa muinaisjäänneksiä on 67, välisaaristossa 35 ja saaristomaisilla manneralueilla 23 kappaletta. Valtaosa (308) muinaisjäänneksistä on maanpäällisiä.

Taulukko 109. Muinaisjäänneksien Pohjanmaan saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänneksien	Vedenalaiset muinaisjäänneksien	Kaikki muinaisjäänneksien
Sisäsaaristo	48	19	67
Välisaaristo	24	11	35
Ulkosaaristo	235	22	257
Saaristomaiset manneralueet	1	1	2
Yhteensä	308	53	361

Pohjanmaan saaristoalueilla suojeltuja rakennuksia löytyy yhteensä kahdeksan. Näistä kolme on kirkkolailla suojeltuja rakennuksia (kaksi sisäsaaristossa, yksi välisaaristossa) ja viisi on lailla rakennusperinnön suojelemisesta suojeltuja ja rakennussuojelulailla suojeltuja rakennuksia sisäsaaristossa.

3.11.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Pohjanmaan saaristoalueilla on yhteensä 70 314 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 5 668 ha sijaitsee sisäsaaristossa, 4 741 ha välisaaristossa ja 59 904 ulkosaaristossa. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 71 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Pohjanmaalla virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 86 %, välisaaristossa 89 %, ulkosaaristossa 86 % ja saaristomaisilla manneralueilla 75 %.

3.12 Pohjois-Karjala

Pohjois-Karjalan maakunnan pinta-alasta noin 18 % eli 4 110 km² on makean veden vesistöjä.¹⁴³

Pohjois-Karjalan alueella sijaitsee yhteensä 4 895 järveä.¹⁴⁴ Maakunnan suurimmat järvet ovat Pielinen (89 421 ha), Orivesi (Saimaa) (60 130 ha), Puruvesi (Saimaa) (41 635 ha), Pyhäselkä (Saimaa) (36 110 ha) ja Höytiäinen (28 264 ha).¹⁴⁵ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Lieksaan (1 114), Joensuuhun (779), Ilomantsiin (636), Heinävedelle (411) ja Juukaan (411). Pohjois-Karjalan suurimmat joet ovat Pielisjoki, Lieksanjoki, Koitajoki, Valtimonjoki ja Jongunjoki.¹⁴⁶

Pohjois-Karjalassa ei ole saaristokuntia. Sen sijaan saaristo-osakuntia ovat Juuka, Kitee, Lieksa, Liperi sekä Rääkkylä.¹⁴⁷

3.12.1 Pohjois-Karjalan saaret ja saaristoalueet

Pohjois-Karjalassa on yhteensä 12 974 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 614 km².¹⁴⁸ Maakunnassa eniten saaria on Ilomantsissa (1 573), Lieksassa (1 526), Heinävedellä (1 453), Joensuussa (1 271) ja Kiteellä (1 234).¹⁴⁹ Maakunnan suurimmat saaret ovat Oravisalo, Varpasalo, Paalasmaa, Niinisaari ja Suitsansaari.¹⁵⁰

Pohjois-Karjalan saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoalueuokituksen mukaan on 4 839 km². Tästä hieman yli puolet (51 %) on sisäsaaristoa ja reilu kolmasosa (38 %) taas saaristomaisia manneralueita. Välisaaristoon kuuluu reilu kymmenesosa (11 %).

143 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

144 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

145 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

146 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 26/2010

147 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

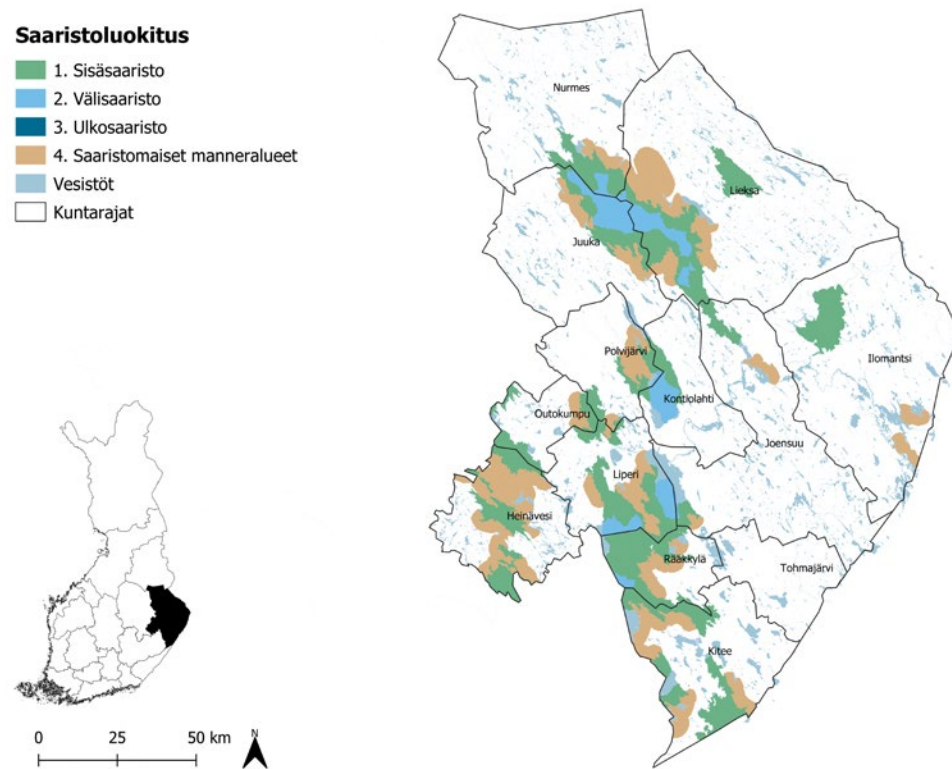
148 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

149 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

150 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Saaristoalueet sijoittuvat erityisesti Heinävedelle, Lieksaan, Kiteelle, Liperiin, Rääkkylään ja Juukaan. Lisäksi saaristoalueita on seuraavien kuntien alueella: Ilomantsi, Nurmes, Polvijärvi, Outokumpu, Joensuu ja Kontiolahti.

Kuva 35. Pohjois-Karjalan saaristo SYKE:n saaristoluokituksella

Pohjois-Karjalan saaret sijaitsevat pääasiassa sisäsaaristossa (45 %) ja muilla vesi- ja manneralueilla (46 %). Välisaaristossa sijaitsevien saarten osuus kaikista saarista on 4 % ja saaristomaisten manneralueiden 5 %. Valtaosa saarista on ilman kiinteää tieyhteyttä, sillä kiinteän tieyhteyden päässä olevia saaria on vain 65 kappaletta.

Taulukko 110. Pohjois-Karjalan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteystä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	5 843	37	5 880	45 %
Välisaaristo	481		481	4 %
Saaristomaiset manneralueet	610	6	616	5 %
Muut vesi- ja manneralueet	5 975	22	5 997	46 %
Yhteensä	12 909	65	12 974	100 %

Pohjois-Karjalan saarten pinta-alasta valtaosa (80 %) kuuluu sisäsaaristoon, 13 % välisaaristoon, 2 % saaristomaisiin manneralueisiin ja 6 % muihin vesi- ja manneralueisiin.

Taulukko 111. Pohjois-Karjalan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	489,61	80 %
Välisaaristo	79,83	13 %
Saaristomaiset manneralueet	9,26	2 %
Muut vesi- ja manneralueet	34,88	6 %
Yhteensä	613,58	100 %

Pohjois-Karjalan saarista valtaosa (83 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus on 9 %. Verrattain suurten saarten eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on enää 2 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 113 kappaletta.

Taulukko 112. Pohjois-Karjalan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista, %
Alle 0,5 ha	10 712	83 %
0,5–0,99 ha	784	6 %
1 ha–9,99 ha	1 136	9 %
10 ha–49,99 ha	228	2 %
50–99,99 ha	38	0 %
yli 100 ha	75	0 %

3.12.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Pohjois-Karjalassa oli 163 281 asukasta.¹⁵¹ Näistä 11 397 asukasta eli noin 7 % asui saaristoalueilla. Valtaosa Pohjois-Karjalan saaristoalueiden asukkaista asuu saaristomaisilla manneralueilla (10 565 asukasta). Pohjois-Karjalassa on asutusta myös sisäsaaristossa (754 asukasta) ja välisaaristossa (78 asukasta)

Taulukko 113. Pohjois-Karjalan saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella¹⁵²

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	754	7 %	1 %
Välisaaristo	78	1 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	10 565	93 %	6 %
Yhteensä	11 397	100 %	7 %

Pohjois-Karjalan saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli 87 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 75 pohjoiskarjalaista asuu saaristoyhteyden päässä mantereelta. Lisäksi 31 pohjoiskarjalaista asuu saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle.

151 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

152 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Taulukko 114. Pohjois-Karjalan saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteytyypeittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenne- yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	722	0	28
Välisaaristo	0	75	3
Yhteensä	722	75	31

Pohjois-Karjalan väestön sukupuolijakauma on tasainen. Miesten osuus on suurempi sisäsaaristossa (53 %) ja saaristomaisilla manneralueilla (52 %). Välisaaristossa sukupuolijakauma on koko maakunnan jakauman tapaan tasainen.

Taulukko 115. Pohjois-Karjalan väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Pohjois-Karjala	81 204	80 211	161 415	50 %	50 %
Sisäsaaristo	354	404	758	47 %	53%
Välisaaristo	40	40	80	50 %	50 %
Saaristomaiset manneralueet	5 103	5 485	10 588	48 %	52 %

Koko Pohjois-Karjalan alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 13 %, 15–64-vuotiaiden 59 % ja yli 65-vuotiaiden 28 %. Sisäsaaristossa alle 15-vuotiaiden ja etenkin 15–64-vuotiaiden osuudet ovat huomattavasti koko maakunnan osuutta alhaisemmat ja yli 65-vuotiaiden osuus huomattavasti suurempi. Saaristomaisten manneralueiden osalta alle 15-vuotiaiden osuus ja 15–64-vuotiaiden osuus on hieman koko maakunnan tasoa alhaisempi ja yli 65-vuotiaiden osuus hieman suurempi. Välisaaristo puolestaan poikkeaa eniten koko maakunnan väestörakenteesta alle 15-vuotiaiden osuuden ollessa 8 %, 15–64-vuotiaiden 43 % ja yli 65-vuotiaiden 50 %.

Taulukko 116. Pohjois-Karjalan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Pohjois-Karjala	13 %	59 %	28 %
Sisäsaaristo	11 %	48 %	41 %
Välisaaristo	8 %	43 %	50 %
Saaristomaiset manneralueet	13 %	54 %	33 %

Pohjois-Karjalan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 84 % asuu sisäsaaristossa, 14 % välisaaristossa ja 3 % saaristomaisilla manneralueilla. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla 14 712. Heistä 35 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, ja hieman yli puolella (58 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan. Saaristoliikenneyhteyden päässä mantereelta on 7 % saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista.

Taulukko 117. Pohjois-Karjalan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat¹⁵³ liikenneyhteystyyteittäin

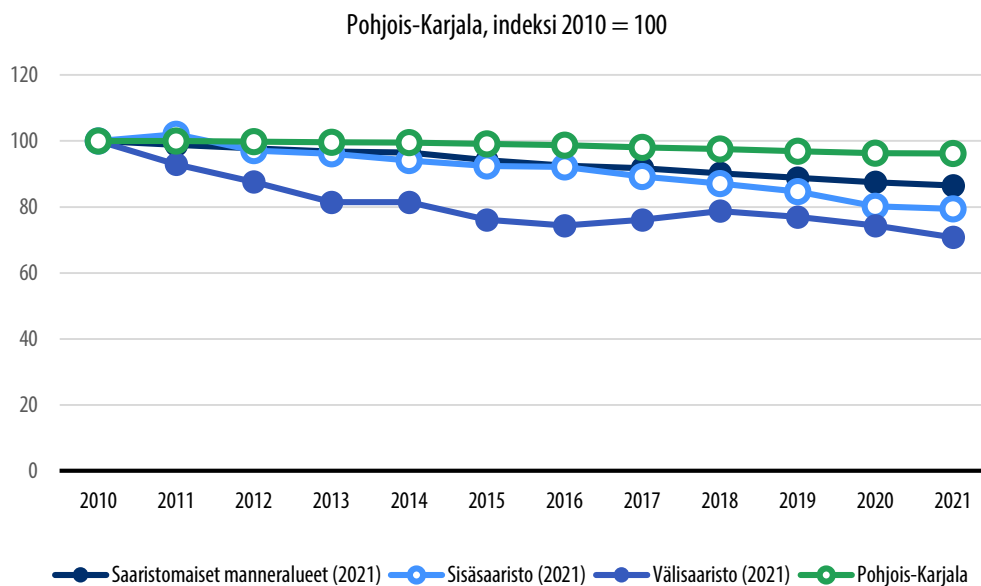
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo- liikenne- yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo- liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	4 984	0	7 304	12 288	84 %
Välisaaristo	0	1 032	988	2 020	14 %
Saaristomaiset manneralueet	232		172	404	3 %
Yhteensä	5 216	1 032	8 464	14 712	

Pohjois-Karjalan saaristoalueilla on yhteensä 8 366 vapaa-ajan asuntoa. Pohjois-Karjalan kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Lieksassa (1 593), Kiteellä (1 236) ja Liperissä (1 197).

¹⁵³ Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyyteittäin, kerrottu neljällä

Koko Pohjois-Karjalan väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla hitaasti laskevaa. Saaristoalueilla väestömääriltään suurimmat saaristomaiset manneralueet ja sisäsaaristo ovat olleet väestönkehitykseltään hyvin samankaltaisia vuoteen 2016 saakka, jonka jälkeen sisäsaariston väestönkehitys on kääntynyt negatiivisempaan suuntaan. Näillä alueilla väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla huomattavasti koko maakunnan tasoa negatiivisempaa. Kaikkein negatiivisinta väestönkehitys on ollut välisaaristossa, mutta sitä selittää osaltaan välisaariston radikaalisti pienempi asukasmäärä suhteessa alueen muihin saaristoalueisiin.

Kuva 36. Väestönkehitys Pohjois-Karjalan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

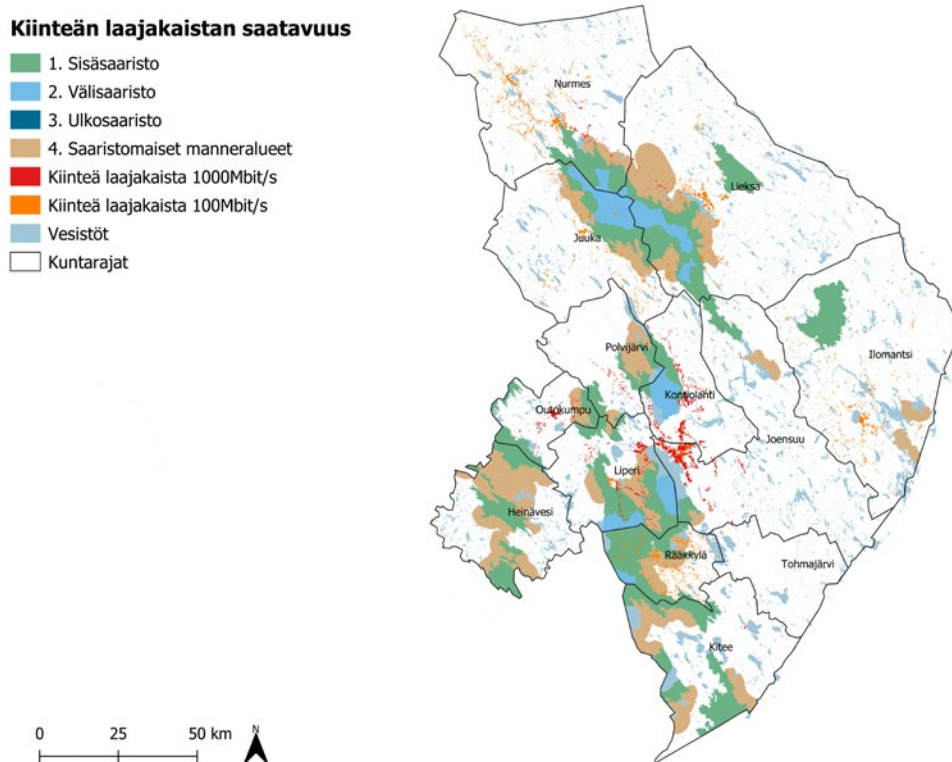
3.12.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Pohjois-Karjalan saaristossa liikennöi kaksi lossia Arvinsalmen ja Hirvisalmen reiteillä. Ylitysmäärältään vilkkaimmin liikennöity yhteys kulkee Hirvisalmen reitillä, jossa tehtiin vuonna 2021 kaikkiaan 57 449 rekisteröityä ylitystä. Arvinsalmen reitillä rekisteröityjä ylityksiä oli vuonna 2021 kaikkiaan 44 048 kappaletta.¹⁵⁴

154 Varsinais-Suomen ELY-keskus

Koko Pohjois-Karjalan maakunnassa 57 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 32 %:lla valokuituyhteys.¹⁵⁵ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 37. Kiinteän laajakaistan saatavuus Pohjois-Karjalan saaristoalueilla

3.12.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 4 165 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 15 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 4 813 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 15 %.

155 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>.

Taulukko 118. Pohjois-Karjalan saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	267	-14 %	300	-18 %
2 Välisaaristo	19	-41 %	24	-43 %
4 Saaristomaiset manneralueet	3 879	-15 %	4 489	-15 %
Yhteensä	4 165	-15 %	4 813	-15 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 2 437 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 526 työpaikalla eli 18 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee saaristomaisilla manneralueilla, jossa on myös tapahtunut kaikki työpaikkojen väheneminen. Sisäsaaristossa ja välisaaristossa työpaikkojen määrä on tarkaste-lujaksolla kasvanut yhteensä 63 työpaikalla.

Taulukko 119. Pohjois-Karjalan saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	105	161	56	53 %
2 Välisaaristo	7	14	7	100 %
4 Saaristomaiset manneralueet	2 851	2 262	-589	-21 %
Yhteensä	2 963	2 437	-526	-18 %

Pohjois-Karjalan saaristoalueilla sijaitsi yhteensä 11 päivittäistavarakauppaa vuonna 2020. Maakunnan saaristomaisilla manneralueilla oli kolme supermarketia, 7 valintamyymälää sekä yksi pienoistavaratalo.

Pohjois-Karjalassa oli vuonna 2021 kaikkiaan 108 koulua (peruskoulut ja lukiot). Saaristo-alueilla kouluja oli yhteensä kymmenen eli vajaa kymmenesosa kaikista maakunnan kouluista. Saaristoalueen kouluja sijaitsi vain saaristomaisilla manneralueilla, jossa sijaitsee kuusi ala-astetta, kolme yläastetta ja yksi lukio.

Pohjois-Karjalan saaristomaisten manneralueiden koulujen (peruskoulut ja lukiot) oppilasmäärä oli vuonna 2021 yhteensä 584 oppilasta. Ala-asteilla opiskeli 409 oppilasta, lukiossa 133 oppilasta ja yläasteella 42 oppilasta. Maakunnan kaikissa kouluissa oli 17 506 oppilasta vuonna 2021.

3.12.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Pohjois-Karjalan saaristoalueilla on kaikkiaan 445 muinaisjäännöstä. Muinaisjäännöksiä löytyy erityisesti sisäsaaristosta ja saaristomaisilta manneralueilta. Välisaaristossa sijaitsee vain yksi maanpäällinen muinaisjäännös. Muinaisjäännökset ovat lähes kokonaan maanpäällisiä, ja vedenalaisia muinaisjäännöksiä on vain viisi kappaletta.

Taulukko 120. Muinaisjäännökset Pohjois-Karjalan saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäännökset	Vedenalaiset muinaisjäännökset,	Kaikki muinaisjäännökset
Sisäsaaristo	194	5	199
Välisaaristo	1	0	1
Saaristomaiset manneralueet	245	0	245
Yhteensä	440	5	445

Pohjois-Karjalan saaristomaisilla manneralueilla on kaksi kirkkolailla suojeltua rakennusta.

3.12.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Pohjois-Karjalan saaristoalueilla on yhteensä 23 252 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 14 101 ha sijaitsee sisäsaaristossa, 1 906 ha välisaaristossa ja 7 245 saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 54 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Pohjois-Karjalassa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 88 %, välisaaristossa 94 % ja saaristomaisilla manneralueilla 85 %.

3.13 Pohjois-Pohjanmaa

Pohjois-Pohjanmaan maakunnan pinta-alasta noin 20 % on vesistöjä. Näistä makean veden vesistöjä on 2 364 km² ja merivettä 6 658 km².¹⁵⁶

Pohjois-Pohjanmaan alueella sijaitsee yhteensä 4 286 järveä.¹⁵⁷ Maakunnan suurimmat järvet ovat Yli-Kitka (23 731 ha), Pyhäjärvi (12 178 ha), Muojärvi–Kirpistö (7 616 ha) Ala-Kitka (4 850 ha) ja Kuusamojärvi (4 736 ha).¹⁵⁸ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Kuusamoon (1 911), Taivalkoskelle (588), Pudasjärvelle (556), Ouluun (318) ja Utajärvelle (111). Pohjois-Pohjanmaan suurimmat joet ovat Oulujoki, Iijoki, Siikajoki, Kalajoki ja Kiiminkijoki.¹⁵⁹

Pohjois-Pohjanmaalla on yksi saaristokunta, Hailuoto ja yksi saaristo-osakunta, Vaala.¹⁶⁰

3.13.1 Pohjois-Pohjanmaan saaret ja saaristoalueet

Pohjois-Pohjanmaalla on yhteensä 9 931 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 635 km².¹⁶¹ Maakunnassa eniten saaria on Kuusamossa (2 398), Oulussa (1 106), Pudasjärvellä (880), Iissä (843) ja Kalajoella (785).¹⁶² Maakunnan suurimmat saaret ovat Hailuoto, Maakalla ja Ulkokalla.¹⁶³

156 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

157 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

158 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

159 Laine, Eeva & Aronsuu, Kimmo. (2022). Oulujoen–Iijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosille 2022–2027. Osa 1: Vesienhoitoaluekohtaiset tiedot. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/183746/Raportteja_8_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

160 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

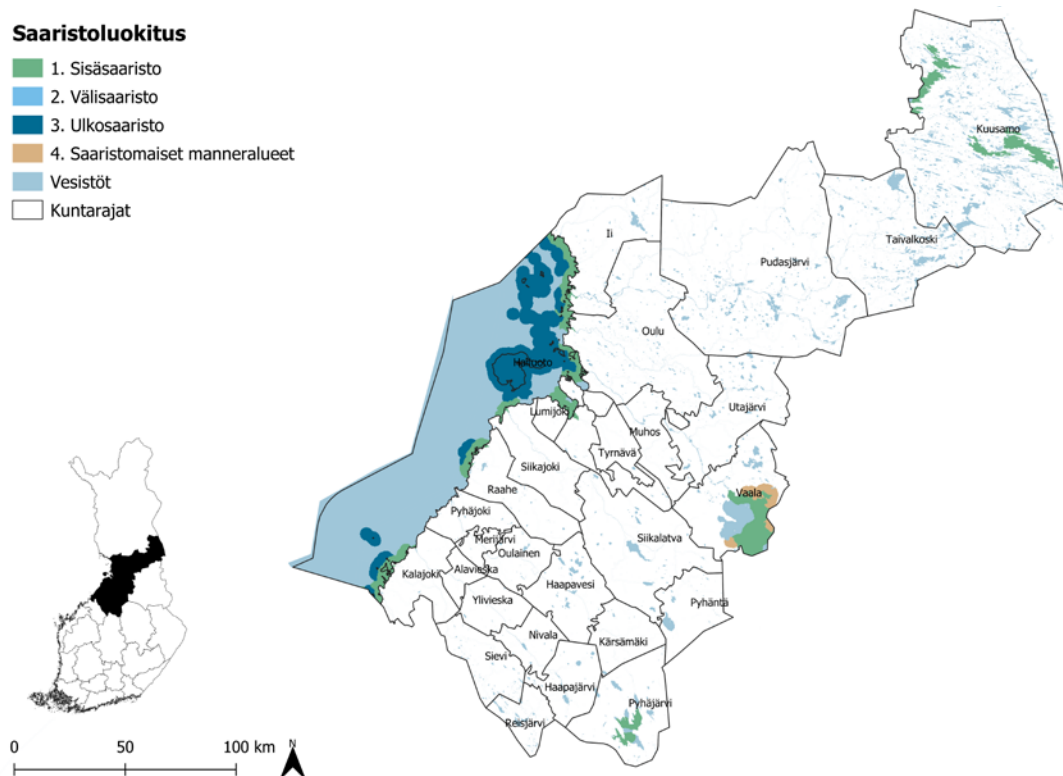
161 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

162 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

163 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoluokituksen mukaan on 2 847 km². Tästä puolet (50 %) on ulkosaaristoa ja vajaa puolet (45 %) taas sisäsaaristoa. Lisäksi saaristomaisiin manneralueisiin kuuluu pieni alue. Saaristoalueet sijoittuvat erityisesti lihin, Hailuotoon, Ouluun, Vaalaan, Kuusamoon ja Kalajoelle. Lisäksi saaristoalueita löytyy Raahesta, Pyhäjärveltä, Lumijoelta, Siikajoelta ja Limingalta.

Kuva 38. Pohjois-Pohjanmaan saaristo SYKE:n saaristoluokituksella

Pohjois-Pohjanmaan saarista valtaosa (73 %) sijaitsee muilla vesi- ja manneralueilla. Sisäsaaristossa sijaitsee 22 % maakunnan saarista ja ulkosaaristossa 5 %. Saaristomaisien manneralueiden saarten osuus jää alle prosenttiin. Saarista valtaosa on ilman kiinteää tiheyttä, sillä kiinteän tiheyden päässä olevia saaria on vain 62 kappaletta.

Taulukko 121. Pohjois-Pohjanmaan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	2 160	43	2 203	22 %
Välisaaristo	0	0	0	0 %
Ulkosaaristo	502	0	502	5 %
Saaristomaiset manneralueet	16	0	16	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	7 148	62	7 210	73 %
Yhteensä	9 826	105	9 931	100 %

Pohjois-Pohjanmaan saarten pinta-alasta 39 % muodostuu muiden vesi- ja manneralueiden saarista, 26 % sisäsaariston saarista ja 35 % ulkosaariston saarista.

Taulukko 122. Pohjois-Pohjanmaan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	163,37	26 %
Välisaaristo		0 %
Ulkosaaristo	222,66	35 %
Saaristomaiset manneralueet	0,01	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	248,5	39 %
Yhteensä	634,54	100 %

Pohjois-Pohjanmaan saarista valtaosa (85 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus on 7 %. Verrattain suurten saarten eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on 2 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 62 kappaletta.

Taulukko 123. Pohjois-Pohjanmaan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	8 447	85
0,5–0,99 ha	5 16	5
1 ha–9,99 ha	737	7
10 ha–49,99 ha	169	2
50–99,99 ha	22	0
yli 100 ha	40	0

3.13.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Pohjois-Pohjanmaalla oli 415 603 asukasta.¹⁶⁴ Näistä 3 625 asukasta eli noin yksi prosentti asui saaristoalueilla. Kaksi kolmasosaa Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueiden asukkaista (2 461) asui sisäsaaristossa ja noin neljäsosa ulkosaaristossa (935 asukasta). Pohjois-Pohjanmaalla on myös asutusta saaristomaisilla manneralueilla (229 asukasta).

Taulukko 124. Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella¹⁶⁵

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	2 461	68 %	1 %
Välisaaristo	0	0 %	0 %
Ulkosaaristo	935	26 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	229	6 %	0 %
Yhteensä	3 625	100 %	1 %

¹⁶⁴ Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

¹⁶⁵ Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista noin kolme neljäsosaa (72 %) asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 935 pohjoispohjalaista asuu Hailuodossa, josta on saaristoliikennetyhteys mantereelle.

Taulukko 125. Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueiden asukkaat liikennetyhteyksittään

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikennetyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	2 459	0	2
Välisaaristo	0	0	0
Ulkosaaristo	0	935	0
Yhteensä	2 459	935	2

Pohjois-Pohjanmaan väestön sukupuolijakauma on tasainen. Saaristoalueiden väestön sukupuolijakauma poikkeaa saariston alueesta riippuen hieman eri tavoin koko maakunnan jakaumasta. Sisäsaaristossa naisten osuus (51 %) on hieman suurempi, ja ulkosaaristossa taas miesten osuus (51 %) on hieman suurempi. Saaristomaiset manneralueet puolestaan ovat sukupuolijakaumaltaan miesvoittoisia miesten osuuden ollessa 55 %.

Taulukko 126. Pohjois-Pohjanmaan väestön sukupuolijakauma saaristotyyppittään

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Pohjois-Pohjanmaa	204 471	207 816	412 287	50 %	50 %
Sisäsaaristo	1 275	1 201	2 476	51 %	49 %
Ulkosaaristo	456	480	936	49 %	51 %
Saaristomaiset manneralueet	105	127	232	45 %	55 %

Koko Pohjois-Pohjanmaa alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 18 %, 15–64-vuotiaiden 61 % ja yli 65-vuotiaiden 21 %. Sisäsaaristossa alle 15-vuotiaiden osuus on huomattavan pieni (11 %) ja 15–64-vuotiaiden määrä on koko maakunnan tasoa suurempi. Ulkosaaristossa ja saaristomaisilla manneralueilla alle 15-vuotiaita on niin ikään koko maakunnan tasoa vähemmän ja lisäksi yli 65-vuotiaiden osuus on huomattavan suuri.

Taulukko 127. Pohjois-Pohjanmaan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Pohjois-Pohjanmaa	18 %	61 %	21 %
Sisäsaaristo	11 %	67 %	22 %
Ulkosaaristo	12 %	48 %	40 %
Saaristomaiset manneralueet	8 %	48 %	44 %

Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 66 % asuu sisäsaaristossa ja 34 % ulkosaaristossa. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 8 928. Heistä 36 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, 28 % on saaristoliikenteen varassa ja hieman yli kolmanneksella (36 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

Taulukko 128. Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat¹⁶⁶ liikenneyhteytyypeittäin

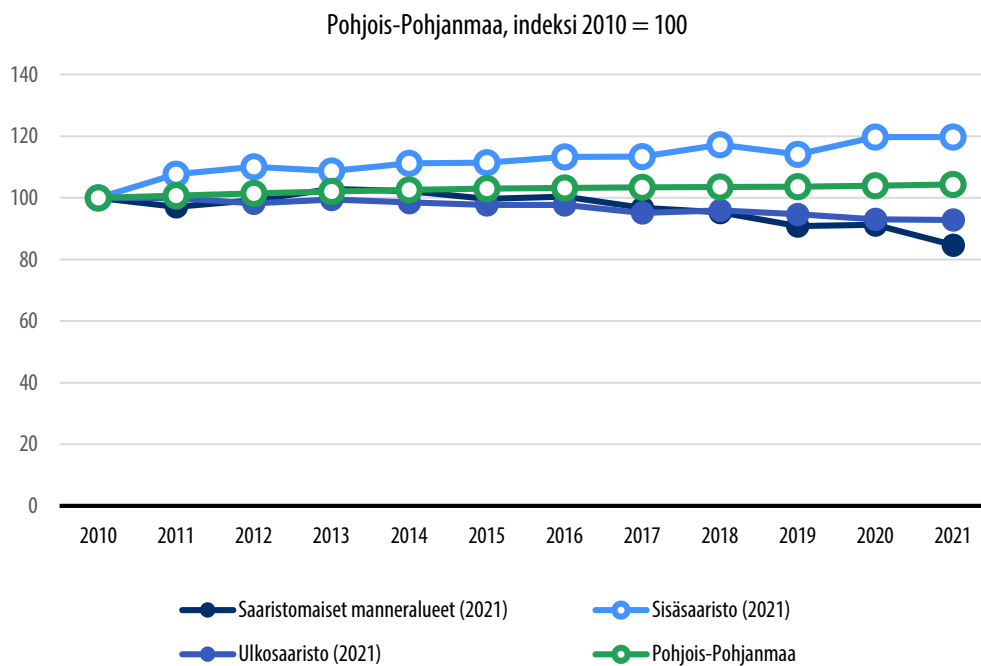
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikennyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	3 248	0	2 688	5 936	66 %
Välisaaristo	0	0	0	0	0 %
Ulkosaaristo	0	2 504	488	2 992	34 %
Saaristomaiset manneralueet	0	0	0	0	0 %
Yhteensä	3 248	2 504	3 176	8 928	

Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueilla on 2 901 vapaa-ajan asuntoa. Pohjois-Pohjanmaan kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Vaalassa (815), Hailuodossa (636) ja Kuusamossa (359).

¹⁶⁶ Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

Koko Pohjois-Pohjanmaan väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla positiivista. Sisäsaariston väestönkehitys on ollut huomattavasti koko maakunnan kehitystä positiivisempaa. Saaristomaisten määnteralueiden ja ulkosaariston kehitys on puolestaan ollut yleiskvaltaan negatiivista.

Kuva 39. Väestönkehitys Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.13.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

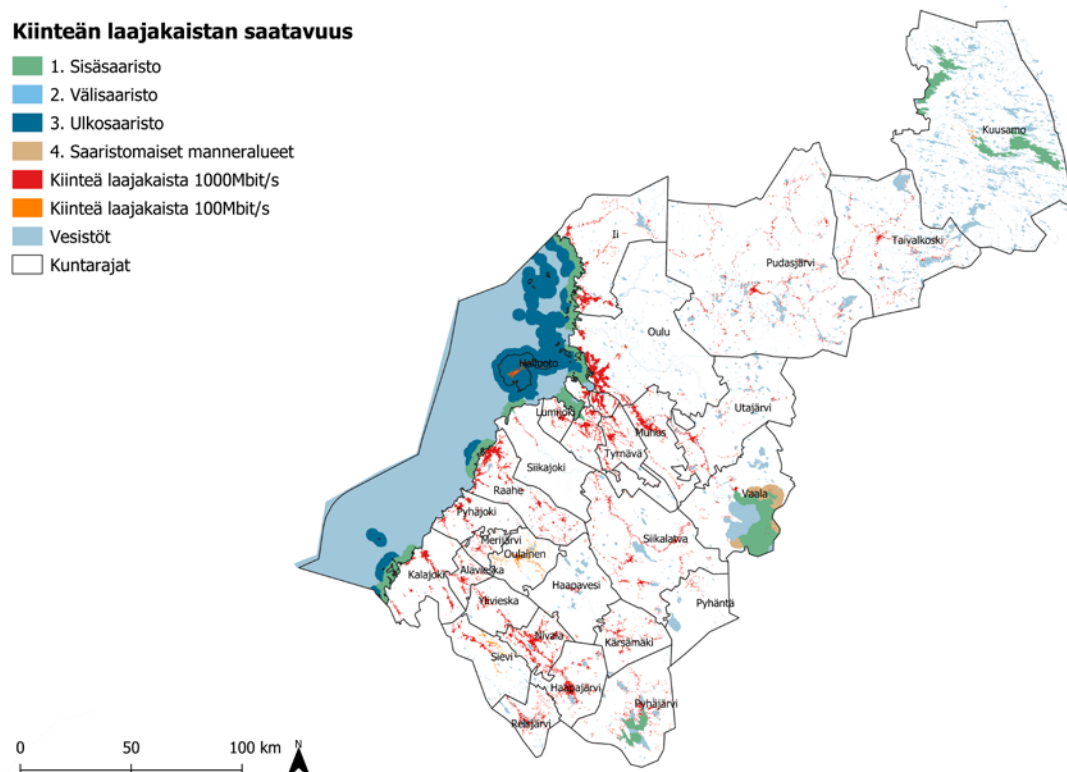
Pohjois-Pohjanmaan saaristossa liikennöi kaksi lossia. Maakunnan lossireittejä ovat Alassalmi Vaalassa ja Hailuodon reitti Hailuodossa. Alassalmen reitillä oli vuonna 2021 21 110 rekisteröityä ylitystä ja Hailuodon reitillä 12 452 rekisteröityä ylitystä. Hailuodon reitti on kuitenkin huomattavan suuri yhteys ajoneuvomääriltään (vuonna 2021 170 516 ajoneuvoa). Alassalmen reitin vastaava ajoneuvomäärä oli 41 061.

Lisäksi Pohjois-Pohjanmaalla liikennöi kaksi yksityistiellossia: Pikkarlan lossi Oulussa ja Kellosalmen lossi Pudasjärvellä. Pikkarlan lossilla tehtiin vuonna 2020 yhteensä 2 000 ylitystä ja Kellosalmen lossilla yhteensä 250 ylitystä.¹⁶⁷

167 Maa- ja metsätalousministeriö (2020). Yksityistiellossit Suomessa.

Koko Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa 81 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 63 %:lla valokuituyhteys.¹⁶⁸ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 40. Kiinteän laajakaistan saatavuus Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueilla

3.13.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 1 510 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on kasvanut yhteensä 4 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 1 687 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä

168 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

on kasvanut yhteensä 3 %. Työllisten ja työvoiman positiivinen kehitys johtuu yksinomaan sisäsaaristoalueiden kehityksestä. Muilla saaristoalueilla sekä työllisten että työvoiman kehitys on ollut tarkastelujaksolla negatiivista.

Taulukko 129. Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 106	9 %	1 244	10 %
3 Ulkosaaristo	329	-4 %	354	-12 %
4 Saaristomaiset manneralueet	75	-18 %	89	-18 %
Yhteensä	1 510	4 %	1 687	3 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 1 116 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 531 työpaikalla eli 31 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee sisäsaaristossa, josta on myös kadonnut määrällisesti eniten työpaikkoja. Ulkosaaristossa työpaikkojen määrä on tarkastelujaksolla kasvanut 13 työpaikalla (6 %).

Taulukko 130. Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 465	933	-532	-36 %
3 Ulkosaaristo	204	217	13	6 %
4 Saaristomaiset manneralueet	28	16	-12	-43 %
Yhteensä	1 697	1 166	-531	-31 %

Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueilla sijaitsi vuonna 2020 kolme päivittäistavarakauppaa (valintamyymälää) ulkosaaristossa eli Hailuodossa.

Pohjois-Pohjanmaalla oli vuonna 2021 kaikkiaan 300 koulua (peruskoulut ja lukiot). Maakunnan saaristoalueilla kouluja sijaitsi ulkosaaristossa, jossa oli yksi ala-aste ja yksi yläaste. Näissä opiskeli yhteensä 83 oppilasta, joista ala-astelaisia on 55 ja yläastelaisia 28. Kaikkiaan kaikissa Pohjois-Pohjanmaan kouluissa oli 62 342 oppilasta vuonna 2021.

3.13.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueilla muinaisjäänöksiä löytyy erityisesti sisäsaaristosta (115) ja ulkosaaristosta (122). Saaristomaisilla manneralueilla ja välisaaristosta näiden määrä on huomattavasti vähäisempi (16 kappaletta). Muinaisjäänökset ovat pääosin maanpäällisiä, sillä vedenalaisia on kaikkiaan 14 kappaletta.

Taulukko 131. Muinaisjäänökset Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänökset	Vedenalaiset muinaisjäänökset	Kaikki muinaisjäänökset
Sisäsaaristo	107	8	115
Välisaaristo	0	0	0
Ulkosaaristo	116	6	122
Saaristomaiset manneralueet	16	0	16
Yhteensä	239	14	253

Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueilla suojeltuja rakennuksia löytyy ainoastaan ulkosaaristossa, missä on yksi kirkkolailla suojeltu rakennus sekä 17 lailla rakennusperinnön suojelemiseksi suojeltuja ja rakennussuojelulailla suojeltuja rakennuksia.

3.13.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Pohjois-Pohjanmaan saaristoalueilla on yhteensä 69 240 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 28 695 ha sijaitsee sisäsaaristossa, 40 360 ha ulkosaaristossa ja 185 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 28 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Pohjois-Pohjanmaalla virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 84 %, ulkosaaristossa 83 % ja saaristomaisilla manneralueilla 91 %.

3.14 Pohjois-Savo

Pohjois-Savon maakunnan pinta-alasta noin 22 % eli 1 239 km² on makean veden vesistöjä.¹⁶⁹

Pohjois-Savon alueella sijaitsee yhteensä 3 761 järveä.¹⁷⁰ Maakunnan suurimmat järvet ovat Haukivesi (Saimaa) (56 043 ha), Keitele (49 841 ha), Kallavesi (47 810 ha), Suvasvesi (23 358 ha) ja Juojärvi (21 954 ha).¹⁷¹ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Kuopioon (917), Leppävirralla (413), Kaaviin (276), Suonenjoelle (156) ja Rautavaaralle (249). Pohjois-Savon suurimmat joet ovat Vaikkojoki, Tiilikajoki, Matkusjoki, Nurmijoki, Lampaanjoki ja Osmanjoki.¹⁷²

Pohjois-Savossa ei ole saaristokuntia. Sen sijaan Kuopio ja Tervo ovat saaristo-osakuntia.¹⁷³

3.14.1 Pohjois-Savon saaret ja saaristoalueet

Pohjois-Savossa on yhteensä 14 503 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 582 km².¹⁷⁴ Maakunnassa eniten saaria on Kuopiossa (4 179), Leppävirralla (2 266), Varkaudessa (1 098) ja Pielavedellä (905).¹⁷⁵ Maakunnan suurimmat saaret ovat Vaajasalo, Soisalo, Mustasalo ja Vuorisalo.¹⁷⁶

Pohjois-Savon saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoluokituksen mukaan on 5 688 km². Tästä hieman yli puolet (52 %) on saaristomaisia manneralueita ja vajaa puolet (46 %) sisäsaaristoa. Maakunnassa on myös hieman välisaaristoa. Pohjois-Savon saaristoalueesta liiki puolet on Kuopiossa. Lisäksi saaristoalueita on erityisesti Leppävirralla, Rautalammilla,

169 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanimittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

170 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

171 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

172 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2010.

173 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

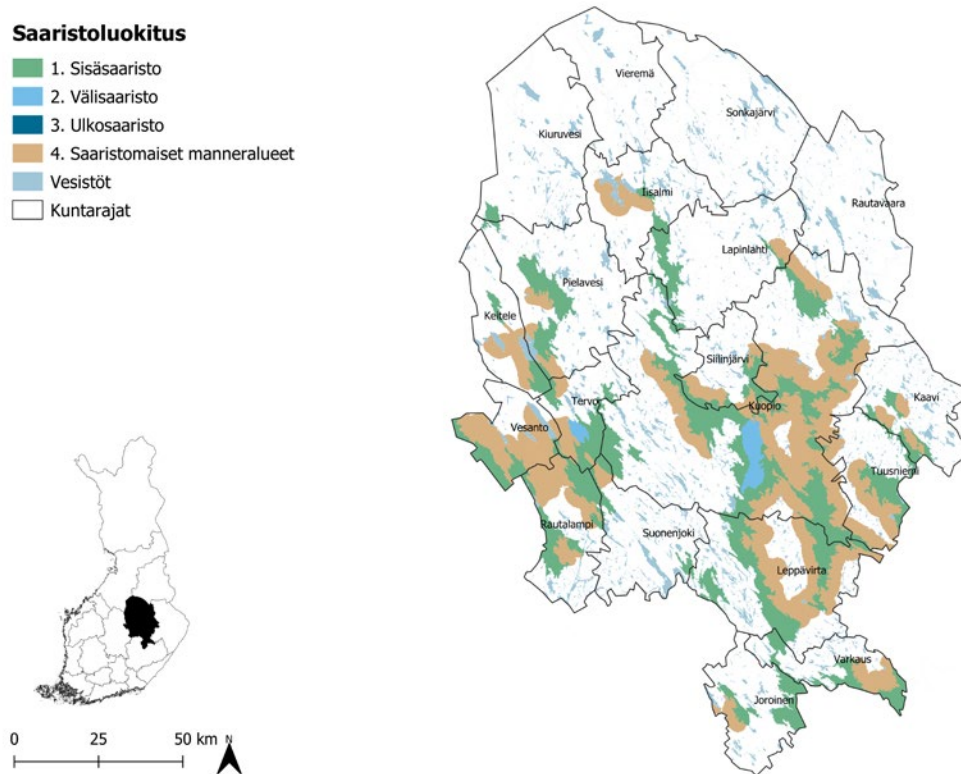
174 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

175 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

176 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Vesannolla, Tuusniemellä, Pielavedellä, Tervolla ja Varkaudessa. Lisäksi saaristoalueita löytyy Siilinjärveltä, Joroisilta, Iisalmesta, Keiteleeltä, Kaavilta ja Lapinlahdelta, Suonenjoelta ja Kiuruvedeltä.

Kuva 41. Pohjois-Savon saaristo SYKE:n saaristoluokituksen mukaan

Suurin osa (61 %) Pohjois-Savon saarista sijaitsee sisäsaaristossa. Seuraavaksi eniten saaria on muilla vesi- ja manneralueilla (30 %). Saaristomaisten manneralueiden osuus koko maakunnan saarista on 6 % ja välisaariston vastaava osuus 2 %. Valtaosa saarista on ilman kiinteää tieyhteyttä olevia, sillä kiinteän tieyhteyden päässä on vain 146 saarta.

Taulukko 132. Pohjois-Savon saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteystä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	8 736	102	8 838	61 %
Välisaaristo	330	1	331	2 %
Saaristomaiset manneralueet	909	11	920	6 %
Muut vesi- ja manneralueet	4 382	32	4 414	30 %
Yhteensä	14 357	146	14 503	100 %

Valtaosa (87 %) Pohjois-Savon saarten pinta-alasta muodostuu sisäsaariston saarista. Muiden vesi- ja manneralueiden saarten osuus kokonaispinta-alasta on 7 % ja välisaariston 5 %. Saaristomaisten manneralueiden saarten osuus pinta-alasta on 1 %.

Taulukko 133. Pohjois-Savon saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	507,76	87 %
Välisaaristo	27,6	5 %
Saaristomaiset manneralueet	5,86	1 %
Muut vesi- ja manneralueet	41,17	7 %
Yhteensä	582,4	100 %

Pohjois-Savon saarista valtaosa (78 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus saarista on 12 %. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarien osuus on 3 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 168 kappaletta.

Taulukko 134. Pohjois-Savon saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	11 219	78 %
0,5–0,99 ha	872	6 %
1 ha–9,99 ha	1 767	12 %
10 ha–49,99 ha	477	3 %
50–99,99 ha	88	1 %
yli 100 ha	80	1 %

3.14.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Pohjois-Savossa oli 248 363 asukasta.¹⁷⁷ Näistä 25 592 asukasta eli 10 % asui saaristoalueilla. Kaksi kolmasosaa maakunnan saaristoasukkaista (17 031) asui saaristomaisilla manneralueilla ja kolmasosa sisäsaaristossa (8 485 asukasta). Myös väli-saaristossa on asutusta (76 asukasta).

Taulukko 135. Pohjois-Savon saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella¹⁷⁸

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	8 485	33 %	3 %
Välisaaristo	76	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	17 031	67 %	7 %
Yhteensä	25 592	100 %	10 %

Pohjois-Savon saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli noin 99 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 69 pohjoissavolaista asuu saaristoliikenteen päässä mantereelta, ja 72 asuu saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle.

¹⁷⁷ Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

¹⁷⁸ Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Taulukko 136. Pohjois-Savon saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteytyypeittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenne- yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	8 318	0	68
Välisaaristo	3	69	4
Yhteensä	8 321	69	72

Koko Pohjois-Savon väestön sukupuolijakauma on melko tasainen, mutta naisten osuus (51 %) on hieman suurempi. Väestön sukupuolijakauma poikkeaa eri saaristoalueilla hieman koko maakunnan jakaumasta. Sisäsaaristossa sukupuolijakauma on lähes täysin tasainen. Välisaaristossa puolestaan naisten osuus on 53 %. Saaristomaisilla manneralueilla taas miesten osuus (52 %) on suurempi.

Taulukko 137. Pohjois-Savon väestön sukupuolijakauma saaristotyyppittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Pohjois-Savo	124 538	121 253	245 791	51 %	49 %
Sisäsaaristo	4 286	4 278	8 564	50 %	50 %
Välisaaristo	46	41	87	53 %	47 %
Saaristomaiset manneralueet	8 252	8 873	17 125	48 %	52 %

Koko Pohjois-Savon alueella alle 15-vuotiaiden määrä on 14 %, 15–64-vuotiaiden 59 % ja yli 65-vuotiaiden 26 %. Sisäsaaristossa alle 15-vuotiaita ja 15–64-vuotiaita on hieman koko maakunnan tasoa enemmän ja yli 65-vuotiaita puolestaan on vähemmän. Välisaaristossa puolestaan korostuvat etenkin yli 65-vuotiaiden huomattavan suuri osuus (56 %) ja vastaavasti muiden ikäryhmien pienempi osuus. Saaristomaisilla manneralueilla taas alle 15-vuotiaiden osuus vastaa koko maakunnan tasoa, 15–64-vuotiaita on hieman koko maakunnan tasoa vähäisempi osuus ja yli 65-vuotiaita hieman suurempi osuus.

Taulukko 138. Pohjois-Savon väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Pohjois-Savo	14 %	59 %	26 %
Sisäsaaristo	16 %	63 %	21 %
Välisaaristo	9 %	34 %	56 %
Saaristomaiset manneralueet	14 %	55 %	31 %

Pohjois-Savon saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 91 % asuu sisäsaaristossa, 6 % välisaaristossa ja 3 % saaristomaisilla manneralueilla. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 22 128. Heistä 34 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, 2 % on saaristoliikenteen varassa ja suurimmalla osalla (64 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

Taulukko 139. Pohjois-Savon saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat¹⁷⁹ liikenneyhteystyypeittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikennyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	7 268	4	12 760	20 032	91 %
Välisaaristo	40	468	916	1 424	6 %
Saaristomaiset manneralueet	152		520	672	3 %
Yhteensä	7 460	472	14 196	22 128	

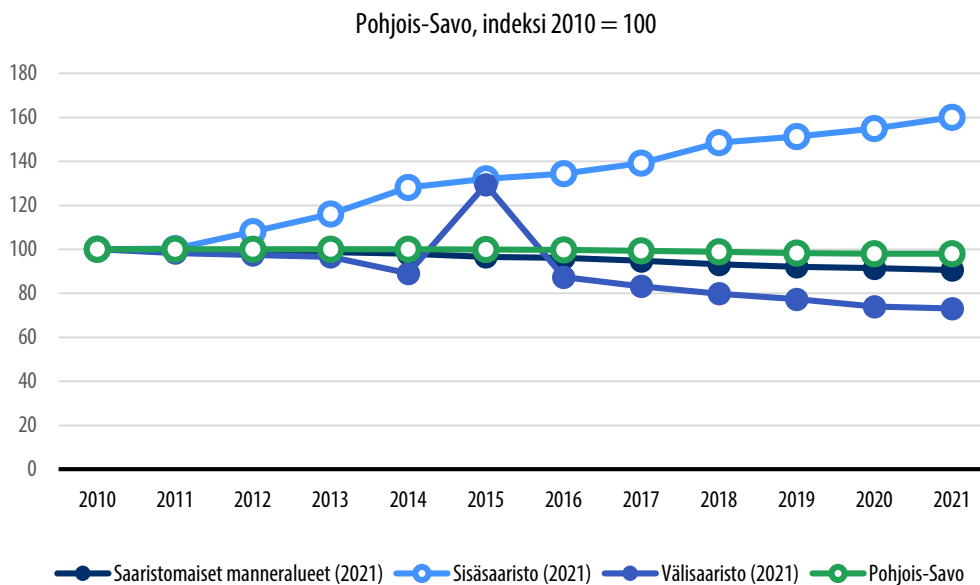
Pohjois-Savon saaristoalueilla on yhteensä 13 376 vapaa-ajan asuntoa. Kunnittain tarkasteltuna vapaa-ajan asuntoja on saaristoalueilla eniten Kuopiossa (5 853), Leppävirralla (1 820) ja Rautalammilla (949).

Koko Pohjois-Savon väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla hitaassa laskusuunnassa. Sisäsaariston väestönkehitys poikkeaa huomattavasti koko maakunnan ja muiden saaristoaluiden kehityksestä, sillä sen väestönkehitys ollut todella kovassa nousussa. Saaristomaisien manneralueiden kehitys sen sijaan on ollut koko maakunnan tasoa jyrkemmässä

¹⁷⁹ Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

laskussa. Välisaariston lasku on puolestaan ollut kokonaisuudessaan kaikkein kovimmassa laskussa. Tätä selittää osin välisaariston huomattavasti pienempi asukasmäärä suhteessa muihin tarkasteltuihin alueisiin.

Kuva 42. Väestönkehitys Pohjois-Savon saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.14.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Pohjois-Savossa liikennöi kaksi lossia Korttessalmen ja Puutossalmen reiteillä. Molemmat lossit sijaitsevat Kuopiossa. Korttessalmen reitillä rekisteröityjä ylityksiä oli 50 047 ja Puutossalmen reitillä 56 100. Puutossalmen reitti on kuitenkin huomattavan suuri yhteys ajoneuvomääriltään (vuonna 2021 308 268 ajoneuvoa). Korttessalmen reitin vastaava ajoneuvomäärä oli 57 728.¹⁸⁰

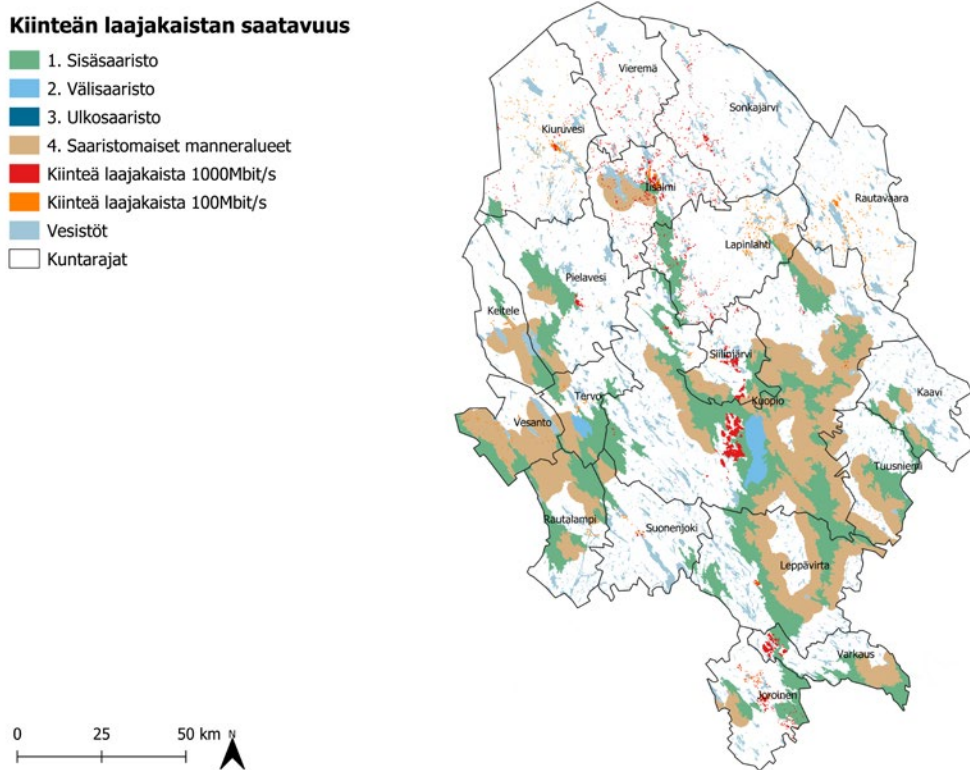
Pohjois-Savossa kulkee yksi yksityistielossi Pängätsalon metsätien lautta Vesannolla. Lautalla oli vuonna 2020 yhteensä 62 ylitystä.¹⁸¹

180 Varsinais-Suomen ELY-keskus

181 Maa- ja metsätalousministeriö (2020). Yksitystielossit Suomessa.

Koko Pohjois-Savon maakunnassa 61 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 31 %:lla valokuituyhteys.¹⁸² Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristolukittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 43. Kiinteän laajakaistan saatavuus Pohjois-Savon saaristoalueilla

182 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

3.14.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 10 562 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on kasvanut yhteensä 8 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 11 685 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on kasvanut yhteensä 7 %. Työllisten ja työvoiman positiivinen kehitys johtuu yksinomaan sisäsaaristoalueiden kehityksestä. Muilla saaristoalueilla sekä työllisten että työvoiman kehitys on ollut tarkastelujaksolla negatiivista.

Taulukko 140. Pohjois-Savon saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	3 741	62 %	4 109	61 %
2 Välisaaristo	24	-38 %	29	-34 %
4 Saaristomaiset manneralueet	6 797	-8 %	7 547	-9 %
Yhteensä	10 562	8 %	11 685	7 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 6 053 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 719 työpaikalla eli 11 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee saaristomaisilla manneralueilla, josta on myös kadonnut määrällisesti eniten työpaikkoja. Sisäsaaristoalueiden työpaikkojen väheneminen on ollut prosentuaalisesti saaristomaisia manneralueita vähäisempää.

Taulukko 141. Pohjois-Savon saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 822	1 722	-100	-5 %
2 Välisaaristo	10	8	-2	-20 %
4 Saaristomaiset manneralueet	4 940	4 323	-617	-12 %
Yhteensä	6 772	6 053	-719	-11 %

Pohjois-Savon saaristoalueilta löytyi vuonna 2020 yhteensä 14 päivittäistavarakauppaa. Sisäsaaristossa sijaitsi kaksi supermarketia ja yksi valintamyymälä. Saaristomaisilla manneralueilla puolestaan sijaitsi kolme supermarketia ja 8 valintamyymälää.

Pohjois-Savossa oli vuonna 2021 kaikkiaan 162 koulua (peruskoulut ja lukiot). Maakunnan saaristoalueilla kouluja oli yhteensä 23 (noin 14 % maakunnan kouluista). Sisäsaaristossa oli kolme ala-astetta ja kaksi yläastetta. Saaristomaisilla manneralueilla sen sijaan sijaitsi 14 ala-astetta, kolme yläastetta ja yksi lukio.

Taulukko 142. Pohjois-Savon ala-asteiden, yläasteiden ja lukioiden lukumäärä saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Koulut yhteensä
Sisäsaaristo	3	2	0	5
Välisaaristo	0	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	14	3	1	18
Yhteensä	17	5	1	23

Maakunnan kaikissa kouluissa oli vuonna 2021 yhteensä 28 174 oppilasta. Pohjois-Savon sisäsaariston koulujen oppilasmäärä oli 862 oppilasta ja saaristomaisten manneralueiden koulujen 1 265 oppilasta.

Taulukko 143. Pohjois-Savon koulujen oppilasmäärät saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Oppilaat yhteensä
Sisäsaaristo	736	126	0	862
Välisaaristo	0	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	950	275	40	1 265
Yhteensä	1 686	401	40	2 127

3.14.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Pohjois-Savon saaristoalueilla sijaitsee kaikkiaan 497 muinaisjäännöstä, jotka sijaitsevat pääosin sisäsaaristossa ja saaristomaisilla manneralueilla. Välisaaristossa sijaitsee 12 muinaisjäännöstä, joista seitsemän on vedenalaisia. Muiden saaristoalueiden muinaisjäännökset ovat pääosin maanpäällisiä.

Taulukko 144. Muinaisjäänökset Pohjois-Savon saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänökset	Vedenalaiset muinaisjäänökset	Kaikki muinaisjäänökset
Sisäsaaristo	215	6	221
Välisaaristo	4	7	11
Saaristomaiset manneralueet	264	1	265
Yhteensä	483	14	497

Pohjois-Savon saaristoalueilla suojeltuja rakennuksia löytyy yhteensä neljä. Näistä kaksi on suojeltu lailla rakennusperinnön suojelemisesta ja rakennussuojelulla (sisäsaaristo 1, saaristomaiset manneralueet 1). Lisäksi saaristomaisilta manneralueilta löytyy kaksi kirkko-
lailla suojeltua rakennusta.

3.14.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Pohjois-Savon saaristoalueilla on yhteensä 11 888 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 10 927 ha sijaitsee sisäsaaristossa ja 962 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 25 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Pohjois-Savossa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 82 %, välisaaristossa 88 % ja saaristomaisilla manneralueilla 83 %.

3.15 Päijät-Häme

Päijät-Hämeen maakunnan pinta-alasta noin 18 % eli 1 228 km² on makean veden vesistöjä.¹⁸³

Päijät-Hämeen alueella sijaitsee yhteensä 1 025 järveä.¹⁸⁴ Maakunnan suurimmat järvet ovat Päijänne (108 289 ha), Vesijärvi (10 751 ha), Jääsjärvi (8 112 ha), Ruotsalainen (7 413 ha) ja Pyhäjärvi (6 180 ha).¹⁸⁵ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Heinolaan (301), Padasjoelle (206), Sysmään (143), Hartolaan (112) ja Asikkalaan (112).

Päijät-Hämeessä ei ole saaristokuntia. Sen sijaan Asikkala on saaristo-osakunta.¹⁸⁶

3.15.1 Päijät-Hämeen saaret ja saaristoalueet

Päijät-Hämeessä on yhteensä 4 592 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 162 km².¹⁸⁷ Maakunnassa eniten saaria on Sysmässä (1 211), Heinolassa (887) ja Hartolassa (814).¹⁸⁸ Maakunnan suurimmat saaret ovat Virmaila, Salonsaari, Haukkasalo, Muurat-salo ja Vehkasalo.¹⁸⁹

Päijät-Hämeen saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoluokituksen mukaan on 1 369 km². Maakunnan saaristoalasta reilu puolet (57 %) on sisäsaaristoa ja reilu kolmasosa (37 %) saaristomaisia manneralueita. Päijät-Hämeessä on myös hieman välisaaristoa. Saaristo-alueita on erityisesti Asikkalassa, Sysmässä, Heinolassa, Padasjoella, Hartolassa ja Hollolassa. Pienempiä saaristoalueita on litissä ja Lahdessa.

183 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

184 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

185 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

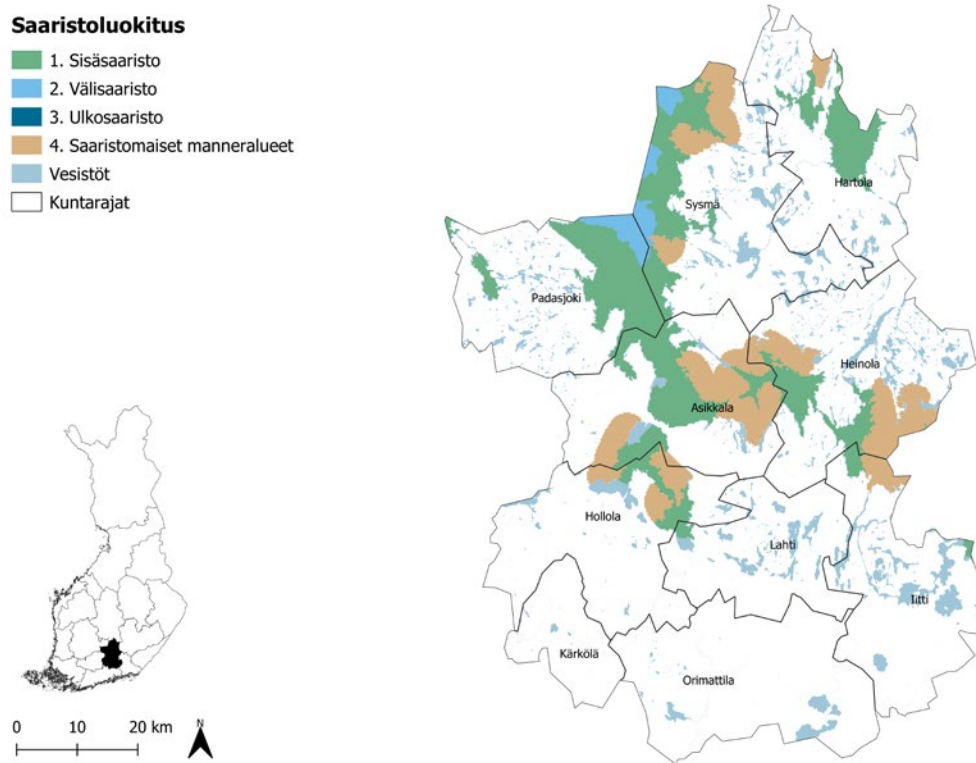
186 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

187 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

188 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

189 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Kuva 44. Päijät-Hämeen saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Päijät-Hämeen saarista hieman alle puolet (49 %) sijaitsee sisäsaaristossa ja 43 % muilla vesi- ja manneralueilla. Saaristomaisten manneralueiden saarten osuus maakunnan kaikista saarista on 6 % ja välisaariston 2 %. Valtaosalla saarista ei ole kiinteää tieyhteyttä, sillä kiinteän tieyhteyden omaavia saaria on vain 57 kappaletta.

Taulukko 145. Päijät-Hämeen saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	2 191	39	2 230	49 %
Välisaaristo	97	0	97	2 %
Saaristomaiset manneralueet	282	3	285	6 %
Muut vesi- ja manneralueet	1 965	15	1 980	43 %
Yhteensä	4 535	57	4 592	100 %

Päijät-Hämeen saarien pinta-alasta valtaosa (91 %) muodostuu sisäsaariston saarista. Muiden vesi- ja manneralueiden saarten pinta-alan osuus on 5 % ja välisaariston saarten 3 %.

Taulukko 146. Päijät-Hämeen saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	147,62	91 %
Välisaaristo	5,05	3 %
Saaristomaiset manneralueet	0,75	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	8,08	5 %
Yhteensä	161,5	100 %

Päijät-Hämeen saarista valtaosa (84 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus on 8 %. Verrattain suurten saarten eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on enää 2 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 41 kappaletta.

Taulukko 147. Päijät-Hämeen saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	3 874	84 %
0,5–0,99 ha	246	5 %
1 ha–9,99 ha	347	8 %
10 ha–49,99 ha	84	2 %
50–99,99 ha	14	0 %
yli 100 ha	27	1 %

3.15.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Päijät-Hämeessä oli 205 124 asukasta.¹⁹⁰ Näistä 1 922 asukasta eli noin yksi prosentti asui saaristoalueilla. Noin neljä viidesosaa Päijät-Hämeen saaristoalueiden asukkaista asui saaristomaisilla manneralueilla (1 532 asukasta), kun taas sisäsaaristossa asui noin viidennes saariston asukkaista (390 asukasta).

Taulukko 148. Päijät-Hämeen saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella¹⁹¹

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	390	20 %	0 %
Välisaaristo	0	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	1 532	80 %	1 %
Yhteensä	1 922	100 %	1 %

Päijät-Hämeen saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli 99,0 % asuu sisäsaaristossa kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. Vain neljällä sisäsaariston asukkaalla ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä.

Koko Päijät-Hämeen väestön sukupuolijakauma on melko tasainen, mutta naisten osuus on hieman suurempi (51 %). Saaristoalueiden väestön sukupuolijakauma poikkeaa hieman koko maakunnan jakaumasta. Sisäsaariston väestön sukupuolijakauma on lähes täysin tasainen. Saaristomaisilla manneralueilla miesten osuus on 52 %.

Taulukko 149. Päijät-Hämeen väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Päijät-Häme	104 140	98 810	202 950	51 %	49 %
Sisäsaaristo	199	196	395	50 %	50 %
Saaristomaiset manneralueet	728	804	1 532	48 %	52 %

190 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

191 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Koko Päijät-Hämeen alle 15-vuotiaiden osuus on 15 %, 15–64-vuotiaiden 58 % ja yli 65-vuotiaiden 28 %. Sisäsaaristossa alle 15-vuotiaiden ja etenkin 15–64-vuotiaiden osuudet ovat huomattavasti koko maakunnan osuutta alhaisemmat ja yli 65-vuotiaiden osuus huomattavasti suurempi. Saaristomaisilla manneralueilla taas yli 65-vuotiaiden osuus on koko maakunnan tasoa korkeampi ja 15–64-vuotiaiden osuus hieman alhaisempi.

Taulukko 150. Päijät-Hämeen väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Päijät-Häme	14 %	58 %	28 %
Sisäsaaristo	8 %	47 %	45 %
Saaristomaiset manneralueet	15 %	54 %	31 %

Päijät-Hämeen saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 96 % asuu sisäsaaristossa, 2 % välisaaristossa ja 1 % saaristomaisilla manneralueilla. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 12 404. Heistä 60 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, 40 % vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteän tieyhteyden päässä tai saaristoliikenteen piirissä.

Taulukko 151. Päijät-Hämeen saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat¹⁹² liikenneyhteystyypeittäin

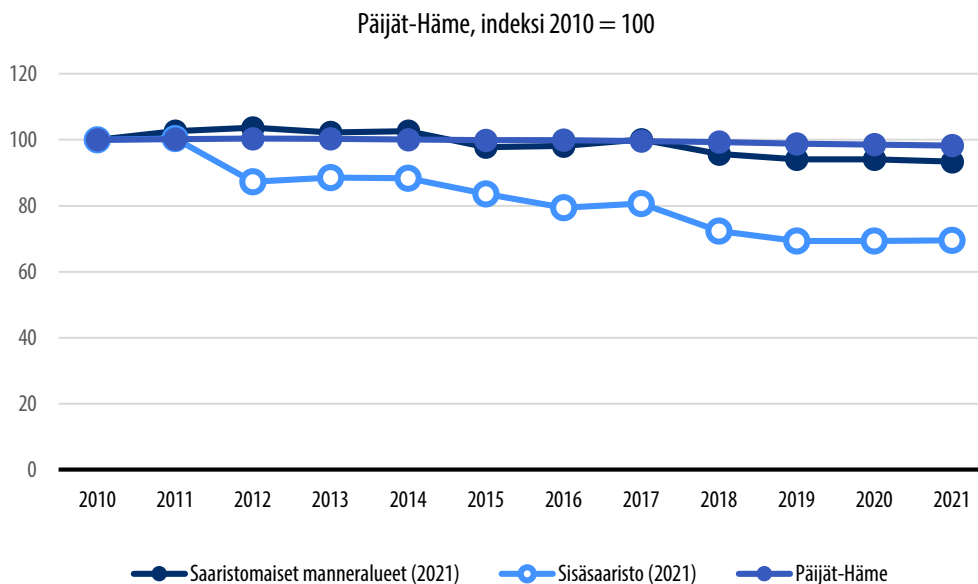
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikennetyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	7 384	0	4 580	11 964	96 %
Välisaaristo	0	0	272	272	2 %
Saaristomaiset manneralueet	16		152	168	1 %
Yhteensä	7 400	0	5 004	12 404	

Päijät-Hämeen saaristoalueilla on yhteensä 6 970 vapaa-ajan asuntoa. Päijät-Hämeen kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Asikkalassa (2 444), Sysmässä (1 448) ja Heinolassa (972).

¹⁹² Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

Koko Päijät-Hämeen väestönkehitys on ollut tarkastelujakson puolivälin jälkeen hienoisessa laskussa. Saaristomaisten manneralueiden kehitys on ollut koko maakunnan tason kaltaista, mutta tarkastelujakson loppupäässä väestömäärän lasku on ollut koko maan tasoa suurempaa. Sisäsaariston väestömäärän kehitys on ollut tarkastelujakson aikana kaikkein negatiivisinta. Tätä selittää osin sisäsaariston pienempi asukasmäärä suhteessa muihin tarkasteltuihin alueisiin.

Kuva 45. Väestönkehitys Päijät-Hämeen saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.15.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Päijät-Hämeessä ei liikennöi lainkaan losseja tai yksityistielosseja.

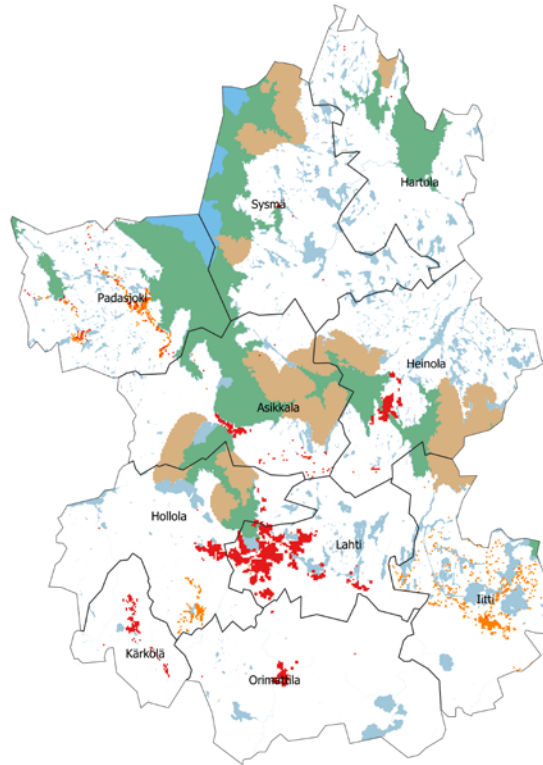
Koko Päijät-Hämeen maakunnassa 73 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 20 %:lla valokuituyhteys.¹⁹³ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

¹⁹³ Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

Kuva 46. Kiinteän laajakaistan saatavuus Päijät-Hämeen saaristoalueilla

Kiinteän laajakaistan saatavuus

- 1. Sisäsaaristo
- 2. Välisaaristo
- 3. Ulkosaaristo
- 4. Saaristomaiset manneralueet
- Kiinteä laajakaista 1000Mbit/s
- Kiinteä laajakaista 100Mbit/s
- Vesistöt
- Kuntarajat

3.15.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 739 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 15 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 814 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 16 %.

Taulukko 152. Päijät-Hämeen saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	142	-25 %	156	-30 %
4 Saaristomaiset manneralueet	597	-13 %	658	-12 %
Yhteensä	739	-15 %	814	-16 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 468 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 68 työpaikalla eli 13 %. Työpaikkoja sijaitsee sisäsaaristossa ja saaristomaisilla manneralueilla. Saaristomaisten manneralueiden työpaikkojen väheneminen on ollut määrällisesti ja prosentuaalisesti sisäsaaristoa vähäisempää.

Taulukko 153. Päijät-Hämeen saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	305	258	-47	-15 %
4 Saaristomaiset manneralueet	231	210	-21	-9 %
Yhteensä	536	468	-68	-13 %

Päijät-Hämeen saaristoalueilla ei ole supermarketteja, valintamyymälöitä tai tavarataloja.

Päijät-Hämeen saaristoalueilla on vain yksi 147 oppilaan ala-aste, joka sijaitsee saaristomaisilla manneralueilla. Maakunnassa oli vuonna 2021 kaikkiaan 104 koulua (peruskoulut ja lukiot), joissa opiskeli 24 006 oppilasta.

3.15.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Päijät-Hämeen saaristoalueilla muinaisjäännöksiä löytyy erityisesti sisäsaaristosta (114) ja saaristomaisilta manneralueilta (78). Välisaaristossa muinaisjäännöksiä on neljä kappaletta. Muinaisjäännökset ovat pääosin maanpäällisiä, sillä vedenalaisia muinaisjäännöksiä on kaikkiaan vain seitsemän kappaletta.

Taulukko 154. Muinaisjäännökset Päijät-Hämeen saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäännökset	Vedenalaiset muinaisjäännökset	Kaikki muinaisjäännökset
Sisäsaaristo	107	7	114
Välisaaristo	4	0	4
Saaristomaiset manneralueet	78	0	78
Yhteensä	189	7	196

3.15.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Päijät-Hämeen saaristoalueilla on yhteensä 10 488 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 9 496 ha sijaitsee sisäsaaristossa ja 992 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 27 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Päijät-Hämeessä virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 80 %, välisaaristossa 91 % ja saaristomaisilla manneralueilla 85 %.

3.16 Satakunta

Satakunnan maakunnan pinta-alasta noin 32 % on vesistöä. Näistä makean veden vesistöjä on 447 km² ja merivettä 3 224 km².¹⁹⁴

Satakunnan alueella sijaitsee yhteensä 480 järveä.¹⁹⁵ Maakunnan suurimmat järvet ovat Pyhäjärvi (15 519 ha), Isojärvi (3 882 ha), Karhijärvi (3 334 ha), Säöksjärvi (3 318 ha) ja Köyliönjärvi (1 243 ha).¹⁹⁶ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Poriin (137), Raumalle (64) ja Siikaisiin (51). Satakunnan suurimmat joet ovat Kokemäenjoki, Eurajoki, Lapinjoki, Karvianjoki, Merikarvianjoki, Kynäsjoki ja Loimijoki.¹⁹⁷

Satakunnassa ei ole saaristokuntia. Sen sijaan Pori on saaristo-osakunta.¹⁹⁸

3.16.1 Satakunnan saaret ja saaristoalueet

Satakunnassa on yhteensä 8 828 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 159 km².¹⁹⁹ Maakunnassa eniten saaria on Porissa (2 304), Merikarvialla (1 841) ja Eurajoella (1 769).²⁰⁰ Maakunnan suurimmat saaret ovat Kiettare, Olkiluoto ja Aikonmaa–Nurmes.²⁰¹

Satakunnan saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoluokituksen mukaan on 668 km². Maakunnan saaristoalasta valtaosa (87 %) on sisäsaaristoa ja loput ulkosaaristoa (13 %). Saaristoa on erityisesti Eurajoella, Porin, Merikarvian ja Rauman alueilla. Pienempiä saaristoalueita on Pomarkussa ja Siikaisissa

194 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

195 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

196 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

197 Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2010.

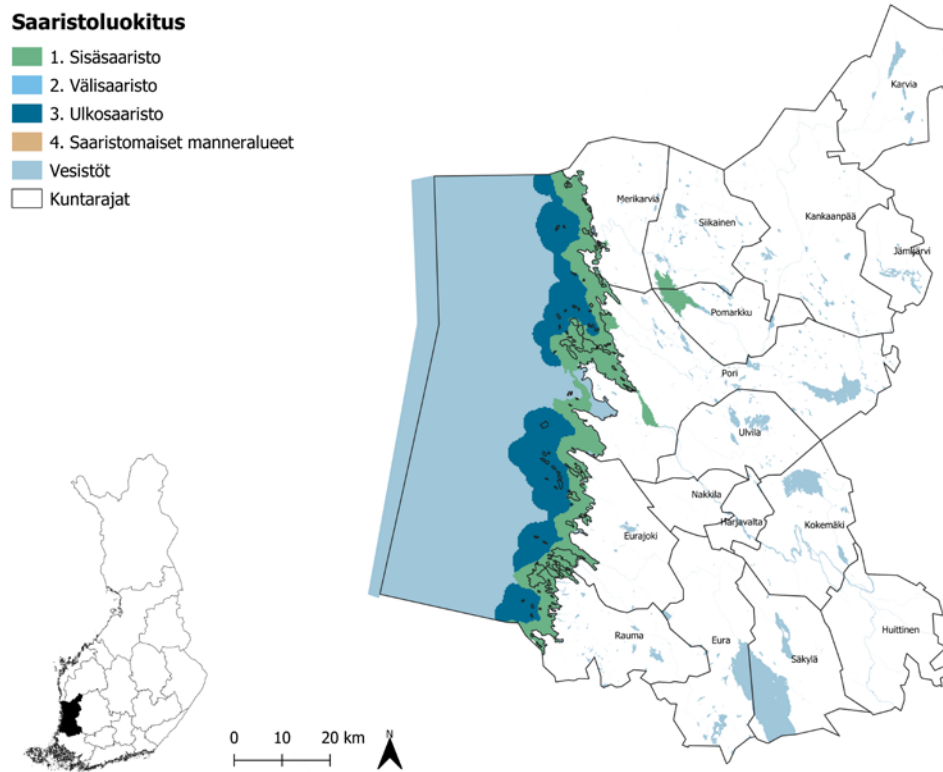
198 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

199 Ubiqu Oy:n tekemä saaristokartoitus

200 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

201 Ubiqu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Kuva 47. Satakunnan saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Satakunnan saarista 49 % sijaitsee sisäsaaristossa, muilla vesi- ja manneralueilla 33 % ja ulkosaaristossa 18 % saarista. Valtaosa saarista on ilman kiinteää tieyhteyttä, sillä vain 98 saarta on kiinteän tieyhteyden päässä.

Taulukko 155. Satakunnan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	4 231	53	4 284	49 %
Välisaaristo	0	0	0	0 %
Ulkosaaristo	1 592	0	1 592	18 %
Saaristomaiset manneralueet	0	0	0	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	2 907	45	2 952	33 %
Yhteensä	8 730	98	8 828	100 %

Satakunnan saarten pinta-alasta valtaosa (64 %) muodostuu sisäsaariston saarista. Muiden vesi- ja manneralueiden saarten osuus kaikkien saarten pinta-alasta on 25 % ja ulkosaariston saarten 12 %.

Taulukko 156. Satakunnan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	100,97	64 %
Välisaaristo		0 %
Ulkosaaristo	18,35	12 %
Saaristomaiset manneralueet		0 %
Muut vesi- ja manneralueet	39,38	25 %
Yhteensä	158,7	100 %

Satakunnan saarista valtaosa (83 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus saarista on 9 %. Verrattain suurten saarten eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on 1 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 40 kappaletta.

Taulukko 157. Satakunnan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista, %
Alle 0,5 ha	7 337	83 %
0,5–0,99 ha	559	6 %
1 ha–9,99 ha	775	9 %
10 ha–49,99 ha	117	1 %
50–99,99 ha	17	0 %
yli 100 ha	23	0 %

3.16.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Satakunnassa oli 214 281 asukasta.²⁰² Näistä 1 154 asukasta eli noin puoli prosenttia asui saaristoalueilla. Miltei kaikki Satakunnan saaristoalueiden asukkaat asuvat sisäsaaristossa (1 150 asukasta).

Taulukko 158. Satakunnan saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella²⁰³

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	1 150	100 %	0,5 %
Välisaaristo	0	0 %	0 %
Ulkosaaristo	4	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	0	0 %	0 %
Yhteensä	1 154	100 %	0,5 %

Satakunnan saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli 98,7 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 15 satakuntalaista asuu saarilla, joista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä mantereelle.

Taulukko 159. Satakunnan saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteystyyppittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	1 139	0	11
Välisaaristo	0	0	0
Ulkosaaristo	0	0	4
Yhteensä	1 139	0	15

202 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

203 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Satakunnan väestön sukupuolijakauma on tasainen, mutta naisia on hieman enemmän (51 %). Sisäsaariston väestön sukupuolijakauma poikkeaa hieman koko maakunnan jakaumasta, sillä miesten osuus väestöstä on 54 %. Ulkosaariston muutamien asukkaiden sukupuolijakauma on tasainen.

Taulukko 160. Satakunnan väestön sukupuolijakauma saaristotyypeittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Satakunta	107 161	104 861	212 022	51 %	49 %
Sisäsaaristo	528	609	1 137	46 %	54 %
Ulkosaaristo	2	2	4	50 %	50 %

Koko Satakunnan alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 14 %, 15–64-vuotiaiden 58 % ja yli 65-vuotiaiden 28 %. Sisäsaaristossa etenkin alle 15-vuotiaiden ja 15–64-vuotiaiden osuus on koko maakunnan tasoa pienempi ja yli 65-vuotiaiden suurempi. Ulkosaariston kaikki asukkaat ovat 15–64-vuotiaita.

Taulukko 161. Satakunnan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Satakunta	14 %	58 %	28 %
Sisäsaaristo	9 %	52 %	39 %
Ulkosaaristo	0 %	100 %	0 %

Satakunnan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 89 % asuu sisäsaaristossa ja loput 11 % ulkosaaristossa. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 16 068. Heistä 31 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, ja valtaosalla (69 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

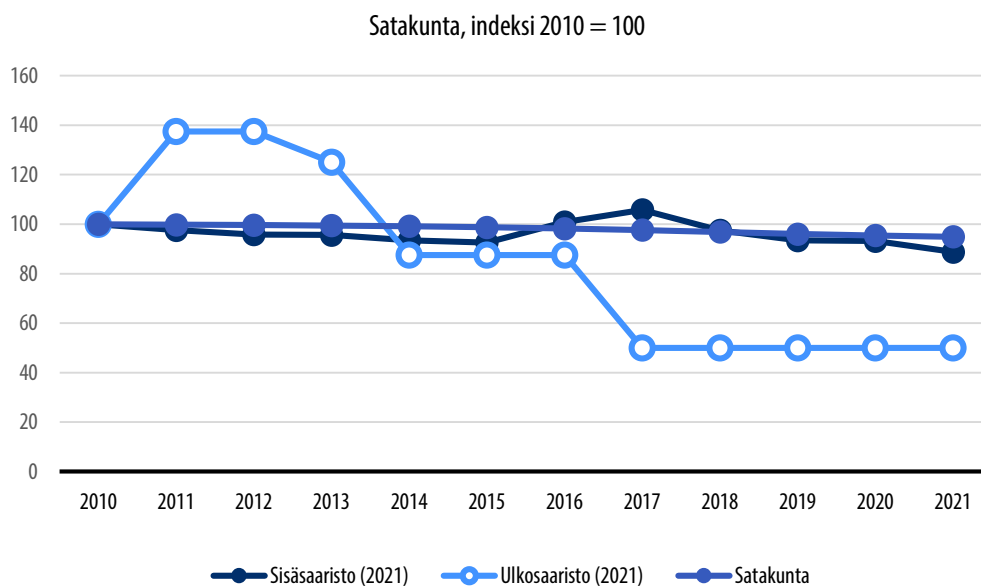
Taulukko 162. Satakunnan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat²⁰⁴ liikenneyhteystyyppittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	5 060	0	9 208	14 268	89 %
Välisaaristo	0	0	0	0	0 %
Ulkosaaristo	0	0	1 800	1 800	11 %
Saaristomaiset manneralueet	0		0	0	
Yhteensä	5 060	0	11 008	16 068	

Satakunnan saaristoalueilla on yhteensä 4 182 vapaa-ajan asuntoa. Satakunnan kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Porissa (1 796), Eurajoella (945) ja Merikarviaalla (620).

Koko Satakunnan väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla hitaasti laskevaa. Sisäsaaristossa väestönkehitys on ollut niin ikään pääosin koko maakunnan tasoa hieman jyrkemmin laskevaa. Ainoan poikkeuksen muodostavat vuosien 2016 ja 2017 huomattavan positiivinen sisäsaariston väestönkehitys. Ulkosaariston väestömäärän muutokset tarkoittavat käytännössä muutamien ihmisten suuria muutoksia.

Kuva 48. Väestönkehitys Satakunnan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

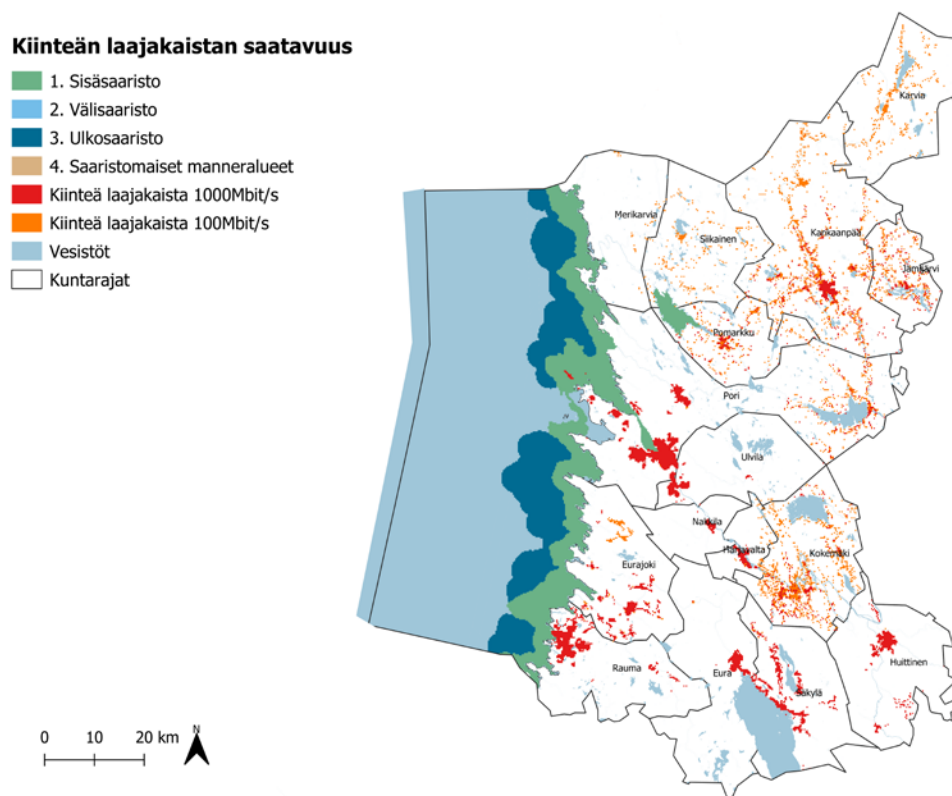
204 Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

3.16.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Satakunnassa ei ole lainkaan losseja tai yksityistielosseja

Koko Satakunnan maakunnassa 76 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 32 %:lla valokuituyhteys.²⁰⁵ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluoittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 49. Kiinteän laajakaistan saatavuus Satakunnan saaristoalueilla

205 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

3.16.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 382 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pudonnut yhteensä 13 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 450 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on pudonnut yhteensä 17 %.

Taulukko 163. Satakunnan saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	378	-14 %	446	-17 %
3 Ulkosaaristo	4	0 %	4	-20 %
Yhteensä	382	-13 %	450	-17 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 1 578 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on kasvanut vuosina 2010–2019 yhteensä 13 työpaikalla eli 1 %. Lähes kaikki työpaikat sijaitsevat sisäsaaristossa, jossa myös työpaikkojen lukumäärän kasvu on kokonaisuudessaan tapahtunut.

Taulukko 164. Satakunnan saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	1 563	1 576	13	1 %
3 Ulkosaaristo	2	2	0	0 %
Yhteensä	1 565	1 578	13	1 %

Satakunnan sisäsaaristossa sijaitti vuonna 2020 yksi valintamyymälä.

Satakunnan saaristoalueilla on yksi 32 oppilaan ala-aste, joka sijaitti sisäsaaristossa. Maakunnassa oli vuonna 2021 kaikkiaan 153 koulua (peruskoulut ja lukiot), joissa opiskeli 24 654 oppilasta.

3.16.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Satakunnassa on kaikkiaan 82 muinaisjäännöstä, joista 48 sijaitsee sisäsaaristossa ja 34 ulkosaaristossa. Puolet muinaisjäännöksistä on maanpäällisiä ja puolet vedenalaisia.

Taulukko 165. Muinaisjäännökset Satakunnan saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäännökset	Vedenalaiset muinaisjäännökset	Kaikki muinaisjäännökset
Sisäsaaristo	25	23	48
Välisaaristo	0	0	0
Ulkosaaristo	16	18	34
Saaristomaiset manneralueet	0	0	0
Yhteensä	41	41	82

Satakunnan sisäsaaristosta löytyy yksi kirkkolailla suojeltu rakennus.

3.16.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Satakunnan saaristoalueilla on yhteensä 6 768 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 5 261 ha sijaitsee sisäsaaristossa ja 1 507 ulkosaaristossa. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 12 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Satakunnassa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 70 % ja ulkosaaristossa 76 %.

3.17 Uusimaa

Uudenmaan maakunnan pinta-alasta noin 43 % on vesistöä. Tästä makean veden vesistöjä on 470 km² ja merivettä 6 491 km².²⁰⁶

Uudenmaan alueella sijaitsee yhteensä 1 013 järveä.²⁰⁷ Maakunnan suurimmat järvet ovat Lohjanjärvi (8 822 ha), Hiidenvesi (2 910 ha), Pyhäjärvi (1 298 ha), Enäjärvi (1 268 ha) ja Gennarbyviken (1 077 ha).²⁰⁸ Maakunnan järviä sijoittuu eniten Raaseporiin (219), Lohjalle (208), Vihtiin (85) ja Espooseen (73). Uudenmaan suurimmat joet ovat Vantaanjoki (pituus 101 km, pinta-ala 1 686 km²), Karjaanjoki (valuma-alueen pinta-ala 2 046 km²) ja Porvoonjoki (1 273 km²).²⁰⁹

Uudellamaalla ei ole saaristokuntia. Sen sijaan saaristo-osakuntia ovat Espoo, Helsinki, Inkoo, Kirkkonummi, Loviisa, Porvoo, Raasepori sekä Sipoo.²¹⁰

3.17.1 Uudenmaan saaret ja saaristoalueet

Uudellamaalla on yhteensä 15 040 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 582 km².²¹¹ Maakunnassa eniten saaria on Raaseporissa (4 176), Loviisassa (2 003) ja Inkoossa (1 842).²¹² Maakunnan suurimmat saaret ovat Lohjansaari, Gullö, Skärlandet, Orslandet, Torsö ja Laajasalo.²¹³

206 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

207 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

208 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

209 Ahokas, Tiina (toim.); Nylander, Esko (toim.); Olin, Sini (toim.); Vähä-Vahe, Annukka (toim.); Mäntykoski, Antti (toim.); Närhi, Mari-Anna (toim.) (2022). Uudenmaan vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022–2027. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-398-046-4>

210 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

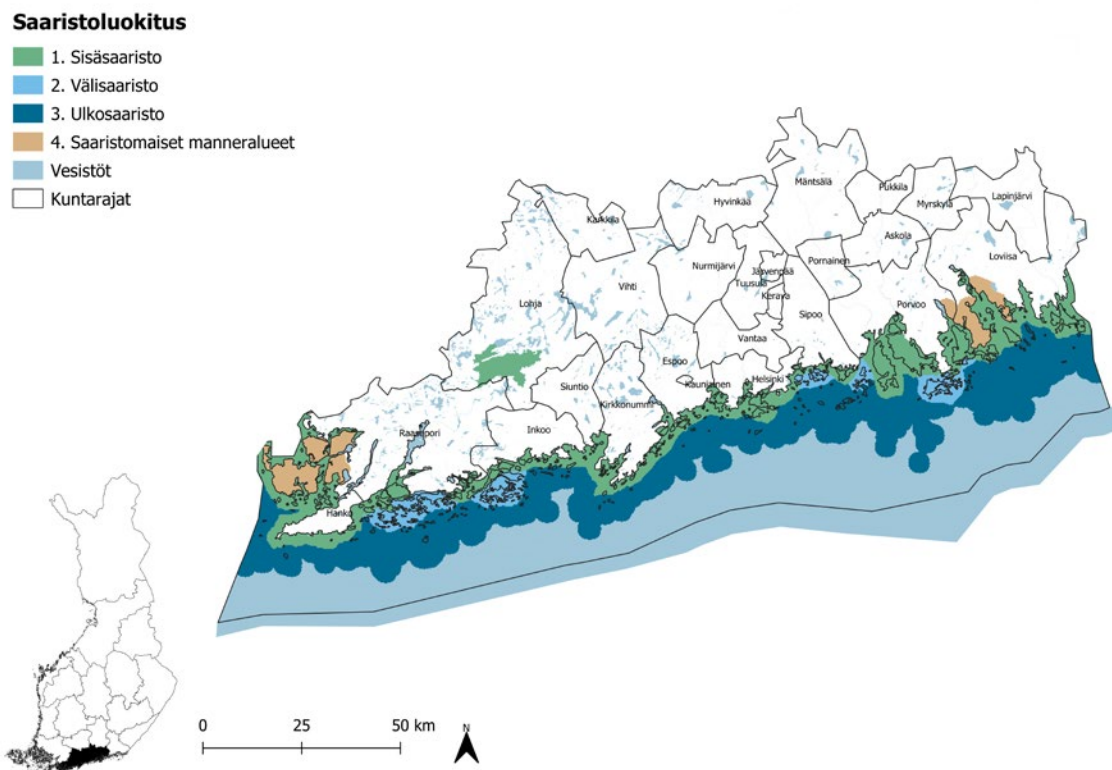
211 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

212 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

213 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Uudenmaan saaristoalueen laajuus SYKEN saaristoluokituksen mukaan on 4 588 km². Tästä reilu puolet (53 %) on ulkosaaristoa, kolmasosa (33 %) sisäsaaristoa ja pienemmät alueet välisaaristoa (7 %) sekä saaristomaisia manneralueita (6 %). Maakunnan suurimmat saaristoalueet ovat Raaseporissa, Loviisassa ja Porvoossa. Myös seuraavissa kunnissa on saaristoalueita: Inkoo, Hanko, Kirkkonummi, Helsinki, Sipoo, Espoo, Lohja ja Siuntio.

Kuva 50. Uudenmaan saaristo SYKEN saaristoluokituksella

Uudenmaan saaria sijaitsee etenkin sisäsaaristossa (38 %) ja ulkosaaristossa (32 %). Välisaaristossa sijaitsevien saarten osuus kaikista saarista on 17 %, muiden vesi- ja manneralueiden 12 % ja saaristomaisten manneralueiden 1 %. Lähes kaikki Uudenmaan saaret ovat ilman kiinteää tieyhteyttä, sillä vain 114 saarta on kiinteän tieyhteyden päässä.

Taulukko 166. Uudenmaan saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteystä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	5 645	90	5 735	38 %
Välisaaristo	2 618	0	2 618	17 %
Ulkosaaristo	4 809	0	4 809	32 %
Saaristomaiset manneralueet	118	0	117	1 %
Muut vesi- ja manneralueet	1 736	24	1 760	12 %
Yhteensä	14 926	114	15 040	100,0 %

Maakunnan saarten pinta-alasta suurin osa (66 %) muodostuu sisäsaaristosta. Välisaariston saarien osuus pinta-alasta on seuraavaksi suurin (21 %). Ulkosaariston pinta-alan osuus on 11 % ja muiden vesi- ja manneralueiden 1 %. Saaristomaisten manneralueiden osuus jää alle yhden prosentin.

Taulukko 167. Uudenmaan saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	387,08	66 %
Välisaaristo	123,03	21 %
Ulkosaaristo	63,68	11 %
Saaristomaiset manneralueet	0,13	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	8,55	1 %
Yhteensä	582,47	100 %

Uudenmaan saarista valtaosa (78 %) on pieniä, alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus saarista on 13 %. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on 2 %. Tätä suurempia saaria on yhteensä 133 kappaletta.

Taulukko 168. Uudenmaan saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista
Alle 0,5 ha	11 640	77 %
0,5–0,99 ha	975	6 %
1 ha–9,99 ha	1 896	13 %
10 ha–49,99 ha	395	3 %
50–99,99 ha	55	0 %
yli 100 ha	78	1 %

3.17.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Uudellamaalla oli 1 714 741 asukasta.²¹⁴ Näistä 82 641 asukasta eli noin 5 % asui saaristoalueilla. Valtaosa Uudenmaan saaristoalueiden asukkaista asui sisäsaaristossa (80 044 asukasta). Uudellamaalla on asutusta myös saaristomaisilla manneralueilla (1 965 asukasta), välisaaristossa (593 asukasta) sekä ulkosaaristossa (39 asukasta).

Taulukko 169. Uudenmaan saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella²¹⁵

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	80 044	97 %	5 %
Välisaaristo	593	1 %	0 %
Ulkosaaristo	39	0 %	0 %
Saaristomaiset manneralueet	1 965	2 %	0 %
Yhteensä	82 641	100 %	5%

214 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

215 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Uudenmaan saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli noin 99 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 553 uusimaalaista asuu välisaaristossa tai ulkosaaristossa saaristoyhteyden päässä mantereelta. 186 uusimaalaista asuu saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle tai saaristoliikennettä.

Taulukko 170. Uudenmaan saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteystyyteittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	79 936	0	108
Välisaaristo	0	534	58
Ulkosaaristo	0	19	20
Yhteensä	79 936	553	186

Koko Uudenmaan väestön sukupuolijakauma on melko tasainen, mutta naisten osuus on hieman suurempi (51 %). Sisäsaaristossa sukupuolijakauma on koko maakunnan tasoa vahvemmin naisvoittoinen naisten osuuden ollessa 53 %. Muilla saaristoalueilla väestön sukupuolijakauma on miesvoittoista. Ulkosaaristossa miesten osuus on 67 %, välisaaristossa 52 % ja saaristomaisilla manneralueilla 51 %.

Taulukko 171. Uudenmaan väestön sukupuolijakauma saaristotyyteittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Uusimaa	864 964	821 523	1 686 487	51 %	49 %
Sisäsaaristo	42 545	37 940	80 485	53 %	47 %
Välisaaristo	283	311	594	48 %	52 %
Ulkosaaristo	13	26	39	33 %	67 %
Saaristomaiset manneralueet	971	1011	1 982	49 %	51 %

Koko Uudenmaan alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 16 %, 15–64-vuotiaiden 67 % ja yli 65-vuotiaiden 18 %. Väestömäärältään suurimman sisäsaariston väestörakenne on hyvin samankaltainen kuin koko maakunnassa. Muut saaristoalueet sen sijaan poikkeavat väestörakenteeltaan huomattavasti koko maakunnasta. Välisaaristossa alle 15-vuotiaiden osuus (13 %) ja 15–64-vuotiaiden osuus (55 %) ovat koko maakunnan tasoa pienempiä

ja yli 65-vuotiaiden osuus on huomattavan suuri (32 %). Ulkosaaristossa etenkin alle 15-vuotiaiden osuus (3 %) ja 15–64-vuotiaiden osuus (23 %) ovat koko maakunnan tasoa pienempiä ja yli 65-vuotiaiden osuus on erittäin suuri (74 %). Saaristomaisilla manner-alueilla alle 15-vuotiaiden osuus (15 %) ja 15–64-vuotiaiden osuus (55 %) ovat niin ikään koko maakunnan tasoa pienempiä ja yli 65-vuotiaiden osuus on huomattavan suuri (30 %).

Taulukko 172. Uudenmaan väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Uusimaa	16 %	66 %	18 %
Sisäsaaristo	16 %	66 %	18 %
Välisaaristo	13 %	55 %	32 %
Ulkosaaristo	3 %	23 %	74 %
Saaristomaiset manneralueet	15 %	55 %	30 %

Uudenmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaista 66 % asuu sisäsaaristossa, 24 % välisaaristossa ja 10 % ulkosaaristossa. Yhteensä vapaa-ajan asukkaita on saaristoalueilla noin 45 172. Heistä 28 % on kiinteän tieyhteyden päässä mantereelle, 11 % on saaristoliikenteen varassa ja suurimmalla osalla (61 %) vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

Taulukko 173. Uudenmaan saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat²¹⁶ liikenneyhteystyyteittäin

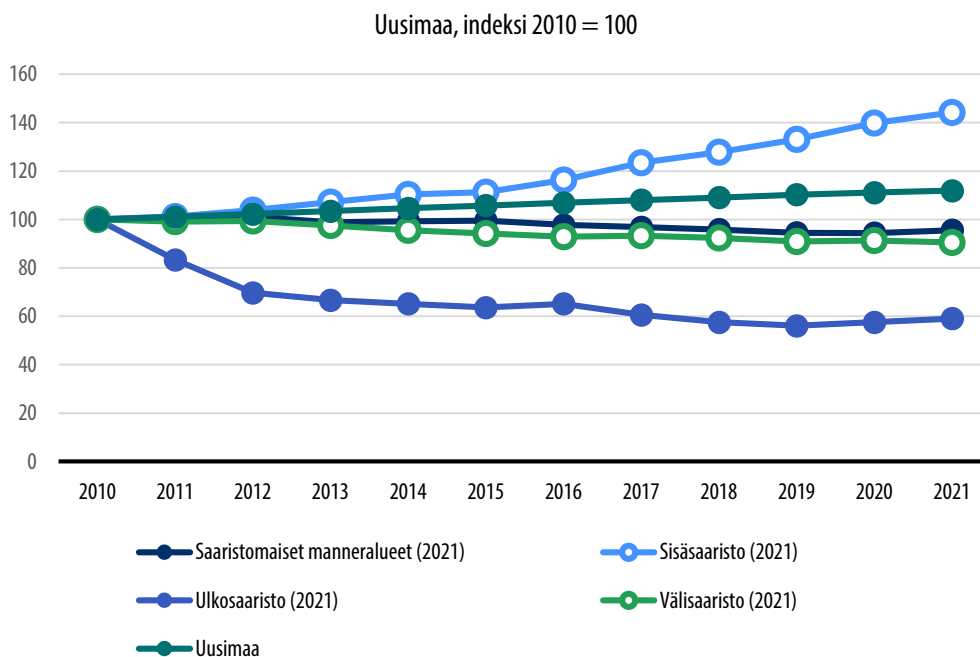
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristo-liikenne-yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristo-liikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	12 428	40	17 208	29 676	66 %
Välisaaristo	24	4 388	6 556	10 968	24 %
Ulkosaaristo	0	624	3 872	4 496	10 %
Saaristomaiset manneralueet	0		32	32	0 %
Yhteensä	12 452	5 052	27 668	45 172	

216 Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyyteittäin, kerrottu neljällä

Uudenmaan saaristoalueilla on yhteensä 13 562 vapaa-ajan asuntoa. Kunnittain tarkasteltuna eniten vapaa-ajan asuntoja on Raaseporissa (3 812), Porvoossa (2 484) ja Inkoossa (1 431).

Koko Uudenmaan väestönkehitys on ollut tarkastelujaksolla positiivista. Väestömäärältään suurimman sisäsaariston väestönkehitys on ollut erittäin positiivista ylittäen huomattavasti koko Uudenmaan väestön kasvunopeuden tason. Välisaariston ja saaristomaisten manneralueiden väestönkehitys on puolestaan ollut hitaassa laskussa, ja ulkosaariston lasku on ollut kaikkein jyrkintä. Ulkosaariston jyrkkää laskua selittää osin huomattavasti pienempi asukasmäärä suhteessa muihin tarkasteltuihin alueisiin.

Kuva 51. Väestönkehitys Uudenmaan saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.17.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

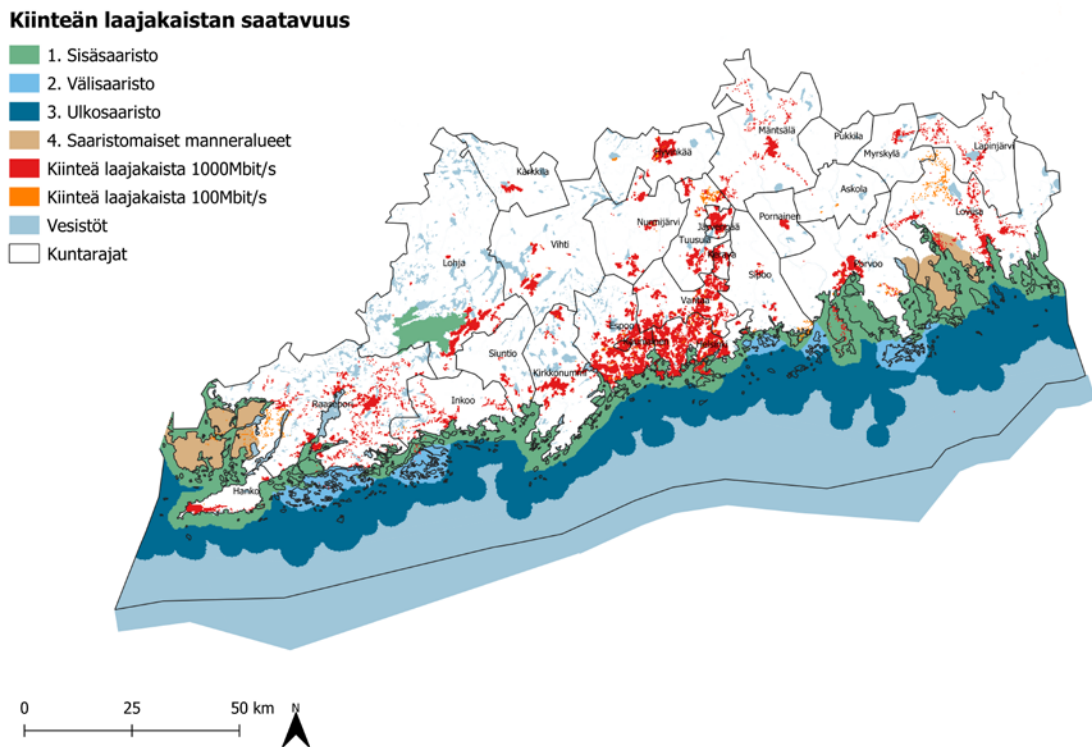
Uudenmaan saaristossa liikennöi kolme lossia Barösundin (Inkoon), Pellingin (Porvoo) ja Skåldön (Raasepori) reiteillä. Ylitysmäärältään vilkkaimmin liikennöity yhteys kulkee Pellingin, jonne tehtiin vuonna 2021 kaikkiaan 49 811 rekisteröityä ylitystä. Barösundin reitillä rekisteröityjä ylityksiä oli vuonna 2021 kaikkiaan 41 486 kappaletta ja Skåldön reitillä

42 250. Pellingin (190 778 ajoneuvoa) ja Skåldön (216 778 ajoneuvoa) reiteillä kulkee huomattavan paljon ajoneuvoja verrattuna Barösundin lossiin (91 562 ajoneuvoa), vaikka reittien ylitysmäärät ovatkin samankaltaiset.²¹⁷

Uudellamaalla liikennöi myös yhteysaluksia kaikkiaan kolmella reitillä. Reitit ovat Porvoo–Sipoo (16 500 matkustajaa vuonna 2021), Raasepori (1 548 matkustajaa vuonna 2021) ja Raasepori (404 matkustajaa vuonna 2021).²¹⁸

Koko Uudenmaan maakunnassa 79 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 63 %:lla valokuituyhteys.²¹⁹ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristolukittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 52. Kiinteän laajakaistan saatavuus Uudenmaan saaristoalueilla

217 Varsinais-Suomen ELY-keskus

218 Varsinais-Suomen ELY-keskus. Yhteysalusten matkustajamäärät 2021

219 Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

3.17.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 38 912 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on kasvanut yhteensä 36 %. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 41 511 henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on kasvanut yhteensä 37 %. Työllisten ja työvoiman positiivinen kehitys johtuu yksinomaan sisäsaaristoalueiden kehityksestä. Muilla saaristoalueilla sekä työllisten että työvoiman kehitys on ollut tarkastelujaksolla negatiivista.

Taulukko 174. Uudenmaan saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	37 854	38 %	40 344	39 %
2 Välisaaristo	253	-13 %	266	-13 %
3 Ulkosaaristo	7	-70 %	8	-68 %
4 Saaristomaiset manneralueet	798	-11 %	893	-7 %
Yhteensä	38 912	36 %	41 511	37 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 20 783 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on vähentynyt vuosina 2010–2019 yhteensä 1 636 työpaikalla eli 7 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee sisäsaaristossa, josta on myös kadonnut määrällisesti eniten mutta prosentuaalisesti vähiten työpaikkoja. Työpaikkojen määrä on vähentynyt prosentuaalisesti eniten (34 %) saaristomaisilla manneralueilla. Välisaaristossa ja ulkosaaristossa työpaikkojen määrä on tarkastelujaksolla lisääntynyt yhteensä kahdeksalla työpaikalla.

Taulukko 175. Uudenmaan saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	21 932	20 410	-1 522	-7 %
2 Välisaaristo	106	113	7	7 %
3 Ulkosaaristo	19	20	1	5 %
4 Saaristomaiset manneralueet	362	240	-122	-34 %
Yhteensä	22 419	20 783	-1 636	-7 %

Uudenmaan saaristoalueilla oli vuonna 2020 yhteensä 36 päivittäistavarakauppaa. Alueen sisäsaaristosta löytyi kahdeksan supermarketia, 21 valintamyymälää sekä neljä pienoistavarataloa. Lisäksi välisaaristossa sijaitsi kolme valintamyymälää.

Uudellamaalla oli vuonna 2021 kaikkiaan 750 koulua (peruskoulut ja lukiot). Maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 25 koulua. Näistä sisäsaaristossa sijaitsi 13 ala-asteen koulua, viisi yläastetta ja neljä lukiota. Lisäksi saaristomaisilla manneralueilla sijaitsi kolme ala-asteen koulua.

Uudenmaan kaikissa kouluissa (peruskoulut ja lukiot) oli vuonna 2021 yhteensä 210 456 oppilasta. Uudenmaan koulujen oppilaista vajaa 4 % (7 039 oppilasta) opiskeli kouluissa, jotka sijaitsivat saaristoalueilla. Näistä suurin osa, 6 975 oppilasta, opiskeli sisäsaariston koulussa. Saaristomaisilla manneralueilla oli vain 64 ala-asteen oppilasta.

Taulukko 176. Uudenmaan koulujen oppilasmäärät saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Oppilaat yhteensä
Sisäsaaristo	4 066	1 599	1 310	6 975
Välisaaristo	0	0	0	0
Ulkosaaristo	0	0	0	0
Saaristomaiset manneralueet	64	0	0	64
Yhteensä	4 130	1 599	1 310	7 039

3.17.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Uudenmaan saaristoalueilla sijaitsee kaikkiaan 1 065 muinaisjäännettä. Näistä 722 on maanpäällisiä ja 343 vedenalaisia. Muinaisjäänneksiä sijaitsee eniten sisäsaaristossa (537) ja ulkosaaristossa (323).

Taulukko 177. Muinaisjäänökset Uudenmaan saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänökset	Vedenalaiset muinaisjäänökset	Kaikki muinaisjäänökset
Sisäsaaristo	354	183	537
Välisaaristo	95	26	121
Ulkosaaristo	190	133	323
Saaristomaiset manneralueet	83	1	84
Yhteensä	722	343	1 065

Uudenmaan saaristoalueilla sijaitsee kaikkiaan 22 suojeltua rakennusta. Niistä valtaosa (14) sijaitsee sisäsaaristossa. Välisaaristossa suojeltuja rakennuksia on yksi, ulkosaaristossa neljä ja saaristomaisilla manneralueilla kolme.

Taulukko 178. Suojellut rakennukset Uudenmaan saaristoalueilla

	Kirkkolailla suojellut rakennukset	Lailla ortodoksisesta kirkosta suojellut rakennukset	Lailla rakennusperinnön suojelemisesta suojellut ja rakennussuojelulla suojellut rakennukset	Valtion asetuksella suojellut rakennukset
Sisäsaaristo	3	1	5	5
Välisaaristo	0	0	1	0
Ulkosaaristo	0	0	3	1
Saaristomaiset manneralueet	2	0	1	0
Yhteensä	5	1	10	6

3.17.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Uudenmaan saaristoalueilla on yhteensä 23 937 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 8 652 ha sijaitsee sisäsaaristossa, 916 ha välisaaristossa, 11 043 ulkosaaristossa ja 3 326 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 27 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Uudellamaalla virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 77 %, välisaaristossa 85 %, ulkosaaristossa 82 % ja saaristomaisilla manneralueilla 79 %.

3.18 Varsinais-Suomi

Varsinais-Suomen maakunnan pinta-alasta noin 48 % on vesistöä. Tästä makean veden vesistöjä on 246 km² ja merivettä 9 623 km².²²⁰

Varsinais-Suomen alueella sijaitsee yhteensä 665 järveä.²²¹ Maakunnan suurimmat järvet ovat Pyhäjärvi (15 519 ha), Enäjärvi (1 268 ha), Liesjärvi (944 ha), Painio (781 ha) ja Määrjärvi (744 ha).²²² Maakunnan järviä sijoittuu eniten Saloon (207), Somerolle (78), Laitilaan (74 ja Uuteenkaupunkiin (67). Varsinais-Suomen suurimmat joet ovat Paimionjoki (pituus 105 km, valuma-alueen pinta-ala 1 088 km²), Kiskonjoki ja Aurajoki.²²³

Varsinais-Suomessa saaristokuntia ovat Kemiönsaari, Kustavi ja Parainen. Lisäksi saaristo-osakuntia ovat Kaarina, Naantali, Salo, Taivassalo ja Uusikaupunki.²²⁴

3.18.1 Varsinais-Suomen saaret ja saaristoalueet

Varsinais-Suomessa on yhteensä 29 755 saarta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 2 338 km².²²⁵ Maakunnassa eniten saaria on Paraisilla (12 627), Kemiönsaaressa (7 964) ja Uudessakaupungissa (3 025).²²⁶ Maakunnan suurimmat saaret ovat Kemiö, Otava, Storlandet, Ålön ja Kyrklandet.²²⁷

Varsinais-Suomen saaristoalueen laajuus SYKE:n saaristoluokituksen mukaan on 9 210 km². Tästä vajaa puolet (47 %) on ulkosaaristoa, noin neljäsosa sisäsaaristoa (26 %) ja välisaaristoa (24 %) kutakin. Lisäksi Varsinais-Suomessa on saaristomaisia manneralueita. Lähes puolet Varsinais-Suomen saaristoalueista on Paraisilla ja vajaa neljäsosa Kemiönsaaressa.

220 Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf

221 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

222 Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

223 Westberg, Vincent (toim.) (2022). Kokemäenjoen–Saaristomeren–Selkämeren vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosille 2022–2027. Osa 1: Vesienhoitoaluekohtaiset tiedot. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-398-010-5>

224 Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

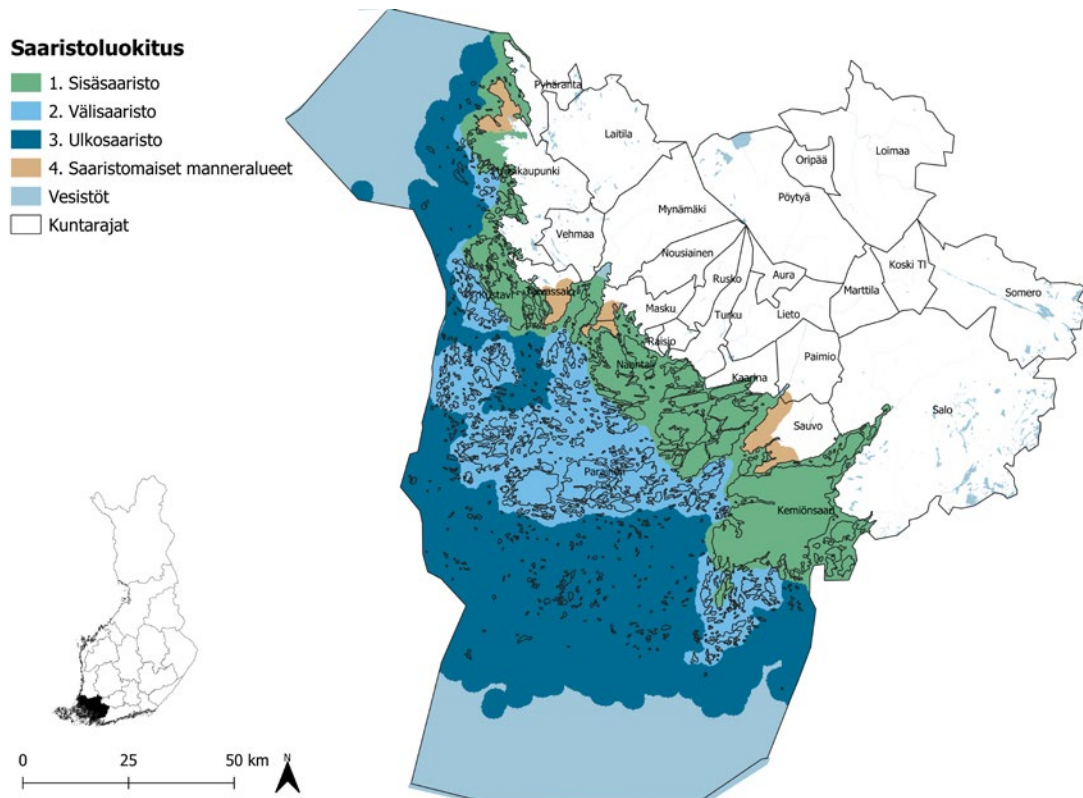
225 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

226 Suomen ympäristökeskus (SYKE)

227 Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

Myös seuraavissa kunnissa on runsaasti saaristoalueita: Uusikaupunki, Naantali, Kustavi, Salo, Taivassalo, Sauvo ja Turku. Myös Pyhärannassa, Kaarinassa, Maskussa, Vehmaalla, Paimiossa ja Raisiossa on saaristoalueita.

Kuva 53. Varsinais-Suomen saaristo SYKE:n saaristoluokituksella

Hieman alle puolet (46 %) Varsinais-Suomen saarista kuuluu ulkosaaristoon. Välisaaristoon kuuluu 34 % kaikista saarista ja sisäsaaristoon puolestaan 17 %. Muilla vesi- ja manneralueilla sijaitsee 4 % saarista ja saaristomaisilla manneralueilla vain 1 % kaikista maakunnan saarista. Lähes kaikki Varsinais-Suomen saaret ovat ilman kiinteää tieyhteyttä, sillä kiinteän tieyhteyden päässä on vain 110 saarta.

Taulukko 179. Varsinais-Suomen saarten määrä saaristoluokittain

	Saarten määrä ilman kiinteää tieyhteyttä	Saarten määrä, kiinteä tieyhteys	Saarten määrä, yhteensä	Saarten %-osuus
Sisäsaaristo	4 845	98	4 943	17 %
Välisaaristo	9 983	0	9 983	34 %
Ulkosaaristo	13 613	0	13 614	46 %
Saaristomaiset manneralueet	166	1	167	1 %
Muut vesi- ja manneralueet	1 037	11	1 048	4 %
Yhteensä	29 644	110	29 754	100 %

Yli puolet (59 %) Uudenmaan saarten pinta-alasta muodostuu sisäsaariston saarista. Välisaariston saarten osuus kokonaispinta-alasta on 33 % ja ulkosaariston 8 %.

Taulukko 180. Varsinais-Suomen saarten pinta-ala saaristoluokittain

	Pinta-ala, yhteensä km ²	Pinta-alan %-osuus
Sisäsaaristo	1371,73	59 %
Välisaaristo	772,98	33 %
Ulkosaaristo	189,71	8 %
Saaristomaiset manneralueet	0,17	0 %
Muut vesi- ja manneralueet	3,50	0 %
Yhteensä	2 338	100 %

Varsinais-Suomen saarista valtaosa (77 %) on pieniä alle puolen hehtaarin kokoisia. Yhdestä hehtaarista kymmeneen hehtaariin olevien keskikokoisten saarten osuus on 13 % kokonaismäärästä. Verrattain suuria saaria eli kokoluokaltaan kymmenestä hehtaarista viiteenkymmeneen hehtaariin olevien saarten osuus on 3 %. Tätä suurempia saaria on maakunnassa yhteensä 337 kappaletta.

Taulukko 181. Varsinais-Suomen saaret kokoluokittain

Saaren koko	Lukumäärä, kpl	Osuus saarista, %
Alle 0,5 ha	22 911	77 %
0,5–0,99 ha	1 835	6 %
1 ha–9,99 ha	3 861	13 %
10 ha–49,99 ha	811	3 %
50–99,99 ha	150	1 %
yli 100 ha	187	1 %

3.18.2 Asutus ja saaristoväestö

Vuoden 2021 lopussa Varsinais-Suomessa oli 483 477 asukasta.²²⁸ Näistä 46 301 asukasta eli noin 10 % asui saaristoalueilla. Yli neljä viidesosaa Varsinais-Suomen saaristoväestöstä asuu sisäsaaristossa (39 987 asukasta). Asutusta on runsaasti myös välisaaristossa (3 527 asukasta) ja saaristomaisilla manneralueilla (2 655). Varsinais-Suomen ulkosaaristossa asuu 132 asukasta.

Taulukko 182. Varsinais-Suomen saaristoalueiden asukkaat saaristotypologian perusteella²²⁹

	Asukkaat	Osuus maakunnan saaristoväestöstä	Osuus maakunnan väestöstä
Sisäsaaristo	39 987	86 %	8 %
Välisaaristo	3 527	8 %	1 %
Ulkosaaristo	132	0 %	1 %
Saaristomaiset manneralueet	2 655	6 %	1 %
Yhteensä	46 301	100 %	10 %

228 Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

229 Lähde: Saariston asukkaat: Liiteri, Maakunnan asukkaat: Tilastokeskus

Varsinais-Suomen saaristoalueiden (pl. saaristomaiset manneralueet, joiden väestö asuu manneralueilla) asukkaista valtaosa eli 91 % asuu kiinteän tieyhteyden päässä mantereelta. 3 595 varsinaissuomalaista asuu saaristoliikenneyhteyden päässä mantereesta, kun taas 118 asukasta asuu saarilla, joilta ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä mantereelle.

Taulukko 183. Varsinais-Suomen saaristoalueiden asukkaat liikenneyhteystyyteittäin

	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenne- yhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä
Sisäsaaristo	39 923	19	37
Välisaaristo	2	3 473	52
Ulkosaaristo	0	103	29
Yhteensä	39 925	3 595	118

Varsinais-Suomen sukupuolijakauma on melko tasainen, joskin hieman naisvoittainen. Maakunnan asukkaista 51 % on naisia ja 49 % on miehiä. Sisäsaariston osalta sukupuolijakauma on identtinen koko maakunnan kanssa. Välisaaristossa sukupuolijakauma on puolestaan lähes täysin tasainen. Ulkosaariston osalta sukupuolijakauma on poikkeava koko maakuntaan verrattuna miesten osuuden ollessa huomattavan suuri (59 %). Saaristomaiset manneralueet ovat niin ikään väestöltään hieman miesvoittoisia miesten osuuden ollessa 52 %.

Taulukko 184. Varsinais-Suomen väestön sukupuolijakauma saaristotyyteittäin

	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naisten osuus	Miesten osuus
Varsinais-Suomi	244 204	233 486	477 690	51 %	49 %
Sisäsaaristo	20 330	19 920	40 250	51 %	49 %
Välisaaristo	1745	1 779	3 524	50 %	50 %
Ulkosaaristo	54	78	132	41 %	59 %
Saaristomaiset manneralueet	1 295	1 387	2 682	48 %	52 %

Koko Varsinais-Suomen alueella alle 15-vuotiaiden osuus on 14 %, 15–64-vuotiaiden 62 % ja yli 65-vuotiaiden 24 %. Sisäsaariston väestörakenne poikkeaa vähiten muusta maakunnasta. Välisaariston, ulkosaariston ja saaristomaisten manneralueiden väestörakenne sen

sijaan poikkeaa huomattavasti koko maakunnan väestörakenteesta. Sisäsaariston osalta alle 15-vuotiaiden osuus on koko maakunnan tasoa suurempia ja 15–64-vuotiaiden osuus pienempi. Välisaariston, ulkosaariston ja saaristomaisten manneralueiden osalta väestörakenteessa korostuvat etenkin yli 65-vuotiaiden koko maakunnan tasoa suurempi osuus väestöstä ja muiden ikäryhmien vähäisempi osuus väestöstä.

Taulukko 185. Varsinais-Suomen väestörakenne saaristotyypeittäin vuonna 2021

	Alle 15-vuotiaat	15–64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
Varsinais-Suomi	14 %	62 %	24 %
Sisäsaaristo	17 %	58 %	24 %
Välisaaristo	10 %	51 %	39 %
Ulkosaaristo	12 %	53 %	35 %
Saaristomaiset manneralueet	13 %	54 %	33 %

Varsinais-Suomen saariston vapaa-asukkaista 59 % asuu sisäsaaristossa, 36 % välisaaristossa ja 5 % ulkosaaristossa. Hieman alle puolella (45%) vapaa-ajan asukkaista on kiinteä tieyhteys mantereelle. Saaristoliikenneyhteyden päässä puolestaan asuu 22 % vapaa-ajan asukkaista, ja 33 %:lla vapaa-ajan asukkaista ei ole kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä saatavilla ollenkaan.

Taulukko 186. Varsinais-Suomen saaristoalueiden vapaa-ajan asukkaat²³⁰ liikenneyhteystyypeittäin

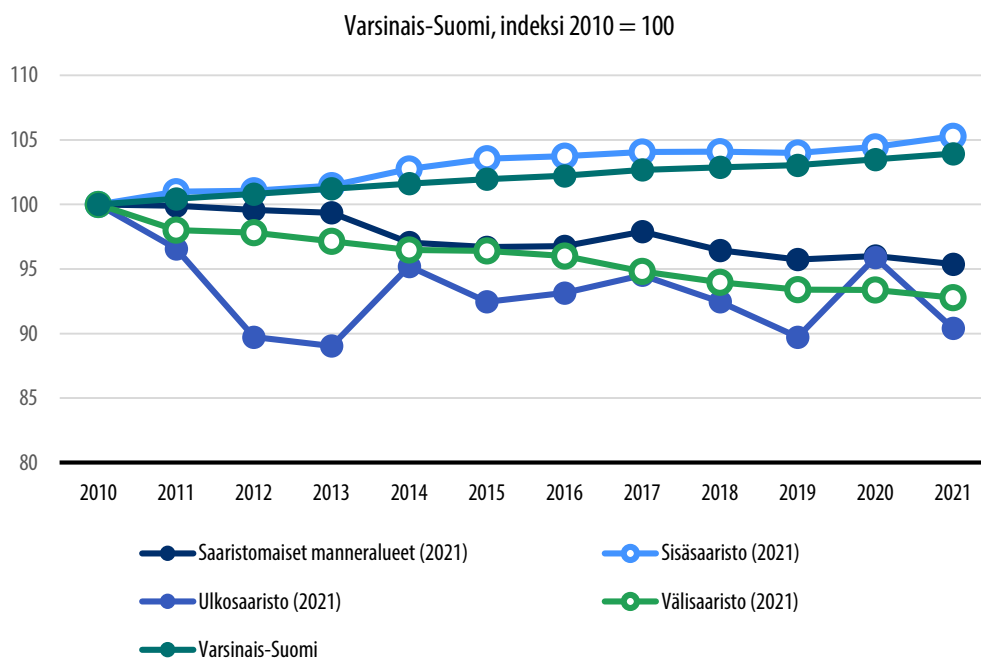
	Kiinteä tieyhteys mantereelle	Saaristoliikenneyhteys	Ei kiinteää tieyhteyttä tai saaristoliikennettä	Yhteensä	Osuus saariston vapaa-ajan asukkaista
Sisäsaaristo	52 828	536	15 960	69 324	59 %
Välisaaristo	56	24 064	17 560	41 680	36 %
Ulkosaaristo	0	776	5 096	5 872	5 %
Saaristomaiset manneralueet	16		36	52	0 %
Yhteensä	52 900	25 376	38 652	116 928	

230 Liiteri, Vapaa-ajan rakennusten määrä maakunnittain ja yhteystyypeittäin, kerrottu neljällä

Varsinais-Suomen saaristoalueilla on yhteensä 32 490 vapaa-ajan asuntoa. Varsinais-Suomen kunnista saaristoalueilla on eniten vapaa-ajan asuntoja Paraisilla (9 666), Kemiön-saarella (4 890) ja Naantalissa (4 837).

Koko Varsinais-Suomen väkiluku on ollut kasvussa tarkastelujakson aikana. Sisäsaariston väestönkehitys on ollut koko maakunnan kaltaista. Ulkosaariston ja välisaariston osalta väestönkehitys on ollut kokonaisuvaltaan laskusuuntaista. Ulkosaariston muita alueita suurempaa vaihtelua selittää osaltaan alueen muita alueita huomattavasti pienempi asukasmäärä.

Kuva 54. Väestönkehitys Varsinais-Suomen saaristoalueilla ja koko maakunnassa

3.18.3 Saavutettavuus: yhteydet ja liikkuminen

Varsinais-Suomen saaristossa liikennöi yhteensä 19 eri lossiyhteyttä. Ylitysmäärältään vilkkaimmin liikennöity yhteys kulkee Kivimon reitillä, jossa tehtiin vuonna 2021 kaikkiaan 59 031 rekisteröityä ylitystä. Seuraavaksi vilkkaimmat yhteydet ylitysmääriltään kulkivat Vånon reitillä sekä Parainen–Nauvo-välillä, joissa tehtiin 45 649 (Våno) ja

42 644 (Parainen–Nauvo) rekisteröityä ylitystä. Ajoneuvotilastojen mukaan Parainen–Nauvo-reittiyhteys on kuitenkin ajoneuvomääriltään selkeästi suurin. Tällä välillä kulki vuonna 2021 yhteensä 558 074 ajoneuvoa.²³¹

Taulukko 187. Varsinais-Suomen maantielossit ja -lautat

Kunta	Reitti	Ylitykset 2021	Ajoneuvotilasto 2021
Naantali	Hämmärönsalmi	37 996	97 740
Nauvo	Högsar	33 280	36 192
Kemiönsaari	Högsåra	7 622	21 963
Kemiönsaari	Kasnäs–Hiittinen	4 402	45 796
Parainen	Keistiö	8 524	13 317
Houtskari	Kivimo	59 031	83 380
Salo	Kokkila	39 581	129 425
Parainen	Korppoo–Houtskari–Norrskata	10 317	86 861
Parainen	Korppoo–Norrskata–Houtskari	6 861	21 102
	Kustavi–Iniö	4 953	39 991
Parainen	Mossala	41 256	51 158
	Nauvo–Korppoo	40 399	152 242
Naantali	Palva	25 067	53 893
Parainen	Parainen–Nauvo	42 644	558 074
	Saverkeit	27 327	25 687
Kustavi	Vartsala	31 251	175 973
Naantali	Velkuanmaa	20 095	19 336
Parainen	Våno	45 649	169 205
Parainen	Skagen (Vikare)		50 308
Yhteensä		486 255	1 831 643

Varsinais-Suomessa kulkee myös viisi yksityistielossia. Paraisilla sijaitsevat Käldön, Sorpon ja Öjenin lossit sekä Haverön lautta. Salossa sijaitsee Petun lossi.²³²

231 Varsinais-Suomen ELY-keskus

232 Maa- ja metsätalousministeriö (2020). Yksityistielossit Suomessa

Taulukko 188. Varsinais-Suomen yksityistielossien ylitysmäärät

Reitti	Ylitykset 2020
Haverön lautta	2 850
Käldön lossi	22 000
Petun lossi	18 000
Sorpon lossi	6 640
Öjenin lossi	13 000
Yhteensä	62 490

Varsinais-Suomessa liikennöi myös yhteysaluksia kaikkiaan 11 reitillä. Vuonna 2021 näillä reiteillä oli yhteensä 215 690 matkustajaa. Matkustajamääriltään vilkkaimpia reittejä olivat Utön ja Paraisten reitit.²³³

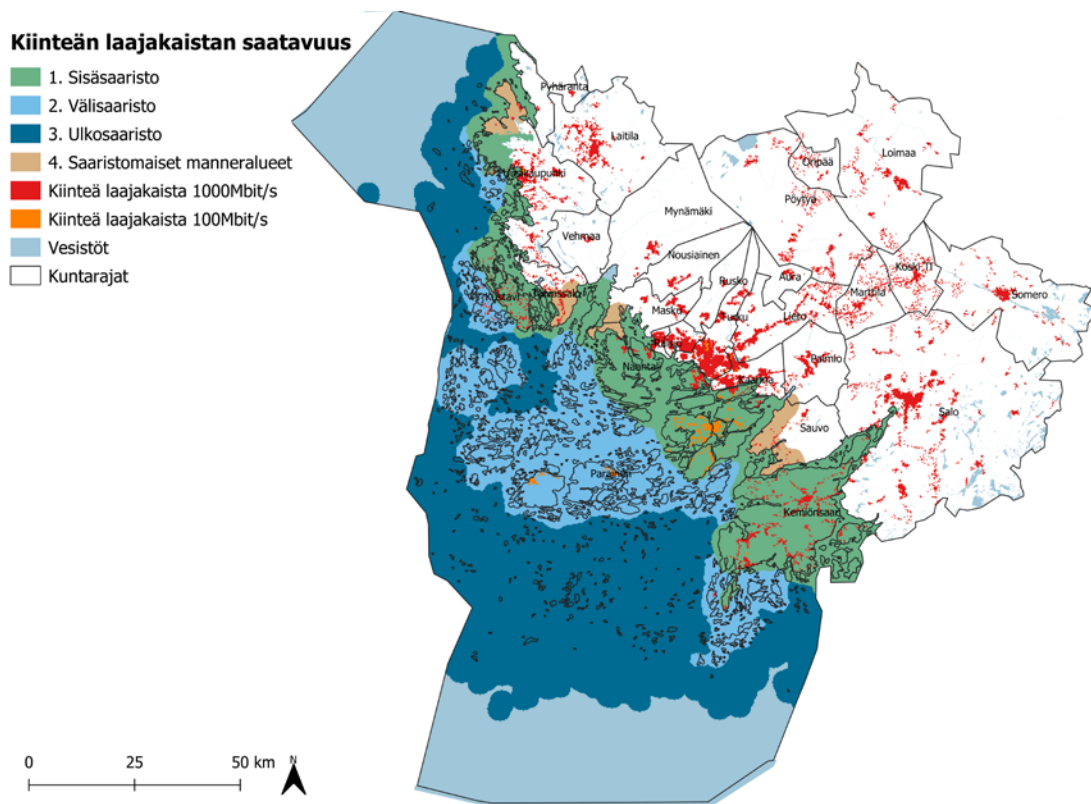
Taulukko 189. Varsinais-Suomen yhteysalukset ja matkustajamäärät

Reitti	Matkustajamäärät 2021
Utö	46 879
Parainen	33 595
Pieni rengastie	31 666
Saariston rengastie	26 893
Velkua	15 786
Rymättylä	15 768
Hiittinen	12 824
Nauvon pohjoinen	11 659
Iniö–Houtskari	9 871
Nauvon eteläinen ja poikittainen	7 112
Korppoo	3 637
Yhteensä	215 690

233 Varsinais-Suomen ELY-keskus. Yhteysalusten matkustajamäärät 2021

Koko Varsinais-Suomen maakunnassa 76 %:lla kotitalouksista on saatavilla 100 Mbit/s kiinteä laajakaistayhteys ja 58 %:lla valokuituyhteys.²³⁴ Maakunnan saaristoalueiden kiinteän laajakaistan saatavuus on kuvattu alla. Laajakaistayhteyksistä ei ole olemassa tilastoa saaristoluokittain. Sen sijaan paikkatietoaineistolla katsottuna kiinteän laajakaistan kattavuus voidaan näyttää kartalla paikkatietoaineistojen perusteella.

Kuva 55. Kiinteän laajakaistan saatavuus Varsinais-Suomen saaristoalueilla

3.18.4 Sujuva arki: työllisyys ja palvelut

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 19 880 työllistä. Vuosina 2010–2019 työllisten määrä on pysynyt ennallaan. Työvoimaa maakunnan saaristoalueilla oli vuonna 2019 yhteensä 21 224henkilöä. Vuosina 2010–2019 työvoiman määrä on

²³⁴ Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

vähentynyt 1 %:n verran. Työllisten ja työvoiman kehitys on ollut tarkastelujaksolla positiivista ainoastaan sisäsaaristoalueilla. Muilla saaristoalueilla sekä työllisten että työvoiman kehitys on ollut tarkastelujaksolla negatiivista.

Taulukko 190. Varsinais-Suomen saaristoalueiden työlliset ja työvoima

	Työlliset 2019	Muutos 2010–2019	Työvoima 2019	Muutos 2010–2019
1 Sisäsaaristo	17 315	2 %	18 464	1 %
2 Välisaaristo	1 403	-13 %	1 483	-14 %
3 Ulkosaaristo	50	-15 %	53	-16 %
4 Saaristomaiset manneralueet	1 112	-9 %	1 224	-8 %
Yhteensä	19 880	0 %	21 224	-1 %

Vuonna 2019 maakunnan saaristoalueilla oli yhteensä 10 901 työpaikkaa. Työpaikkojen määrä on kasvanut vuosina 2010–2019 yhteensä 3742 työpaikalla eli 7 %. Suurin osa työpaikoista sijaitsee sisäsaaristossa, josta on syntynyt määrällisesti eniten mutta prosentuaalisesti vähiten työpaikkoja. Välisaaristossa ja ulkosaaristossa työpaikkojen määrä on sisäsaariston tapaan kasvanut tarkastelujaksolla. Saaristomaiset manneralueet olivat Varsinais-Suomessa ainoa saaristoalue, jossa työpaikkojen määrä väheni.

Taulukko 191. Varsinais-Suomen saaristoalueiden työpaikat

	Työpaikat 2010	Työpaikat 2019	Muutos 2010–2019	Muutos (%) 2010–2019
1 Sisäsaaristo	8 838	9 592	754	9 %
2 Välisaaristo	688	803	115	17 %
3 Ulkosaaristo	16	27	11	69 %
4 Saaristomaiset manneralueet	617	479	-138	-22 %
Yhteensä	10 159	10 901	742	7 %

Varsinais-Suomen saaristossa sijaitsi vuonna 2020 yhteensä 46 päivittäistavarakauppaa. Alueen sisäsaaristosta löytyi yhdeksän supermarkettia, 18 valintamyymälää, yksi itsepalvelutavaratalo sekä yksi pienoistavaratalo. Välisaaristossa puolestaan sijaitsi 11 valintamyymälää ja yksi pienoistavaratalo. Lisäksi ulkosaaristossa sijaitsi yhteensä kaksi valintamyymälää ja saaristomaisilla manneralueilla kolme valintamyymälää.

Varsinais-Suomessa oli vuonna 2021 kaikkiaan 275 koulua. Maakunnan saaristoalueilla sijaitsi 45 koulua, mikä on noin viidesosa kaikista maakunnan kouluista. Kouluja sijaitsi etenkin sisäsaaristossa (29) ja välisaaristossa (12).

Taulukko 192. Varsinais-Suomen ala-asteiden, yläasteiden ja lukioiden lukumäärä saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Koulut yhteensä
Sisäsaaristo	20	6	3	29
Välisaaristo	7	5	0	12
Ulkosaaristo	1	0	0	1
Saaristomaiset manneralueet	2	1	0	3
Yhteensä	30	12	3	45

Varsinais-Suomen kouluissa opiskeli vuonna 2021 yhteensä 53 632 oppilasta. Näistä noin joka kymmenes oli saaristoalueen koululaisia. Saaristoluokituksen sisäsaariston kouluissa oli 4 265 oppilasta, kun taas välisaaristossa oli 299 oppilasta ja saaristomaisilla manneralueilla oli 174 oppilasta. Ulkosaaristossa oli vain 6 oppilasta.

Taulukko 193. Varsinais-Suomen koulujen oppilasmäärät saaristoalueittain

	Ala-asteet	Yläasteet	Lukiot	Oppilaat yhteensä
Sisäsaaristo	2 818	1 153	294	4 265
Välisaaristo	224	75	0	299
Ulkosaaristo	6	0	0	6
Saaristomaiset manneralueet	119	55	0	174
Yhteensä	3 167	1 283	294	4 744

3.18.5 Kulttuurihistorialliset kohteet

Varsinais-Suomessa on 1 534 muinaisjäännettä. Näistä muinaisjäänneistä 1 368 on maanpäällisiä kohteita ja 166 kappaletta vedenalaisia kohteita. Sisäsaaristossa sijaitsee yhteensä 604 erilaista muinaisjäännettä. Välisaaristossa on 562 kappaletta muinaisjäänneitä ja ulkosaaristossa puolestaan 324 kappaletta. Saaristomaisilla manneralueilla on 44 kappaletta muinaisjäänneitä.

Taulukko 194. Muinaisjäänneet Varsinais-Suomen saaristoalueilla

	Maanpäälliset muinaisjäänneet	Vedenalaiset muinaisjäänneet	Kaikki muinaisjäänneet
Sisäsaaristo	548	56	604
Välisaaristo	513	49	562
Ulkosaaristo	265	59	324
Saaristomaiset manneralueet	42	2	44
Yhteensä	1 368	166	1 534

Varsinais-Suomen saaristoalueilla on yhteensä 129 suojeltua rakennusta. Kaikista suojelluista rakennuksista 53 kappaletta sijaitsee sisäsaariston alueella. Välisaaristossa sijaitsee 60 kappaletta suojeltuja rakennuksia ja ulkosaaristossa yhdeksän kappaletta. Saaristomaisilla manneralueilla suojeltuja rakennuksia on seitsemän.

Taulukko 195. Suojellut rakennukset Varsinais-Suomen saaristoalueilla

	Kirkkoiilla suojellut rakennukset	Lailla ortodoksisesta kirkosta suojellut rakennukset	Lailla rakennusperinnön suojelusta suojellut ja rakennussuojelulla suojellut rakennukset	Valtion asetuksella suojellut rakennukset
Sisäsaaristo	11	0	30	12
Välisaaristo	7	0	53	0
Ulkosaaristo	0	0	9	0
Saaristomaiset manneralueet	3	0	4	0
Yhteensä	21	0	96	12

3.18.6 Luonto- ja ympäristökohteet

Varsinais-Suomen saaristoalueilla on yhteensä 85 929 ha valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Näistä 15 148 ha sijaitsee sisäsaaristossa, 18 806 ha välisaaristossa, 51 884 ulkosaaristossa ja 91 ha saaristomaisilla manneralueilla. Saaristoluokituksen saaristoalueilla sijaitsevien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osuus on 62 % koko maakunnan vastaavista alueista.

Varsinais-Suomessa virkistykseen soveltuvien alueiden osuus maapinta-alasta on sisäsaaristossa 72 %, välisaaristossa 83 %, ulkosaaristossa 86 % ja saaristomaisilla manneralueilla 69 %.

4 Lähteet

Ahokas, Tiina (toim.); Nylander, Esko (toim.); Olin, Sini (toim.); Vähä-Vahe, Annukka (toim.); Mäntykoski, Antti (toim.); Närhi, Mari-Anna (toim.) (2022). Uudenmaan vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022–2027. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-398-046-4>

Antikainen, J.; Auri, E.; Rannanpää, S.; Talvitie, J. (2019). Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa -selvitys. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-996-8>

Auri, Elina (2010). Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat pysyvästi asutut saaret, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 26/2010.

Etelä-Karjalan liitto. Maisema- ja kulttuurialueselvitys. https://liitto.ekarjala.fi/wp-content/uploads/sites/2/julkaisut/2006/maisema_ja_kulttuurialueselvitys/Maisema-ja-kulttuuri-alueeselv_4vesistot-ja-pohjavedet.pdf

Etelä-Karjalan virkistysalueääitiö & Hiitolanjoki-yhdistys ry (2022). <https://hiitolanjoki.fi/luonto/>

Hirvonen, T.; Kahila, P. Rautiainen, S., Sillanpää, K. ja Ålander, T. (2018). Saaristopolitiikan arviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-989-0>

Laine, Eeva & Aronsuu, Kimmo. (toim). (2022). Oulujoen–Iijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosille 2022–2027. Osa 1: Vesienhoitoaluekohtaiset tiedot. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/183746/Raportteja_8_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laki saariston kehityksen edistämisestä 491/1981. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1981/19810494>

Maa- ja metsätalousministeriö (2020). Yksityistielossit Suomessa.

Maanmittauslaitos (2022). Suomen pinta-ala maakunnittain. https://www.maanimittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-ala_tilasto_kunnat_maakunnat.pdf

Nuotio, Eeva. (2008). Etelä-Pohjanmaan vedet nyt ja tulevaisuudessa. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43065/LSUra_1_2008_osa_A.pdf?sequence=1

Saaristoasiain neuvottelukunta, työ- ja elinkeinoministeriö (2015). Suomi saarten ja vetten maa. http://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Suomi_Saarten_ja_vetten_maa_esite_suomi.pdf/

Saaristoasiain neuvottelukunta (2017). Suomen saaristo- ja vesistömatkailusta eurooppalainen vetovoimatekijä. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-947-0>

Suomen ympäristökeskus (2022). Järvi-meriwiki. https://www.jarviwiki.fi/wiki/Suomen_maakunnat

Suomen ympäristökeskus (SYKE).

Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä 1589/2019.

Varsinais-Suomen ELY-keskus. Yhteysalusten matkustajamäärät 2021

Westberg, Vincent (toim.) (2022). Kokemäenjoen–Saaristomeren–Selkämeren vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosille 2022–2027. Osa 1: Vesienhoitoaluekohtaiset tiedot. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-398-010-5>

Ympäristö.fi (2022). Saaristoluokitus. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Tietoa_yhdyskuntarakenteesta/Saaristoluokitus

Tilastoaineistot

Elinympäristön tietopalvelu Liiteri. <https://liiteri.ymparisto.fi/>

Tilastokeskus (2022). Väestötietoja maakunnittain. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestotietoja-maakunnittain

Traficom (2022). Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/kiinteän-verkon-laajakaistasaatavuus>

Traficom. Avoin data. Kiinteän verkon saatavuus. <https://opendata.traficom.fi/swagger/ui/index#/>

Ubigu Oy:n tekemä saaristokartoitus

YKR -ruutuaineisto. <https://ckan.ymparisto.fi/dataset/ykr-ruutuaineisto>

Maa- ja metsätalousministeriö

Hallituskatu 3 A, Helsinki
PL 30, 00023 Valtioneuvosto
mmm.fi

ISBN: 978-952-366-193-6 PDF

ISSN: 1797-397X PDF